

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

**POLİTİKA VE FUTBOL: MODERN TARİHTE
ETKİLEŞİM SÜRECİ**

Yüksek Lisans Tezi

EMRE PARLAK

İSTANBUL, 2013

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SPOR YÖNETİMİ

POLİTİKA VE FUTBOL: MODERN TARİHTE
ETKİLEŞİM SÜRECİ

Yüksek Lisans Tezi

EMRE PARLAK

Tez Danışmanı: YRD. DOÇ. DR. GÜLBERK GÜLTEKİN SALMAN

İSTANBUL, 2013

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

18.01.2013

Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yönetimi Yüksek Lisans Programı'nın
no.lu öğrencisi Emre Parlak tez çalışmasını sonuçlandırmış ve
jüri önünde tezini savunmuştur. Sınav tutanağı aşağıdadır. Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. Gülkerem Gültel'in Salman
YLP Koordinatörü

SINAV TUTANAĞI

Jürimiz 18.01.2013 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Politika
ve Futbol Modern Tarihte Etkileşim Sorunu
konulu tezini incelemiş, yapılan sözlü sınav sonunda OYBİRLİĞİ/ OYÇOKLUĞU ile
aşağıdaki kararı almıştır.

- Başarılı
 Başarısız*
 Düzeltme (Yüksek Lisans 3 ay)*

* Düzeltme alan veya başarısız olan öğrenciler için jüri raporu eklenmelidir. Jüri raporunu
tüm jüri üyeleri imzalamalıdır.

Tez Sınav Jürisi	Ünvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı - Başkan	Yrd. Doç. Dr. Gülkerem Gültel'in Salman	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Caner Güray	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Ümit Kesim	

ONAY

---/---/---
Tarih

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Genel olarak, akademik anlamda politika ve futbolun arasındaki ilişkiyi geniş çaplı ele almak ve tarihi olaylar üzerinden bir değerlendirme yapmak adına yeterli materyalin bulunmaması sonucunda bu tez çalışmasını ortaya koyamaya karar verdim. Son derece zorlu bir şekilde çerçevesini oluşturarak bir vücuda kavuşturduğum bu çalışmanın her aşamasında bana gösterdiği ilgi, sevgi ve sabrından dolayı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Gülberk Gültekin SALMAN'a; bu tezi oluşturmam adına bana sabırla kaynak kitap taşıyan ve bundan hiç yorulmayan sevgili kuzenim Bade PARLAK'a; beni dünyaya getiren ve bu hayatta tutunabilmem için mücadele veren sevgili aileme ve bana hayatımın her anında ilham veren, ismimin sahibi Yunus Emre'ye sonsuz teşekkür eder, bu araştırmanın sonraki çalışmalar için herkese yararlı olmasını temenni ederim.

Emre PARLAK

İstanbul, 2013

ÖZET

POLİTİKA VE FUTBOL:MODERN TARİHTE ETKİLEŞİM SÜRECİ

EMRE PARLAK

Spor Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülberk GÜLTEKİN SALMAN

Ocak 2013,88 Sayfa

Bu çalışma, modern tarihsel süreç içerisinde kitleleri yönlendirmiş, onların zihinlerini yönetebilmiş ve olgu olarak birbirlerini sürekli olarak etkilemiş politika ile futbolun karşılıklı etkileşimini ele almayı amaçlamıştır. Tez, politikanın ve futbolun aynı anda etkili oldukları ve kitleleri olduğu kadar birbirlerini de yönettikleri, dünya üzerindeki bölgelerde yaşanan ve tüm politika ve futbol camiasını nasıl etkilediğine değinen bölümlerden oluşmaktadır. Genel olarak birbirlerinden uzak olan bu iki kavram, modern tarih süreci içerisinde hızlı ve etkin bir iletişim içerisine girmişlerdir. Bu etkileşim, her iki tarafın da kendisi için çıkar sağladığı bir süreç olmuştur. Bu tez çalışması da, iki tarafın neler kazandığını olaylar ışığında ele almaya çalışmıştır. Tezin geneline hakim olan politikanın futbol üzerindeki gücüne dair değerlendirmeler örneklerle güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bilhassa baskıcı rejimlerin yönetimi altındaki ülkelerde politikanın futbol üzerinde artan gücü, bu rejimlerin ortadan kalkmasına rağmen değişmemiştir. Demokratik rejimin egemen olduğu ülkelerde dahi politikanın futbol üzerinde bir yönetme ve hükmetme gücü söz konusudur. Öte yandan futbolun giderek artan bir ekonomik büyümesi ve seyirci kitlesi söz konusudur. Bu durum da politik dünyanın futbol üzerindeki kontrolünü zorlaştırmaktadır. Bu tez çalışması, tarihsel bir akış süreci içerisinde bölge bölge bu konulara değinmeye ve sonuç bölümünde de konuya dair genel bir değerlendirme yapmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Politika, Futbol, İlişki, İletişim, Tarihsel Süreçler.

ABSTRACT

POLITICS AND FOOTBALL: THE COACTION PROCESS IN MODERN HISTORY

Emre PARLAK

Sports Management Master's Program

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. Gülberk GÜLTEKİN SALMAN

January 2013, 88 Pages

This study tries to handle the coactions process between politics and football that both institutions move the masses throughout the history; the both movements influenced each other. This thesis includes the political aspects of football mainly emphasizes how politics influences the football environments. Generally, the terms, politics and football, which are not close to each other joined in a fast and effective communication process during the modern historical era. Both institutions gained profitably from the strength of football industry. This thesis attempts to emphasize the past historical processes of the football world. Thesis tries to strength the Evaluations on politics' power on football, which are in the general of thesis. In particular, heavy influences of politics over the football industry globally can be witnessed throughout the history, especially in oppressive regimes. Similar influences can be witnessed today. Even in the governments, which have democratic regimes; political pressures have a management and domination power on football. On the other hand, football globally has an increasing economical support, also spectator and consumer masses. This situation makes the football industry more difficult to control. This thesis tries to touch upon political issues concerning football by regional perspective internationally. In the mean time, it tries to evaluate these issues by the historical perspective

Keywords: Politics, Football, Communication, Historical Processes.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	4
2.1. POLİTİKA VE FUTBOL İLİŞKİSİNİN ÖZELLİKLERİ.....	4
2.2. POLİTİKA VE FUTBOL İLİŞKİSİNİN TARİHSEL EVRİMİ.....	7
2.2.1. Afrika.....	7
2.2.1.1. Zaire: Cezasız Kalmayan Başarılar.....	9
2.2.1.2. Kamerun: 1990 Dünya Kupası ve Tebrik Edilen Devlet Başkanı.....	11
2.2.1.3. Güney Afrika: Mandela, Politika ve Futbol.....	12
2.2.1.4. Togo ve Afrika Uluslar Kupası.....	15
2.2.2. Avrupa.....	17
2.2.2.1. İtalya: Mussolini ve Faşist Futbol İdeali.....	19
2.2.2.2. İspanya: General Franco'nun Gölgesinde Futbol.....	23
2.2.2.3. Portekiz: Salazar'ın Futbol Ülkesi.....	28

2.2.2.4. Yugoslavya: Tito'nun Jenerasyonu.....	31
2.2.2.5. Yugoslavya'nın Dağılması: Boban'ın Efsanevi Tekmesi.....	37
2.2.2.6. Fransa: Le Pen ve Politik İrkçilik.....	39
2.2.2.7. Heysel Faciası: İngiliz Futboluna “Demir” Darbe.....	41
2.2.2.8. AB ve Avrupa Futbolunun İlişkisi: Bosman Kuralları ve Sonrası.....	46
2.2.2.9. AB, UEFA ve G-14.....	49
2.2.3. Latin Amerika.....	52
2.2.3.1. Arjantin 1978 Dünya Kupası ve Askeri Cunta.....	53
2.2.3.2. Falkland Adaları Sorunu ve Arjantin-İngiltere.....	56
2.2.3.3. Şili: General Pinochet'nin Bölme Stratejisi.....	59
2.2.3.4. Brezilya: 1994 Dünya Kupası ve Seçimler.....	62
2.2.4. FIFA.....	64
2.2.5. UEFA.....	71
3. METODOLOJİ.....	75
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	75
3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	76
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	77

3.4. BULGULAR.....	78
4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	81
5. ÖNERİLER.....	84
KAYNAKÇA.....	85

KISALTMALAR

AAD	:	Avrupa Adalet Divanı
AB	:	Avrupa Birliği
AFC	:	Asian Football Confederations (Asya Futbol Konfederasyonları)
ANC	:	Africa National Congress (Afrika Ulusal Kongresi)
AT	:	Avrupa Topluluğu
BM	:	Birleşmiş Milletler
BP	:	British Petroleum
CAF	:	Confederation of African Futbol (Afrika Futbol Konfederasyonu)
CEEAC	:	Communauté Économique des États de l'Afrique Centrale (Orta Afrika Ülkeleri Ekonomik Birliği)
CONCACAF	:	Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football (Kuzey ve Orta Amerika ile Karayipler Futbol Konfederasyonu)
CONMEBOL	:	Confederación Sudamericana de Fútbol (Güney Amerika Futbol Konfederasyonu)
ECA	:	European Clubs Association (Avrupa Kulüpler Birliği)
FA	:	The FA (İngiltere Futbol Federasyonu)
FFF	:	Fédération Française de Football (Fransa Futbol Federasyonu)
FIFA	:	Fédération Internationale de Football Association (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)
FIGC	:	Federazione Italiana Gioco Calcio (İtalya Futbol Federasyonu)
FLEC	:	Front for the Liberation of the Enclave of Cabinda (Cabinda'nın Bağımsızlığı Cephesi)
G-14	:	European Clubs Organization (Avrupa Futbol Kulüpleri Organizasyonu)

INTERPOL	:	International Criminal Police Organization –(Uluslararası Polis Teşkilatı)
IOC	:	International Olympic Committee (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)
OFC	:	Oceania Football Confederation (Okyanusya Futbol Konfederasyonu)
UEFA	:	Union of European Football Associations (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği)

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun yerleşik bir hayata geçişi, şehirler, ülkeler kurması ve kendine birer lider seçerek “devlet” kavramını ortaya çıkarması sonucunda, aslında insanoğlunun pek de yabancı olmadığı, sadece modernleşirmesi zaman alan, “politika” da ortaya çıkmış oldu. Öyle ki insanlar dil, din ve ırk olarak saflara ayrılarak birer “taraf” olmaları sonucunda devletlerin ortaya çıkışı, birbirlerine karşı politika yapmalarını zorunlu kılmıştı. Ancak insanların ve devletlerin yaşamları uzadıkça politika, ayakta kalabilmek adına vazgeçilmez, hatta yegâne olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Politika öylesine güçlendi ki devletler hükmedebilmek adına savaşmışlar ve politikanın boyutunu savaş meydanlarına taşımışlardır. Yüzyıllar, hatta binyıllar süren bu zaman zarfından sonra politika, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, aslında olması gereken bir raya oturmuş ve silahların, hükmetme duygusunun ve fetih arzusunun dışında, sadece devletlerarası bir olgu olarak yeni haline bürünmüştür. Kuşkusuz, insanoğlu hayatının her noktasında politika yapmak zorunluluğu içerisinde; fakat gerçek anlamı ile politika devletlerin icra etmeleri kulağa uygun gelen bir olarak gözükmektedir. Her ne kadar 1950’ler itibari ile Soğuk Savaş’ın etkisi sonucunda yaşanan çatışmalar ve dünyanın birçok yerinde devam eden iç savaş olgusu varlığını sürdürse de, politikanın ve politika yapmanın önemi eskisinden daha fazladır.

Yine de politikanın yegâne olgu olduğunu ve dünyayı yönettiği söylemek kabul görmemektedir. Finansal anlamda, içerisinde bulunulan kapital dünya, politikanın geçmişte asıl üreticisi olarak görülen devletlerin ve politikacıların “tek” olma konumunu sarsmıştır. Günümüzde, bir küreselleşme etkisi olarak devletlerin ve politikanın asıl üreticilerinin kararlarını yönlendiren birbirinden farklı onlarca aktör dünyanın yönetiminde söz sahibidir. Bu vesile ile devletlerin, politikadan bahsedilirken yalnız başlarına değerlendirilmesi olanaksızdır. Bu durum, her ne kadar politikanın kendi rotasını kimi zaman değiştirmesine, taraflar arası çatışmalara ve bilhassa çıkarların karşı karşıya geldiği ortamlar yaratsa da, politikanın bir tek olgu üzerinden yürütülmemesi, devletlerin ve politikacıların da, bir nevi, yükünü azaltmaktadır. Çatışma kaçınılmaz olsa da, politikanın tek elden yürütülmesinin sakıncaları, tarih boyunca yüzlerini gösteren baskıcı rejimler ve liderlerin varlığı ile fazlası ile

ispatlanmıştır. Bu nedenle denilebilir ki politika, siyasal anlamda politikacıların denetiminden çıkmış, süreci paylaşan aktörler türemiştir.

Böyle bir aktörün varlığından söz edilebilmesi için, mutlak olarak o aktörün peşinden sürüklediği bir kitle, ekonomik gücü ve kararları yönlendirebilme kudretinin olması gerekmektedir. Sadece böyle bir aktör “politika yapabilen” sıfatına haiz olabilecektir. Bu durumda olan ve son 20 yılı aşkın sürede beklenenden daha üst bir noktaya erişen “futbol”, bugün politikanın en ciddi ilgi alanlarından biri olmayı başarmıştır. Günümüzde, yılda yaklaşık 2,5 milyardan fazla insanın izlediği ve 15 milyar dolardan fazla bir gelir rakamına sahip futbol sektörü, kitleleri etkileme ve yönlendirme gücü sayesinde, sadece bugün değil, 20. yüzyılın başlarından beri ciddi bir güce sahiptir. Geçmişe bakıldığında futbolun daha az kitlelere ulaşıyor olması ve ekonomik anlamda bugünkü konumundan çok uzakta olmasına rağmen icra edildiği ülkeler ve bölgelerde insanları başka bir dünyaya sürükleyen bu spor dalı, geçmişte de politikanın, kendisi ile ilişki kurabilmek adına mücadele ettiği bir olguydu. Tarihte, belli bir dönemi, tüm dünyada baskıcı rejim ve liderlerin yönettiği düşünülürse, politikanın futbol üzerinde egemenlik kurması ve onun aracılığı ile mesaj verilebilmesi son derece akıllıca bir hamle olarak görülmüştür. Ancak tarihler ilerledikçe artan demokratik rejimlerin baskısı ve futbolun kendi yapısını oluşturması, politika ile futbolu belirli bir süre birbirinden ayırmıştır. 1990'lara gelindiğinde dünya genelinde kendi kararlarını kendisi verebilen ve kendi alanına hükmeden bir futbol görülmektedir. Bu noktada da karşımıza “dünya futbolunun patronu” olarak görülen FIFA çıkmaktadır.

FIFA ne kadar güçlü olursa olsun, futbol ne kadar kendi başına karar vermeye çalışırsa çalışsın ve futbolun gücü ne kadar fazla kitleye ulaşırsa ulaşınsın, bu durum, politikanın futbol üzerinden ellerini çekmesine bir vesile olmamıştır. Bugün halen, politik dünya futbol dünyasını denetlemeye, yönlendirmeye ve sorgulamaya çalışmaktadır. Günümüzde bu durumun temelinde yatan şey, futbolun ekonomik büyüklüğüdür. Futbolun bugün elinde bulundurduğu ekonomik güç öylesine büyüktür ki bunun bir tehdit unsuru olmasından korkan politik irade, sürekli olarak futbolun büyüme hızını kontrol altına almak ve tüm dünya geneline yayılarak durumun istenmeyen bir noktaya gelmesini önlemeye çalışmaktadır. Burada görülen rekabet duygusu kadar, politik dünyanın futbolla ile kendisini özdeşleştirerek onun üzerinden kendi tanıtımını yapmak

ve futbol ile bir ilişkilendirme yaparak pozitif her şey ile kendini ön plana çıkarmak fikrine sahip olduğu görülmektedir. Futbolda yaşanan her olumsuzlukta da politikanın sürece müdahale ederek her şeyi yoluna koyabilecek kurum olarak kendisini işaret etmeye çalışması da yine kolayca görülebilmektedir. Bir bakıma futbol, her ne kadar güçlü olursa olsun, politikanın kuşatması altındadır.

Fakat bu süreç tek taraflı değildir. Futbolun gücünün farkında olan futbol paydaşları, bu sürecin sadece politika lehine sonuçlanmaması ve kendilerinin de bundan pay alabilmesi adına, bir bakıma dişlerini gösterme çabasındadırlar. Çünkü futbolun destekçisi olan büyük ölçekli şirketlerin aynı zamanda politik aktörlerle olan yakın ilişkisi futbolun işini kolaylaştırmaktadır. Tüm dünyada genel-geçer bir kuraldır ki bir futbol organizasyonunun ve kulübünün başında bulunan kişi her kim olursa olsun, politikadan uzak durma şansına sahip değildir ve mutlak olarak politik irade ile ilişki ve iletişim içerisinde bulunmak zorundadır. Bu süreç, bilhassa, futbolun en çok sıkıntı yaşadığı dönemlerde bir çıkış yolu bulunmasına katkıda bulunur. Bir diğer deyişle politikanın elindeki neredeyse her kapıyı açan anahtar, futbol için de çözümün anahtarıdır. Bu vesile ile birbirlerinden kopmaları mümkün değildir.

Bu tez çalışması da, iki olgu arasındaki güçlü iletişim sürecini, ilk ciddi şekilde icra edilmeye başlandığı Birinci Dünya Savaşı sonrası itibarı ile ele almış ve politika ile futbol arasındaki ilişkinin boyutlarını, gücünü ve bugüne değin yaşanan, politik ve sportif süreci köklü ve etkili şekilde değiştiren olaylar ışığında değerlendirmeye çalışmıştır. Tezin giriş bölümünden itibaren üzerine odaklandığı üç kıta, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika, politika ile futbolun çok uzun yıllar iç içe hareket ettiği bölgelerdir ve bu nedenle tez boyunca bu bölgelerde yaşanan, sadece o kıtayı değil, tüm dünyayı etkileyen önemli politika ve futbolun bir arada hareket ettiği konular ele alınmıştır. Antarktika, Asya, Kuzey Amerika ve Okyanusya kıtaları ise, ya futbol konusunda henüz gereken büyüklüğe erişmemiş ya da futbolun gerektiği kadar ilgi görmediği kıtalar olması sebebi ile politikanın futbolla ortak bir nokta bulamadığı yerlerdir; bu nedenle bu tez çalışmasında kendilerine yer verilmemiştir. Sonuç bölümünde ise politika ile futbolun birbirlerini kesin olarak etkiledikleri ve bu etkileşimin kaçınılmaz bir durum olduğuna dair değerlendirmeler ve tespitler yer alacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. POLİTİKA-FUTBOL İLİŞKİSİNİN ÖZELLİKLERİ

Politika, insanlığın var olduğu günden bu yana var olan ve insanoğlunun yerleşik düzene geçerek kendi dünyasını kurmasından sonra daha da önem kazanan, modern dünya da olmazsa olmaz bir kavram haline gelmiştir. Günümüze bakıldığında her şey, bir politik manevraya bağlı olarak hayatını sürdürebilmekte ve insanoğlu en küçük topluluğuna, hatta bireyine kadar, kendi çapında politika yapmaktadır. Büyük ölçekli düşünülecek olursa politika, devletlerin temel yaşam aracıdır. Ancak dünyanın artık küresel bir alan olduğu ve her olgunun bir diğerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği bir dünyada devletleri politika uygularken yalnız olduklarını dile getirmek ne kadar yanlışsa, politikanın başka olguları etkilediği kadar kendisinin de başka olgulardan etkilendiğini bir o kadar doğru olacaktır. Bu tezin konusu olarak politikanın futbol ile olan ilişkisi, tam da bu ekseninde cereyan etmektedir. Politika futbolu, futbol politikayı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu etkileşimin, kendi içerisinde belirgin bazı özellikleri mevcuttur.

Öncelikli olarak politik dünyanın, bir diğer deyişle siyasal arenanın hükmettiği ve yönlendirdiği kitle ile futbolun hitap ettiği kitle büyük ölçüde aynıdır. Nasıl bir politik ideoloji milyonları peşinden sürükleyebiliyorsa, bir futbol takımı veya bir futbolcu, bir o kadar insanı peşinden rahatlıkla sürükleyebilir. Bu nedendir ki *politika ve futbol aynı kitlelere, aynı anda hitap edebilme kudretine sahip, bu vesile ile de süreci kendi lehine değiştirebilmek adına birbirlerinin yardımına ihtiyaç duyan olgulardır; bu noktada bir "mütekabiliyet" durumundan söz edilebilir.* Bir politikacının kendi çıkarlarını ya da politik fikirlerini kitlelere kabul ettirmek adına, onların büyük bir çoğunluğunun gönül verdiği bir futbol takımını ya da futbolcuyu kendisi ile eşleştirmesi, onlarla yan yana gelmesi veya onlara olan desteğini açıkça dile getirmesi, insanlara kendisini sevdirebilmesi adına önemli bir adımdır. Zira bir futbol kulübüne ya da oyuncuya yakın olmak, onu sevenlere de yakın olmak demektir ve bu sebeple politikacının imajına olumlu bir katkısı olacaktır. Bu durum bir siyasal parti ya da siyasal bir ideoloji için de geçerlidir. Öte yandan bir futbol kulübünün ya da bir futbolcunun politik dünya ile olan

ilişkisi, kendisini bir politik karakter ya da ideoloji ile özdeşleştirmesi, hem kulübün hem de oyuncunun menfaati doğrultusunda, pozitif bir etki yaratacağı gibi, finansal ve hukuki anlamda gün be gün daha da karmaşıklaşan futbol dünyası içerisinde, sorunlarının çözümü adına büyük bir avantaj sağlayabilecektir.

Diğer bir açıdan bakıldığında, politikanın hali hazırda var olan gücü ve onu sevimli gösterebilmek adına yapılabilecek birçok şey, yönetim ile toplum arasında bir bağ kurmak adınadır ve futbol, toplumun en çok ilgi gösterdiği alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vesile ile politikayı icra edenler, futbolu icra edenlerin sahneye çıkma sırasında geldiğinde, kendilerini de sahneye atarak, başarı varsa ondan faydalanarak, başarısızlık söz konusu ise onu cezalandırarak halkın isteğini yerine getiriyormuş hissi yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu durum, geçmişte genellikle diktatörlük gibi baskıcı rejimlerin hâkim olduğu ülkelerde daha etkin bir biçimde uygulanmıştır. Diğer bir deyişle politikada başarı ya da başarısızlıktan hangisi söz konusu olursa olsun, futbolun ortaya koyduğu tablo, politikanın kendisine pay çıkarmasına olanak sağlamaktadır. Buna göre bir politikacı ya da politik hamle başarısız olsa bile futbol üzerinden yapılabilecek herhangi bir hamle başarısızlıkları silebilecek, politikacının kimliğini ön plana çıkarabilecek ve bir bakıma ödetilmesi gereken bir fatura varsa bu, futbolu icra edenlere kesilecektir. Genel anlamda baskıcı rejimlerde çok başvurulan bir yöntem olarak bu durumu, *politikanın futbolu bir kalkan olarak kullanarak, her türlü icraatını, hamlesini ve düşüncesini meşru göstermesi ve topluma kabul ettirmesi olarak* görmek mümkündür. Çünkü futbol, ortaya çıkan sonuçların ardından, politik bir iradeyi de kendi futbol sistemini de aynı anda yönetmeye ve yönlendirmeye yetecek derece büyük kitleleri etkileyebilecek güce sahiptir.

Futbolun 1990'lardan sonraki ekonomik büyümesi, onu önemli bir söz sahibi haline getirmiştir. BM'nin yaptığı kadar etkili programlar uygulayan ve elde ettiği maddi gücü ihtiyacı olan insanlarla buluşturmayı amaçlayan futbol, paydaşları aracılığı ile artık bir "sivil toplum örgütü" konumuna ulaşmıştır. Bunun farkında olan siyasiler, futbolun başarabildiklerini gördükten sonra onun gelişimine ve daha fazla kitlelere ulaşmasına yardımcı olmuşlardır. Fakat bu durumu sadece bir sosyal sorumluluk konusu çerçevesinde değerlendirmek mümkün olamayacaktır. Çünkü futbolun gücü, politikanın gücünün erişemediği veya etkili olamadığı her yere ulaşabiliyorken, politikanın, futbolu

sadece bir sportif olgu olarak değerlendirmesi mümkün olamayacak, politika da bu süreçten nasibini almak isteyecektir. Bu nedenlerdir ki politikacılar, bireysel anlamda futbolun aktivitelerine ve sosyal sorumluluk alanında başarmaya çalıştığı şeylere katkıda bulduklarını bir şekilde göstermek istemektedirler; politikacıların tutumlarının temelinde, kendilerinin başaramadıklarını gerçekleştiren futbolun vardığı nokta için kendilerine pay çıkarma gayretidir. Bu noktada başarı ya da başarısızlık söz konusu değildir; önemli olan futbolun bir mesajı taşıyor olmasıdır. Bu mesaj pozitif noktalara dair ise ve içerisinde politik şeyler barındırıyorsa, politikayı icra edenlerin de orada olması kaçınılmazdır. Büyük ölçüde Afrika'da rastlanan bu durumda, bilhassa FIFA'nın düzenlediği organizasyonlarda, siyasi yüzler kendilerini çokça göstermektedirler. Organizasyonlara destek veren eski ve ünlü futbolcular ve futbol adamları kadar, politikacılar da bu sürecin içerisinde bulundurmaktadırlar. Burada futbolun işinin kolaylaştığı görülmektedir. Zira futbol, politikanın içerisinde olduğu ve ideolojik ya da herhangi bir politik emele hizmet etmediği sürece, yaptığı işin politikacılar nezdinde tanıtımının yapılması, futbol paydaşlarının da işine gelecektir. Yine de politika ve futbolun ortak bir özelliği olarak değerlendirilebilecek konu, *politika ve futbolun, her ikisinin de ilgi alanı olan bir noktada birbirlerinin varlığı ile güçlenme ve yaptıkları ile insanların gözlerinde itibarlarını artırma çabasıdır.* FIFA'nın gerçekleştirdiği bir organizasyonda bir politikacının ya da bir ülkeyi temsilen bir devlet adamının bulunması FIFA'nın yaptıklarını daha fazla göz önüne çıkarırken, politikanın bu sürece verdiği destek, pozitif bir görüntü yaratarak, ileride politik arenada kullanılacak bir koz haline dönüşebilir.

Son olarak, politika-futbol ilişkisi ekseninde göze çarpan en önemli ortak nokta, "hâkimiyet kurma" çabasıdır. Futbolun bu nedenli güçlendiği bir ortamda, bir anda politikanın önüne geçmesi ve bir politikacıdan ya da bir devletin başkanından ziyade bir futbolcunun ya da bir futbol takımının konuşulması, uzun yıllardır dünya düzeninin yegânehâkimi olarak görülen ulus-devletlerin kurduğu düzene aykırı olarak gözükmemektedir. Futbol da, kendisinin özerk bir yapıda hareket etmeye çalıştığını ve bunun devlet nezdinde de kabul edilmesi ve korunması noktasında sergilediği tavırla özgürlüğünü, bu vesile ile de kendisinin de önemli bir aktör olduğunu belli etmeye çalışmaktadır. Bu sebeptendir ki devletler, bilhassa hukuki anlamda, hızla büyüyen futbol dünyasının önüne, hızını kesecek, politik, ekonomik ve hukuki engelleri

koymaktadırlar. Geçmişte yaşanan “Bosman Davası”, AB oyuncularının serbest dolaşımı, kulüpler üzerindeki vergi yükü ve FIFA ile birlikte kendisine bağlı kıta konfederasyonlarının hükümetlerle yaşadıkları sorunlarda politik irade güç gösterisi yapmak istemesi bu çekişmenin de bir göstergesidir. Böylelikle göz önünde bulundurulabilecek husus, *gücü kesin olan iki tarafın da birbirini üzerinde bir hâkimiyet ya da kendini kabul ettirebilme çabasıdır.*

2.2. POLİTİKA-FUTBOL İLİŞKİSİNİN TARİHSEL EVRİMİ

2.2.1. Afrika

Afrika'nın sorunları, bir bakıma tüm insanlığı olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Afrika ülkelerinin sömürgeleştirilme sürecinden itibaren başlamış ve bugünlere değin ulaşmıştır. Halen Afrika kıtası üzerinde birçok ülkede iç savaş, mezhep çatışmaları ve ırkçı saldırılar devam etmektedir. Bilhassa modern yaşam koşullarına halen tam anlamı ile geçememiş ülkelerdeki yönetim boşluğu ve her silahlı grubun ülke yönetiminin kendisine ait olduğunu iddia ederek halk üzerinde kurduğu baskı, dehşetin ve acının boyutlarını arttırmaktadır (Armstorng ve Giulianotti 2004, s. 33). Politik arena, Afrika'nın en büyük sıkıntıları yaşadığı konu olarak sadece kıta insanların değil, tüm dünyanın karşısına çıkmaktadır.

Futbol ise, Afrika kıtası için olumlu olarak değerlendirilebilecek neredeyse tek konu olarak ele alınabilir. Zira Afrika insanları, futbolu eğlenebilecekleri tek olgu olarak görmektedirler (Darby 2002, s. 78). Bunu, Afrika kıtası takımlarının futbol karşılaşmalarında tribünlere bakıldığında görmek mümkündür. Afrika toplumunun yaşadığı onca problemin arasında futbol, “unutmak” adına yegâne araçtır. Lig organizasyonu anlamında dünya genelindeki birçok rakibinin oldukça gerisinde olmasına rağmen, kimi zaman düşük fiyatlı kimi zaman da ücretsiz olan maç biletleri, Afrikalıların lig maçlarına ilgi göstermesi anlamında herhangi bir ölçü teşkil etmemektedir. Çünkü Afrikalılar için futbol, yaşananların çok ötesinde bir olaydır ve takip edilmesi, her ne pahasına olursa olsun “gerekli” olarak değerlendirilmektedir.

Afrika'nın sosyo-politik ve sosyo-ekonomik anlamdaki problemlili yapısı, kıtanın yetiştirdiği ya da ortaya çıkardığı birçok ünlü futbolcunun ve futbol adamının da önem verdiği bir konudur. Onlar için futbolun, bu sıkıntıları ifade edebilmek adına büyük bir gücü vardır. Geçmişte kıtadan kopup dünyanın birçok ülkesine futbol oynamak, başarılı olmak ve tabii ki maddi kazanımlar elde etmek adına valizini toplayıp yola çıkan futbolcular, istediklerini elde ettikleri süreçte, bağlı oldukları toprakların sorunlarını sıklıkla dile getirmişlerdir (Armstrong ve Giulianotti 2004, s. 45). Çoğunlukla bu sıkıntılar, kıtada yaşanan politik problemlerle ilgilidir. Güçlenen ayakları ve onlara etkinlik sağlayan dilleri, doğdukları kıtada yaşananları gözler önüne sermek adına futbolun onlara sağladığı en önemli güç öğeleridir.

Konunun diğer bir yüzü de, politik aktörlerin Afrika üzerinde yaşananlara değinirken futboldan asla kaçmamış olmalarıdır. Zira kıtada en ciddi kalabalıkları bir araya toplayabilecek yegane olgu futboldur ve siyasiler bunun bilincindedir. Güney Afrika'nın eski devlet başkanlarından Nelson Mandela, Afrika'da yaşanan sorunları çözmek adına sporun son derece önemli bir öğe olduğunu bilen liderden biriydi ve Güney Afrika'nın başında bulunduğu süre zarfında da sporu çözümleyici araç olarak kullanmaktan kaçınmamıştı (Koonyaditse 2010, s. 53). Bu noktada da futbolun çok önemli bir yeri vardı. Bilhassa 1950'li yıllarda kıtanın güneyinde, Güney Afrika ile başlayıp tüm etrafa yayılan futbolun gücü, zamanla birçok siyasi çözümün ortaya çıkmasına da zemin hazırladı. Mandela'nın futbola bakış açısındaki olumlu tavır sonrası, Afrika'nın belirli yerlerinde devam eden iç savaş ortamında, birçok kez taraflar silah bırakıp sahaya inmeye, oradan da anlaşma zemini aramak için bir masanın etrafında toplanmaya başlamışlardı (Hawkey 2010, 93).

Bu nedenledir ki Afrika'da futbol, kendi kıta sahanlığında birden fazla konu başlığının içerisinde kendisine mutlaka zemin bulmuştur. Fakir, aç ve hasta bir kıtanın güvenilebileceği, sığınabileceği tek güç belki de futboldan başkasında görülmemiştir. Bu yüzden Afrika'da insanlar futbola, olumsuz her şeyi sonlandırdıkları zemin olarak bakmaya devam etmektedirler. Bu olumsuzlukların en başında da kıtanın büyük sıkıntılarla boğuşan politik yapısı gelmektedir.

2.2.1.1. Zaire: Cezasız Kalmayan Başarılar

1974 yılı, Afrika futbolu açısından son derece önemli bir yıldır. 1974 yılında Batı Almanya’da düzenlenen Dünya Kupası, kupa tarihinde turnuvaya katılım gerçekleştiren ilk Afrika takımının dünya futbol sahnesine çıkışıydı; bu onur, Zaire’nindi. Ancak Zaire’de o yıllarda, göreve geleli 9 yıl olmasına rağmen sürekli sorunlarla boğuşan ve sert tedbirler almak sureti ile görevi askeri darbe ile devralan Mobutu Sese Seko, futbolun herhangi bir önceliği olduğuna inanmamaktaydı (Darby 2002, s. 113). Seko için futbol sadece bir eğlenceydi ve ülkede yaşanan sorunların çözümlenebilmesi adına öncelik baskı politikasında olmalıydı. Bu vesile ile Zaire’nin başarısı Seko’nun çok fazla dikkatini çekmemişti. Fakat Zaire’nin Dünya Kupası’na katılan ilk Afrika takımı olması, Seko’nun da konuya dikkatle eğilmesine imkân verdi.

Nitekim 1974 Dünya Kupası için Zaire’nin Batı Almanya’ya gelişi son derece hoş karşılandı. Ama sahada yaşananlar, ne Zaireli futbolcular ne de tüm Afrikalı insanlar için hiç de hoş olmamıştı. Bilhassa oynadıkları ve 2-0 kaybettikleri İskoçya maçında ırkçı saldırıya uğradıklarını söyleyen ve turnuva boyunca da Batı Alman basını tarafından ırkçı yazılarla ithamlarda bulunulan Zaireli oyuncular bir anda gündemin ilk maddesi olmuşlardı (Kuper 2012, s. 194). Aynı zamanda grubun diğer iki maçında Yugoslavya’ya 9-0 ve Brezilya’ya 3-0 yenilmiş olmaları, sadece teknik ekibi değil, aynı zamanda devlet başkanı Seko’nun da canını bir hayli sıkırmıştı. Dönemin Zaire milli futbol takımı teknik direktörü Blagojev Vidinic, Seko’nun kurmayları aracılığı ile takımı kurma konusunda kendisine baskı yaptığını belirtmişti (Armstrong ve Giulianotti 2004, s. 143). Grubun son maçından önce de alınan yüksek farklı skorlar ve ırkçı baskılar nedeni ile takımı turnuvadan çekme kararı almıştı. Fakat gerek FIFA’nın gerekse de ülke kamuoyunun tepkisi nedeni ile Seko bu düşüncesinden vazgeçmişti.

Zaire’nin durumu, Afrika futbolunun ve Afrikalı birçok futbolcunun kendisini dünya futbol sahnesinde gösterebilmesi adına çok büyük önem arz etmekteydi. Yaşananlara bakıldığında ise, durumun bir sportif olaydan ziyade, önce sosyo-kültürel, daha sonra da politik bir hal aldığı görülmektedir. Zaire devlet başkanı Seko, önceleri önemsemediği futbolu, Zaire’nin “ilk” olma sıfatı ile Dünya Kupası’na katılması nedeninden ötürü önemsemesi, O’nun başka şeyleri de düşünmesine sebebiyet vermişti. Seko, ciddi

problemler yaşadığı ve ülke içinde çatışmaların olduğu bir dönemde Zaire'nin bu başarısının önemini anladığında, bu süreci kendi lehine çevirmek, rejimin geçiş sürecinde çevresindeki baskıyı ortadan kaldırmak adına Zaire'nin başarısını kullanma yoluna gitmişti (Hawkey 2010, s. 227). Önce anlamaya çalıştığı futbolun gücünü, keşfettiği an daha fazla futbola odaklandı ve halkını da futbola yönlendirerek onlara yaşattığı sorunları unutturma yoluna gitti.

Zaire'nin 1974 başarısı, aslında görünenden çok daha öte bir başarıydı belki ama 1978 Dünya Kupası için Arjantin'e yine Afrika'dan Zaire'nin katılacak olması, sportif anlamda ülkenin başarı potansiyelinin yüksek olduğunu ortaya koymuştu. Ancak, yine ve yeniden politika futbolun önüne set çekmişti. Ülkenin Spor Bakanı Zaire'nin 1978 Dünya Kupası'na katılma hakkı varken bu haktan feragat etmesi zorunluluğunun ortaya çıkışını, Zaireli oyuncuların sportif ve mental anlamdaki eksiklikleri ile birlikte, vatanseverlikle bağdaşmayan bazı davranışlarının varlığı ile açıklamıştı (Kuper 2012, s. 196). Ancak bilindiği kadarı ile Zaire Devlet Başkanı Seko, Zaireli futbolcuların artan karizmasını, üst üste gelen kıta aşırı başarılarını ve Zaire halkı ile birlikte Afrika'daki birçok insanın yüreğini aydınlatan vizyonlarını kıskanmıştı. Seko'nun asıl korkusu, göreve geldiği ilk günden bu yana baskı altında tuttuğu halkın, futbolcuların Dünya Kupası'nın özgür arenasında ağızlarından çıkabilecek kendi aleyhine bir sözden etkilenip başkaldırmalarından çekiniyordu. 1974 Dünya Kupası tecrübesi Seko'nun, futbolun gücünü anlaması adına son derece yararlı olmuştu. Bu sebepten ötürü futbolcuların bu başarısını, kendisi için muhtemel bir başarısızlık olarak görmüştür (Darby 2002, s. 116). Öte yandan Seko, Zaire'nin başarısına genel olarak olumlu tepki veren Afrikalıların, kendisinin kurduğu bu zoraki düzene karşı konulması adına bir araya gelmelerinden çekiniyordu. Seko'ya göre, politik çöküşü futbolun elinden olabilirdi. Bu nedenle ülkenin Spor Bakanı'na geçici bir açıklama yaptırarak konunun kapatılması adına futbolcuları, bir bakıma kamuoyunun önüne atmış oldu. Bu durum, politik anlamda kendisinin hayatta kalma süresini uzatmıştı.

2.2.1.2. Kamerun: 1990 Dünya Kupası ve Tebrik Edilen Devlet Başkanı

1990 Dünya Kupası, yine Afrika futbolu adına dönüm noktası olan organizasyonlardan biridir. Bundan önceki turnuvalarda yeterli başarı seviyesine erişememiş olsalar da Afrikalı ekipler kıtalarını en iyi şekilde temsil etmeye çalışmışlardı. Ancak kapasiteleri, bütçeleri ve yaşam şartları, onların futbola odaklansalar bile başarılı olabilmelerine sürekli engel olmuştu. 1990 Dünya Kupası ise her şeyin bir adım öteye taşınmasıydı. Bunun da ötesinde, ilk kez bir Afrika takımının başarısı destek görmüş ve başarıyı elde eden ülkenin devlet başkanı da politik anlamda büyük bir başarı elde etmişçesine takdir kazanmıştı (Armstrong ve Giulianotti 2004, s. 195). Bu durum hem turnuva sırasında İtalya'da, hem de ülkelerine döndüklerinde tüm Afrika kıtasında gözlerine önüne serilecekti.

İtalya'da düzenlenen 1990 Dünya Kupası, ilk kez bir Afrika ülkesinin grubundan çıkarak yaptığı sürprizle çeyrek finale kadar yürümeyi başardığı bir turnuvaydı. Bunu başaran ülke ise Kamerun'du. Kamerun, kimilerine göre son derece sıradan bir Afrika ülkesi olarak futbol dünyası tarafından değerlendirilse de çeyrek finale yükselmeleri ve çeyrek finalde de o dönemin en iyi ekiplerinden İngiltere'ye, 3-2 gibi çekişmeli bir skorun ortaya çıktığı maçta elenmeleri, hem Kamerun'u hem de turnuvaya katılan takımları üzmüştü. İngilizler bile maçtan sonra bunun son derece üzücü bir olay olduğunu belirtmişlerdi (Hawkey 2010, s. 265).

Fakat her ne kadar Kamerun'un büyük mücadelesi takdir toplasa da asıl takdiri toplayan maçları takip etmek adına İtalya'ya gelen Kamerun Devlet Başkanı Paul Biya oldu. Kamerun'un grup eleme maçlarının ilkinde Arjantin gibi son derece güçlü ve Diego Armando Maradona gibi bir dünya yıldızını kadrosunda barındıran ekibi mağlup etmesi herkesi şaşırttığı kadar memnun da etmişti. Maç sonrasında da maçı izlemeye gelen çeşitli ülkelerin devlet başkanları ve yetkilileri Biya'yı sevgi dolu tavırlarla tebrik etmesi ve Afrika futbolu için büyük bir adım attıklarını vurgulamaları, bir Afrika ülkesinin politik düzeyde ilk kez karşılaştığı bir durumdu (Kuper 2012, s. 214). Biya bu durumdan çok memnun olmuş ve tebrikleri memnuniyetle kabul etmişti.

Burada dikkati çeken en ilginç nokta, Kamerun'un takım halinde aldığı başarının, futbol düzeyindeki takdirinin sahadaki sonuçlar ve gazetelerdeki şaşırtıcı manşetler olması

haricinde herhangi bir platformda büyük etki yaratmamış olmasıydı. Ama bir devlet başkanının kazanılan başarılar sonrası hem turnuvanın düzenlendiği İtalya'da sırasında hem de ülkesinin kamuoyunda haddinden fazla destek görmesi daha da ilginçti. Kamerun Devlet Başkanı Paul Biya, sadece Arjantin maçı sonrası devlet yetkilileri düzeyinde takdir edilmemişti; bunun ötesinde halkı, elde edilen başarıda kendisinin de payı olduğunu düşünüyordu. Biya, bu süreci kendi çıkarı adına kullanmak isteyen, birçok askeri darbe yaparak ülkesinin başına gelen Afrikalı komutanlar gibi baskıcı biri değildi (Armstrong ve Giulianotti 2004, s. 199); yine de maruz kaldığı bu tutum, O'nun için de bir ego durumu yaratmış olabilir. Ancak bu siyasal ortama hiç yansımamıştı. O dönemin Kamerun milli takımındaki önemli isimlerden ve dünya futbolunda ismi sıkça anılan Roger Milla da, Biya'nın, elde edilen başarı sonrası yüzündeki ifadeye değinmiş ve bunun bir Afrika ülkesinin devlet başkanı adına son derece büyük bir gurur olduğunu belirtmişti (Alegi 2010, s. 83). Bir bakıma, futbol takımı dahi devlet başkanlarının bu şekilde karşılanmasına son derece sevinmişlerdi. Çünkü birçoklarının inancına göre, bir devlet yetkilisinin, kazanılan herhangi bir başarı sonrası takdir edilmesi, yetkilisi olduğu ülkenin politik anlamda prestijinin artmasına destek oluyordu ve bir bakıma bu başarının mimarı da siyasal otoriteymiş gibi gözüküyordu. Bu durum, politik irade istemese bile onun lehine cereyan etmişti.

2.2.1.3. Güney Afrika: Mandela, Politika ve Futbol

Politikadaki çekişmelerin, ülkeler arasındaki problemlerin ve ülke içerisinde yaşanan üzücü olayların çözümü ya da bir tarafın galip gelmesi adına, politika dışı faktörler de her zaman etkili olmuştur. Kimi ülkeler, karşılarında var olan rakiplerine ya da düşmanlarına, başka konular üzerinden yüklenerek, onların zayıf noktalarını bulmaya ve onları yaralamaya çalışırlar. Bu durum, her zaman iç siyasi ortamda da son derece yararlı olan bir hamledir. Ancak konu uluslararası politika olunca yaşananların seviyesi artmakta ve farklı bir noktaya gelmektedir.

Afrika'da bu tip olaylar geçmişte sıklıkla yaşanmış, olumsuz ilişkileri olan ülkeler, birbirlerinin iç işlerine dışarıdan müdahale ettikleri gibi, birbirlerinin eksikliklerini ve toplumsal ve siyasal problemlerini, bu süreçte birer koz olarak kullanmışlardır. Bu

durum, uzun yıllar boyunca Afrika’da yaşanan etnik çatışmaların, hem ülke içerisindeki hem de ülke dışarısından gelen destekle tırmanmasına neden olmuştur. Şu an Afrika’da eskisine nazaran bu sorunlar azalmış olsa da, tamamı ile ortadan kaldırıldığını söylemek son derece zordur (Darby 2002, s. 175).

1990’lı yılların başında Güney Afrika, etnik çatışmaların ve ırk ayrımcılığının fazlası ile büyük olaylara neden olduğu ve ülke insanlarının basit farklılıkları yüzünden birbirlerine düşman oldukları bir süreci yaşamıştı. Bu süreç her ne kadar Güney Afrika’nın iç meselesi gibi gözükse de, gerek Afrika kıtasındaki ülkeler, gerekse de Afrika kıtasının dışındaki ülkeler, Güney Afrika’nın içerisinde bulunduğu sorunun tarafı haline gelmişlerdi. Nijerya, Güney Afrika ile aynı kıta içerisinde yer almasına rağmen, herhangi bir komşuluk ilişkisi içerisinde olan bir ülke değildi. Buna rağmen Nijerya, uzun yıllar boyunca, Güney Afrika’daki etnik sorunlara müdahil olmaktan çekinmedi ve bilinen bir şekilde politik ve askeri anlamda tarafların çatışmalarına destek verdi. Yaşananlar, 1990’ların başında Güney Afrika’daki birçok siyasetçiyi ciddi şekilde rahatsız etmişti. 1990’lar itibari ile de Güney Afrika ile Nijerya arasındaki politik çatışmanın dozu artmaya başlamıştı (Koonyaditse 2010, s. 32). Bu konu ile yakından ilgilenen, Güney Afrika’nın politik alandaki sembol isimlerinden Nelson Mandela, bir Afrika tutkunu kişi olmasına rağmen, Nijerya’nın bu tutumuna sert tepki göstererek Güney Afrika üzerindeki kabul edilemez tavrına son vermesini istemişti. Fakat Nijerya yönetimi konuyu yalanlamaktan başka herhangi bir eylemde bulunmamış ve Güney Afrika’nın etnik sorunlarının bir tarafı olmaya devam etmişti.

Kader iki ülkeyi politik anlamda bu kadar karşı karşıya getirirken, Afrika’nın en çok sevdiği olgu Dünya Kupası için de bir karşılaşma yaklaşmaktaydı. 1994 yılında ABD’de düzenlenecek FIFA Dünya Kupası için Afrika kıtasında yapılan eleme grubu maçlarında Güney Afrika ile Nijerya aynı gruba düşmüşlerdi. Aslında FIFA tarafında endişe ile karşılanan bu durum, görüldüğünden çok daha büyük sorunları beraberinde getirecekti. Zira iki ülke de tarihlerinde Dünya Kupası finallerinde hiç bulunmamışlardı; başarıları, onların ilk Dünya Kupası’nda yer alarak kendilerini göstermelerine ve ifade etmelerine imkan tanıyacaktı (Koonyaditse 2010, s. 44). Bu “ilk” olma durumu, iki ülke takımlarının ve insanların birbirlerine karşı bir anlamda “bilenmelerine” neden olmuştu. Nitekim 10 Ekim 1992’de oynanan maç sorunların tırmanmasına neden

olmuştur. Nijerya'nın 4-0 kazandığı maç sonunda iki taraf arasında hem saha içi hem de saha dışı rekabet tırmanmıştı. Grup maçlarının sonlarına doğru puan olarak birbirlerine yaklaşan takımların kendi aralarında oynayacakları ikinci maç daha da fazla önem kazanmıştı (Koonyaditse 2010, s. 47).

16 Ocak 1993 tarihinde oynanacak maç için iki takım da kendi ülke topraklarında kamp yapma kararı almıştı. Bu süreçte de Nijerya ile Güney Afrika arasındaki sorunlar, maç sonrasında konuşulmak adına rafa kaldırılmıştı. Nijerya kanadı maça sessiz hazırlanırken, ülkenin önemli politik partisi ANC'nin lideri Nelson Mandela, Helderfontein'de kamp yapan Güney Afrika futbol milli takımını ziyaret etmişti. Siyasilerin ziyaretleri, sporcular için kendilerini önemli hissettikleri anların yaşanmasına sebep olur; o gün de öyle olmuştu. Mandela, tüm bir gününü futbolcularla geçirip onlara destek vermişti. Sadece harcadığı zaman dilimi değil, futbolculara yaptığı konuşma da son derece önemliydi. Mandela, futbolculara hitaben, birkaç gün sonra karşılaşacakları Nijerya maçının, ülkenin futbol tarihinde ilk Dünya Kupası'na katılabilmeleri adına son derece önemli olduğunu, ancak daha da önemlisi, rakipleri Nijerya'nın ülkelerindeki etnik ayrımcılığı desteklediği için bu maçın değerinin daha fazla olduğunu belirtmişti (Kuper 2012, s. 254). Ayrıca Mandela yaptığı konuşmada Güney Afrika halkına seslenerek oynanacak maçta, hiç bir ayırım gözetmeksizin tribünleri, bir arada doldurmalarını istemişti. Mandela'nın bu çıkışı beklenmedik bir konuşmaydı; çünkü Mandela Afrika'da ortak bir barışa ve geleceğe inanmaktaydı. O'nun beklentisi, Güney Afrika başta olmak üzere Afrika'nın her yerinde barışın egemen olduğunu görmektir (Koonyaditse 2010, s. 66). Ancak Nijerya ile yapılacak maç öncesi yaptığı bu konuşma bir bakıma Mandela'nın da yaşananlar konusunda düşüncelerinin politika temelinde futbola yansımaları olmuştu.

Mandela'nın konuşmasının temelinde yatan konu ise, politikanın bir sonraki yıl Güney Afrika'da çok önemli bir sınav verecek olmasıydı. 1994 yılında Güney Afrika'da yapılacak seçimler, ülkenin tarihinde siyah ve beyaz insanların eşit oy hakkı ile, aynı anda oy kullanacakları "ilk" seçim olacaktı. Mandela, bu sürece barış duyguları içerisinde girmek, ANC ile bu sürecin önderliğini üstlenmek ve yapılacak devlet başkanlığı seçimlerinde yüklendiği görev ile seçimlerden galip çıkmak istemişti (Alegi 2010, s. 111). Mandela'nın düşüncesi, Güney Afrika ile birlikte tüm Afrika'da barışa

öncülük etmekte. Diğer bir deyişle Mandela, politik geleceği için, futbolun birleştirici gücünü kullanmayı ve bu sayede de politik konumunu güçlendirmeyi amaçlamıştı (Armstrong ve Giulianotti 2004, s. 262). Genel olarak Mandela'nın tutumu barışa hizmet etse de, Güney Afrika futbol milli takımının kampında yaptığı konuşma, O'nun, bölgesel politikalarda ülkesine yönelik olarak sürdürülen olumsuz tavrı bertaraf etmek adına ülkesinin insanlarını cesaretlendirmek maksadı ile ortaya çıkmıştı. Bu, biraz da Mandela'nın milliyetçi bir duyguyu ülkesinde uyandırmak adına izlediği bir yol olmuştu. Mandela bunu, ülkesindeki etnik ayrımcılığı engelleyerek başarmayı düşünmüş, futbolu da bu amaç için en önemli araç olarak görmüştü.

2.2.1.4. Togo ve Afrika Uluslar Kupası: Politik Terörün Futbola Darbesi

Afrika Uluslar Kupası, Afrika'daki futbola tutkunu insanların bayramı olarak nitelendirilir. Eğer bir stadyum, bir maç, iki takım var ve eğer bunların hepsi Afrika Uluslar Kupası'nda mücadele etmek adınaysa, kıtadaki herkes ya stadyumlarda ya da ekranları başında yerlerini alır, bu keyfi yaşamayı arzular. Fakat 2010 yılında Angola'da düzenlenen turnuva öncesi Togo milli takımının yaşadıkları, Afrika'da, kimi yerlerde politikanın terör ile birlikte hareket ettiğini ve sonunda da futbola el attığını tüm dünya kamuoyuna göstermişti.

Angola'da düzenlenecek turnuvadaki maçlarını oynamak adına karayolu ile yolculuk yapmayı tercih eden Togo milli takımı otobüsüne, 8 Ocak 2010 tarihinde, Angola'ya giriş yaptıkları sırada, bölgesinin bağımsızlığını isteyen ayrılıkçı terör örgütü FLEC mensupları tarafından çapraz ateş açılmıştı. Örgütün açıklamasına göre, Cabinda bölgesine Angola'nın tavrını tasvip eder nitelikte hareket eden hiçbir kimsenin ya da topluluğun giriş hakkı yoktu ve bu nedenle kim olduğu gözetilmeden Togo milli takımının otobüsüne ateş açılmıştı. Saldırıda otobüsün şoförü olay yerinde hayatını kaybederken, ikisi futbolcu olmak üzere, ilk belirlemeler ışığında 10 kişi de yaralanmıştı. Yaşanan olay sonrasında Togo'da üç günlük yas ilan edilirken, Togo Futbol Federasyonu'nun olaya müdahale ederek bir karar vermesine imkan vermeden, Togo hükümeti takımlarının turnuvadan çekilmesine karar vermişti. Yaşananlar

sonrasında olay, bir anda futbolun yönetiminde çıkmış, Togo hükümetinin aldığı karar ile politik bir boyut kazanmıştı.

Ancak yaşananların politik bir eksene oturtulmasına en önemli katkıyı sağlayan da Angola hükümeti olmuş ve yaptıkları “Münferit bir olay!” açıklamasından sonra da büyük tepki ile karşılaşmışlardı. Angola hükümeti bölgeye girilmesinin yasak olduğunu ve Togolu yetkililerin o yolu tercih etmelerinin kendi hatalarının olduğunu belirtmişti;diğer yandan çelişkili bir açıklama yaparak, Togo dâhil turnuvaya katılacak tüm milli takımların güvenliklerinin sağlandığını belirterek, bu durumun aşırılıkçı terör örgütlerinin münferit eylemleri sonucunda yaşandığını dile getirmişti.

Yine de bu açıklamalar dünya kamuoyunu yeteri ile tatmin etmemişti ve futbol kamuoyundan ziyade dünya politikalarına yön veren kişi ve kuruluşlar konuya müdahil olmuşlardı. CEEAC ile birlikte Fransa saldırıyı kınadı; dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Bernard Koucher, Togo’nun karşı karşıya kaldığı saldırı konusunda Angola’nın gerekli önlemleri almamasını eleştirmiş ve daha iyisinin yapılması gerektiğini dile getirmişti.

Angola ile Cabinda bölgesindeki arasındaki hâkimiyet-direnış çatışması yaklaşık 30 yıldır devam etmektedir (Bloomfield 2010, s. 143). Uzun yıllardır ülke içerisinde ordu askerleri ile terör örgütü mensupları arasındaki çatışma, Togo milli takımına düzenlenen saldırı ile uzun yıllar sonra ülke dışındaki bir topluluğun da içerisine dahil olduğu bir hal almıştı. Aynı zamanda yaşananların sadece Angola içerisindeki bir sorun olmadığı gibi, Angola’nın içerisindeki dengelerin de ne seyirde devam ettiği dünya kamuoyunun gözleri önüne serilmiş oldu. Olay yaşandıktan sonra, uzun yıllardan beri konuya çözüm bulamayan ve Cabinda’daki sorunun büyümesine bir şekilde engel olamayan Angola hükümeti, konunun büyütülmemesi ve düşünüldüğü kadar önemli olmadığını yaptığı açıklamada ima ederek, FLEC’in olayda politik bir zafer etmesine engel olmaya çalışmıştır. Aksine FLEC de, yaptığı saldırıdan sonra net olarak bölgenin kendilerine ait olduğu mesajını vermek adına böyle bir eylem gerçekleştirdiklerini belirterek, bunu her şekilde ispat etmekten geri kalmayacaklarını göstermişlerdir (Bloomfield 2010, s. 146). Bu durum FLEC’in, Angola hükümetine ve belki de seslerini duyuramadıkları dünya kamuoyuna verdikleri sert bir mesaj olarak değerlendirilebilir. Ancak üzücü olan durum ise, bu mesajın verilmesi sürecinde futbolun bir araç olarak kullanılması ve masum insanların hayatını kaybetmesi olmuştur. Öte yandan Fransa’nın konuya diğer birçok

Avrupa ülkesinden daha hızlı ve sert tepki vermesi de, Fransa'nın çok uzun yıllardır Afrika'da sürdürdüğü koloni ilişkilerinin sağlam olduğu ve bölgede etkinliğinin var olduğu mesajını vermek istemesinden kaynaklanmıştır.

2.2.2. Avrupa

Avrupa, tarihte her zaman, birçok şeyin başlangıç noktası, çıkış noktası ve danışma noktası olmuştur. Politik zekâ, bilim, sanat ve ekonomik devrimler gibi birçok konu başlığı Avrupa'da ortaya çıkmış, beden bulmuş ve buradan da tüm dünyaya yayılmıştır (Dinan 2008, s. 27). Futbol da, diğer konu başlıkları gibi Avrupa'nın üzerinde uzmanlaştığı bir olgudur. Öyle ki, genel anlamı ile modern kurallar, modern bir şekilde sahada icra edilen futbolun ortaya çıktığı ülke, Avrupa'nın dışında gibi gözükse de O'nun sürekli bir parçası olan İngiltere'dir (King 2003, s. 39). Ancak bu durum İngilizlerin futbolda "tek" ya da "uzman" oldukları anlamına gelmemektedir. Yıllar içerisinde Almanlar başta olmak üzere, sırası ile İspanyollar, Portekizliler ve Fransızlar İngilizlere meydan okumuş ve Avrupa futbolundaki çeşitliliği yaratmışlardır. Yine de denilebilir ki futbol dendiğinde hem sportif hem de ekonomik anlamda Avrupa ziyadesi ile güçlüdür ve O'nun konumunu sarsabilecek bir kıtasal futbol ortamı da mevcut değildir. Avrupa'nın futbola bakış açısı, diğer kıtalara göre çok daha profesyoneldir (Giulianotti 1999, s. 28).

Fakat Avrupa demek, bir bakıma kaos demektir. İki büyük dünya savaşı, yüzyıllarca süren mezhep ve kültür temelli çatışmalar ve bugün ne yazık ki inkar edilemez bir biçimde canlılığını koruyan ırkçılık konusu, Avrupa'nın karanlık tarafının göstergeleridir (Dinan 2008, s. 76). Tüm bu göstergelerin temelinde de güçlü bir siyasal çekişme söz konusudur. Bu vesile ile denilebilir ki her türlü tehlikeyi göze alan politikacılar bu süreci yönlendiren kişiliklerdir. Bugün halen, Avrupa'nın bir çekişme ortamının içerisinde olduğu, her ne kadar AB'nin birleştirici varlığı söz konusu olsa da, aşikârdır.

Böylesine güçlü iki olgu, politika ve futbol, göz önündeyken, ikisinin Avrupa içerisinde birbirlerini etkilememeleri beklenemezdi. Nitekim 20. yüzyılın başlangıcı ile yavaş

yavaş modern bir görünüme ve sisteme kavuşan futbol, Avrupa'nın politik ortamından uzak duramamıştır. Aynı şekilde siyasal sistem, futbolun çekiciliğinden ve gücünden asla kaçamamıştır, hep onun bir parçası olmak istemiştir. Avrupa için denilebilir ki politika ne denli güçlü bir değişken ise futbol da en az onun kadar etkilidir (King 2003, s. 65).

Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sonrası, bilhassa baskıcı rejimlerin önderliğindeki politika-futbol ilişkisi yadsınamayacak şekilde güçlü olmuştur. Bir bakıma futbol, bir rejimin dışa yansımaları ve onun meşruiyetinin temelini oluşturan olgu gibi anımsanmaya başlamıştır. Bu noktada İspanya ve Portekiz'in İkinci Dünya Savaşı sonrasında faşist rejimlerle futbolu bir araya getirmesi bunun en dikkat çekici örneğidir. Aslında bu durum bir rekabet ortamının sonucudur. Politik arenadaki çekişmeler, siyaset konuşulan masalarda tartışmalar bir tarafın lehine sonuçlandırılmaya bile, yeşil çimlerde alınacak galibiyetlerle, bir nevi "ego tatminine" dönüşmüştür (Giulianotti 1999, s. 38). İkinci Dünya Savaşı öncesinde de benzer bir durum söz konusu olmuş, ancak savaş henüz söz konusu olmadığı için, futbol her ne kadar politika ile ilişkilendirilmişse de, asıl görevi olan spor ve eğlence aktivitesi olgularından çok da öteye geçememiştir. Savaşın önceki Avrupa ortamında, Nazi Almanyası ve faşist İtalya gibi ülkeler, politikanın içerisine nüfuz ettiği ve fakat önceliği spor temelli bir toplum yaratma düşüncesini gütmüşlerdir. İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği gibi ülkeler ise sporun alanının önceliğini futbola vermişlerdir; ama politika ile futbolun yaklaşması bu ülkelerde de, zaman içerisinde kaçınılmaz hale gelmiştir. Öyle ki, Sovyetler Birliği'nin, siyasal ideoloji ile karışık, uzun yıllar süren başarılı "sporcu toplum" projesinin temelleri atılırken futbol en ön saflarda yer almaktaydı. Futbolun modernleşmesini sağlayan ve tüm dünyada "futbolun mucidi" olarak görülen İngiltere'de de halk, kendi zihnindeki ideolojiyi, kurduğu futbol kulüpleri ve onların başarıları ile özdeşleştirme çabasıydı (King 2003, s. 44).

Avrupa için futbol bir kültür ve yaşam biçimidir. Bu durum geçmişte de böyle olmuştur. Ancak sorun, futbol ile politikanın bir araya geldiği ortamlar, çoğunlukla kaos yaşadığı durumlar olması, Avrupa'nın politik geçmişinden gelen sorunların futbolun üzerine olan yansımaları olarak değerlendirilebilir.

2.2.2.1. İtalya: Mussolini ve Faşist Futbol İdeali

Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da kaybolan demokratik ortam, meydana gelen her türlü açlık hissiyatı, baskıcı rejimleri getirmek üzere milliyetçi söylemleri kullanan siyaset adamlarının zirveye tırmanmasına olanak sağlamıştı. Ancak bu siyaset adamlarının hiçbiri, tam anlamı ile politika kökenli değildi; ordu, onların asıl ait oldukları yerd. Bu nedenle kurdukları siyasal sistemler de ordunun aşırı baskıcı ve disipline olan mantığı ile benzerlik göstermişti.

Bu liderlerden biri olan Benito Mussolini, faşist ve askeri bir yönetim mantığı ile İtalya’da bir diktatörlük kurmuştu. Mussolini, ülkesinin Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşadığı başarısız politikaları bahane edip, milliyetçi düşüncelerinden doğan aşırılıkçı fikirleri ile birlikte kullanarak, tehdit de içeren uygulamaları ile ülke yönetimini ele geçirdi. Söylemleri etkiliydi ve kısa zamanda hem halktan siyasal destek elde edecek, hem de halk arasından, kendi ordusu olan ekibe gönüllü katılımlar olacaktı. Başkanlığını yaptığı Faşist Parti ile kısa zamanda ülkenin her yerinde etkinliğini ilan eden Mussolini, kendisine karşı olan tüm ideolojik akımları durdurma yoluna gitmişti (Martin 2004, s. 39). Bu süreçte, komünist kesimden ciddi bir direniş görse de, “Kara Gömlekliler” adındaki polis teşkilatı, halkın yaşantısına doğrudan müdahale ederek bu süreci faşizmin yararına çevirmeye çalışmıştı. Bu baskıcı yönetim, ilk başlarda, faşist sistem karşıtlarını susturmuş ve ülke bir düzenin kurulmasına imkân tanımış olsa da, Mussolini, bu sürecin sonsuza kadar gidemeyeceğini bilerek, icraatlarını gizli bir şekilde yapmasına imkân verecek bir olgunun peşine düşmüştü. Belki de sanat Mussolini için, İtalya’nın geçmişinde son derece önemli bir yere sahip olmasından ötürü güçlü bir araç olarak kullanılabilirdi, ancak Mussolini’nin ideolojisi, ülke içerisindeki tüm olayları yönetmek ve yönlendirmek olduğu için, sanatın, kendisine karşı oluşturulacak akımlara öncülük yapacağından çekindiği için bu konuyu rafa kaldırdı. Kurmaylarının kendisine sunduğu başka bir proje ise O’nu heyecanlandırmıştı: Futbol. Bu vesile ile “Il Duce”, yani “Büyük Lider” anlamına gelen sıfatı kullanan faşist lider futbolun İtalya’da bir tutku haline dönüşebilmesi adına ilk adımları attı (Martin 2004, s. 47).

Mussolini'nin futbol konusundaki ilk hedefi, halkı etkisi altına alabilecek bir süreç yaratmaktan ziyade, futbolun dilini kullanarak, kendisine itaat edecek bir gençlik yetiştirmek ve askeri eğitimlerinin yanına futbolu da birincil spor olarak eklemektir. Biraz da geçmişi yâd edercesine isteği, Roma İmparatorluğu döneminde olimpiyat arenasında boy gösteren güçlü ve yenilmez atletler yetiştirmekti; bu vesile ile hem rejimin bekçilerini yetiştirecek, hem de bir bakıma ülkenin gurur duyacağı sporcu bir nesil yaratacaktı. Bu amaçla, göreve geldiği 1922 yılından 1930 yılına kadar ciddi bir futbol atılımı yapan Mussolini, 1900 yılında kurulmuş olan ve mütevazı sayılabilecek bir başkent Roma takımı olan S.S. Lazio'ya sahip çıkarak, 1922 itibari ile kulübe maddi ve lojistik desteğe başlamıştı (Amstrong ve Testa 2010, s. 113). S.S. Lazio'nun Mussolini'nin dikkatini çekmesi, sadece bir başkent kulübü olması ile ilgili değildi; kulüp 1900 yılında ordu mensupları tarafından kurulmuş ve kulübe hem sportif hem politik hem de askeri bir misyon yüklenmişti. Öte yandan kulübün simgesi olan "kartal", kulübe atfedilen bu güçlü özelliklere gönderme yapar nitelikteydi. Görünüş ve kimlik olarak S.S. Lazio, Mussolini'nin desteğini kazanmak adına son derece uygun olarak göze çarpmıştı. İki taraf arasındaki bağ günümüze dek gelmiştir. Öyle ki, S.S. Lazio taraftarları, "Mussolini'nin torunları" olarak adlandırılmaktadır (Amstrong ve Testa 2010, 115).

S.S. Lazio'nun kuruluşundan 27 yıl sonra ise, 1927'de, politik idareyi ele geçirdikten sonra S.S. Lazio'yu kendi himayesine alan Il Duce, İtalyan futbolunda kuzey takımlarının (Torino - Juventus, Milano – AC Milan ve FC Internazionale Milan) üstünlüğünü kırmak adına Roma'da bir takım daha kurulmasına karar verdi. Bu takıma ise başkent ismi, "Roma" verilmişti (Martin 2004, s. 74). Ancak her ne olursa olsun, S.S. Lazio, her zaman Mussolini'nin göz bebeği olarak kalmaya devam edecekti.

İktidarı ele geçirdikten ve futbolu ideolojisinin bir parçası yaptıktan sonra Mussolini, futbolla ilgili birçok şey ile yakından ilgilenmeye başladı. Bunlardan biri de dünya kupası organizasyonuydu. İlki 1934 yılında Uruguay'da yapılan ve ev sahibi ülkenin şampiyonluğu ile sonuçlanan turnuva son derece büyük bir ilgi çekmişti; zira organizasyon, dönemin futbol olayları arasındaki ilk büyük çaplı olanıydı ve dünya toplumun eğlence anlayışında köklü bir değişiklik yapabileceği izlenimini vermişti. Bunun farkında olan Mussolini 1930 yılında, İtalya'nın 1934 yılında düzenlenecek

Dünya Kupası organizasyonuna ev sahipliği yapması hususunda çalışmalara başladı. Süreci başarı ile sonuçlandıran Mussolini 1934 yılındaki organizasyonu İtalya'ya getirmeyi başardı.

Dünya Kupası'nın İtalya'da düzenlenecek olması, Mussolini'nin giderek artan gücünü ve uyarı niteliğindeki varlığını tüm dünyaya gösterebilmesi adına son derece önemli bir fırsattı. Turnuvaya o kadar fazla önem atfedilmişti ki FIGC'nin o dönemki başkanı, aynı zamanda bir Faşist Parti üyesi olan General Giorgio Vacaro, yarattıkları gösteri ortamının tek amacının büyük dünyaya faşist idealin spor üzerindeki yansımaları göstermek olduğunu belirtmişti (Boniface 2007, s. 117). Nitekim Mussolini de bu fırsatı kaçırmadı. Kupanın açılışından önce verdiği demeçler ve halka seslenişte, faşist İtalya'nın yükselen değerinden, yavaş da olsa büyüyen ekonomisinden ve herkesin gönlüne korku salacak olan askeri gücünden dem vurmuydu. Konuşmalarında sürekli olarak değindiği noktalardan biri, bunların hepsini faşizmin sağladığı ve dolayısı ile İtalyan halkının faşizme olan bağlılığının ne denli önemli olduğuydu (Amstrong ve Testa 2010, 171). Eğer İtalya yükselecekse bu, faşizme sonuna kadar bağlı halkın omuzlarında olacaktı. Kupanın açılış töreninde derinlemesine bu noktalara değinmese de, Mussolini için faşizmin propagandası için Dünya Kupası bulunmaz bir nimet haline gelmişti.

Fakat Mussolini için en önemli ideolojik başarı, 1934 Dünya Kupası finalinde ülkesinin şampiyonluğa ulaşmış olmasıydı. Bu başarı ülke halkının büyük bir sevincine sebebiyet vermiş, kupanın ev sahibi olmanın verdiği güç ile sevinçleri katlanmıştı. Asıl önemli olan ise, Mussolini'nin yaptığı propaganda ile göreve geldiği günden bu yana yürüttüğü sporu destekleme hedefi ve sporcu bir gençlik yaratma ideali, ilk meyvelerini başarı ile vermiş ve faşist ideolojinin çocukları zafere ulaştırmıştı. Mussolini bu süreci fazlasıyla iyi bir ideolojik politika ile yönetmiş ve başarının, bir nevi kendi başarısı olduğuna sözü getirecek kadar zaferi üstlenmişti. Halk bunu fark etmemişti; kayıtsız, şartsız Mussolini'nin başarı hikâyelerini dinleyerek, O'nun yönetimine olan güvenlerini ülkenin dört bir yanında dile getirdiler.

1934 yılındaki başarı, Mussolini'nin elini fazlasıyla güçlendirmişti. Ülke içerisindeki polislerinin, ajanlarının ve güvenlik güçlerinin tümünün gücü fazlasıyla artmıştı. Fakat futbol öyle güçlü bir mutluluk hissiyatı yaratmıştı ki İtalyan halkında, zaman zaman

cidde bunalımlar yaratsa da Mussolini'nin sahip olduğu etki son derece güçlüydü ve faşist ideoloji güçlü bir şekilde politikanın koridorlarında ve İtalya'nın sokaklarında yayılıyordu. Son Dünya Kupası başarısını takip eden turnuvada, 1938 yılında, İtalya güçlü kadrosu ile yine favoriydi. Fransa'da düzenlenen turnuvaya oyuncularını birer "asker" olarak yollayan Mussolini, 1934'teki gibi politik nutuklarına devam etti ve faşizmin Batı Avrupalı rakipleri karşısında yine galip geleceğini iddia etmişti (Martin 2004, s. 163). İtalya Mussolini'nin eviydi ve kazandığı zafer kendi evinde olması nedeni ile anlamlıydı. Ancak politik arenada müttefiki olan Almanya'nın muhtemel düşmanlarından olması hasebi ile İtalya'nın da düşmanı sayılabilecek Fransa'da elde edilecek bir başarı çok daha anlamlı olacaktı. Diğer bir deyişle, faşizm demokratik bir sisteme karşı gelecekti; Mussolini futbolu politik düşünceleri ile bu noktada birleştirmişti.

1938 yılında turnuva bitip İtalya dünya şampiyonu unvanını koruduğunda, Mussolini yeni bir zafere daha imza atmıştı. Her ne kadar takım şampiyonluğa ulaşmışsa da bu başarı Mussolini'nin başarısı olarak gösterilmeye devam etmişti. Mussolini ve O'nun faşizmi yine galip gelmişti. Turnuva biter bitmez, İtalyan futbolcular ülkelerine dönmeden, Il Duce, meydanlardaki halkına seslenerek, faşist İtalya'nın giderek güçlendiği ve Avrupa'nın liderliğine doğru adım adım ilerlediğini haykırmıştı. Tabiatı ile elde edilen başarılar da halkının O'na inanmasına ve desteğe devam etmesine yardımcı olmuştu. Futbolcular ülkelerine döndüklerinde ise Mussolini onları bizzat karşılamıştı. Venedik'te futbolcuları kabul eden Mussolini onlar bir fotoğraf çekirmek istemişti; ancak fotoğrafın özelliği futbolcuların duruşları ile değişmişti. Futbolcuların fotoğraf çekimi için faşist üniforması olan kara gömleklerini giyerek poz vermesi, Mussolini'nin futbolu ve onu icra edenleri nasıl bir şekilde zihninde canlandırıldığını gözler önüne seriyordu (Boniface 2007, s. 119).

Mussolini için futbol, diğer birçok baskıcı rejimi yöneten liderin düşüncesinden çok daha farklı şeyler ifade ediyordu. Mussolini iki Dünya Kupası kazanan futbol ekolünü önce toplumun kültürel anlamdaki altın bir parıltısı, daha sonrasında da yaklaşan İkinci Dünya Savaşı'nın bir hazırlığı olarak görmüştü. İlk başta sahada savaşıyan futbolcular, gün gelecek cephede güçlerini göstereceklerdi. Böylelikle Mussolini'nin futbola dair

düşüncesi, futbol ile başlayan, sonrasında politik ve militarist bir eksene kayan nitelikteydi.

2.2.2.2. İspanya: General Franco'nun Gölgesinde Futbol

İspanya'nın futboldaki yükselişi, politik anlamda gerilediği, hatta bir iç savaşında içerisinde kaldığı döneme denk gelmektedir. Bu dönem, faşizmin ülkeyi yönettiği, insanları ideolojinin öğretilerine inanmaya zorladığı ve buna karşı çıkanların isyan etmelerinin bedelini canları ile ödedikleri bir dönemdi. Ancak ne ilginçtir ki Avrupa'nın futbol adına en etkili, en göze hoş gelen ve en başarılı dönemi de, yine faşizmin İspanya üzerinde egemen olduğu bir süreçte gerçekleşmiştir.

1960 yılında UEFA tarafından ilk kez organize edilen "Avrupa Uluslar Kupası", günümüzde "Avrupa Futbol Şampiyonası" olarak bilinen futbol turnuvasının ilk dönemlerindeki adıydı (Corelly ve Hand 2006, s. 102). Bu sebeple 1960 yılı, Avrupa futbolu adına, uluslar düzeyinde önemli bir yıl olarak görülür. Ancak bu heyecan verici girişim, daha ilk başta politikanın darbesine maruz kalmaktan kendisini alıkoyamamıştır.

FFF'nin o zamanki sekreteri olarak görev alan Henri Delaunay'ın 1927 yılında ortaya ilk kez çıkan fikri ölümünden üç yıl sonra gerçekleştirilmiş olsa da, Avrupa Uluslar Kupası'nın organize edilmesine olanak vermişti (Corelly ve Hand 2006, s. 108). Ancak ortada ciddi bir sorun vardı: "Avrupa" olarak nitelendirilen kıta, fiziki olarak bölünmemiş olsa da, siyasal anlamda tam bir kaosun ortasındaydı. Almanya Federal (Batı) ve Demokratik (Doğu) olarak ikiye ayrılmış, İspanya, Portekiz ve Yugoslavya askeri diktatörlüklerin hegemonyasında ve Sovyetler Birliği ise Avrupa'nın ideolojik olarak düşmanıydı. Böyle bir ortamda, herhangi bir spor organizasyonu düzenlemek imkânsız gözükmekteydi.

1958 yılında sekizli finallerdeki eleme maçları ile tarihin ilk Avrupa uluslarını bir araya getiren turnuvası başlamış oldu. O yıllarda spor açısından lokomotif ülke olarak görülen Sovyetler Birliği, istenmese de, turnuvanın favorisi olarak görülmekteydi. Nitekim ilk maçlarını 28 Eylül 1958'de Macaristan'a karşı 3-1'lik bir skorla galip olarak bitirdikten

sonra favori olma durumları daha da güçlendi. Fakat ne kötü bir tesadüftür ki 27 Eylül 1959'da Macaristan ile oynanan ikinci maçı da 0-1'lik galibiyet ile tamamlayan Sovyetler Birliği, çeyrek final kuralarında İspanya ile eşleşti. Bu durum, siyasal bir krizin de habercisiydi.

İspanya, General Francis Franco'nun yönetimi altında, bölünmenin eşğine birçok kez gelmiş ve diktatörlük rejimi ile birlikte ülkesine küsmüş insanların sayısının giderek arttığı bir yer haline gelmişti. Franco bu süreci yumuşatmak ve ülkede birlik-beraberlik ortamını oluşturmak adına çeşitli kültürel öğeleri kullanmaya çalışmıştı (Corelly ve Hand 2006, s. 103). Bunlar arasında farklılıkları bir araya getirmeye çalışan futbolun önemli bir yeri vardır.

Franco birlik ortamı yaratmak istese de aklındaki temel düşünce faşist ideolojiyi halka sevdirmektir. Yine de Barcelona'da bulunan faşizm ve Franco karşıtı Katalanlar ve Franco ile sürekli çatışma halinde olan Basklar için böyle bir birlikteliğin futbol ile sağlanması mümkün değildi. Bu nedendir ki günümüzde "El Clásico" olarak bilinen ve Barcelona ile Real Madrid arasındaki rekabetin futboldan çok siyasal öğeleri barındırdığı mücadelenin temelleri Franco döneminde atılmıştır (Payne 2011, s. 321). General, iç savaşı kazandıktan sonra başkentini takımı olan Real Madrid'e sahip çıkmış, iç savaş öncesinde Cumhuriyetçi İspanyol geleneğin güçlendiği dönemde kulüp armasından ayrılan krallık tacını geri ekleterek bir bakıma kulübün kime bağlı olduğu sorusunun cevabını vermiştir. Asıl önemli olan ise, 1947 yılında Real Madrid kulübü için başkentte inşa edilen ve iç savaş sırasında Franco saflarında yer alan kulübün en bilindik ismi Santiago Bernabéu Yeste'nin isminin verildiği stadyumdur. Stadyumun inşasından sonra Franco stadyumu bir kaleye, içindeki taraftarları da faşist İspanya'nın neferleri olarak nitelendirmiştir.

Nitekim Franco'nun futbola yaptığı yatırım meyvelerini fazlasıyla vermiş ve Real Madrid Avrupa'da ve İspanya'da başarıya fazlasıyla doymuştur; sayısız Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası, İspanya Ligi ve İspanya Kral Kupası müzeye götürülmüştür. Real Madrid'in başarıları Franco'nun kendi politik ideolojisini sevimli gösterebilmek adına son derece önemli olaylardır. Öyle ki Franco'nun o dönemki Dışişleri Bakanı Fernando Maria Castella, Real Madrid'in futboldan çok politik alandaki önemini vurgulamak adına kulübü o güne dek sahip oldukları en iyi elçilik

olarak nitelendirmişti. Her ne kadar Real Madrid başarılı olsa da faşizmin varlığı, Real Madrid Avrupa'nın zirvesine yerleşmiş olsa da İspanya'ya toplumsal barışı getirmemiştir.

İşte bu şartlar altındaki Franco İspanyası için Avrupa Uluslar Kupası'nda Sovyetler Birliği ile eşleşmiş olmak, rejime, ideolojiye ve Franco'ya hakaret gibiydi; nitekim Franco da bu eşleşmeyi kabul etmedi. Çünkü eşleşme kabul edilseydi, İspanya milli takımı Sovyetler Birliği'ne gitmek zorunda kalacak, bu vesile ile de rövanş maçında Sovyet futbolcular İspanya topraklarına ayak basacaktı. Franco'ya göre hiçbir komünist İspanya topraklarında barınmazdı ve bu nedenle de Sovyetler Birliği'nden hiçbir kimsenin İspanya'ya bir futbol karşılaşması için dahi gelmesi mümkün olamazdı. Sonuç olarak Franco ekibini turnuvadan çekilmeye zorladı ve İspanya diskalifiye edilmiş oldu (Preston 1995, s. 211).

Turnuvanın devam eden sürecinde Sovyetler Birliği Fransa'ya ile finalde karşılaştı ve 2-1'lik bir skorla mağlup olarak kupa tarihinde ilk şampiyonluğun Fransa'ya gitmesine engel olamadı. Belki Franco izin verseydi Sovyetler Birliği yerine finalde güçlü İspanya kadrosu olacaktı. Fakat bu mümkün olmadı.

Bu süreci değerlendirirken Franco'nun karşısında Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin'in varlığını da göz önünde bulundurmak gerekir. Stalin, Franco kadar futbolu siyasete alet etme taraftarı olan bir lider değildi, ancak sporu destekliyordu. Avrupa Uluslar Kupası söz konusu olduktan sonra ise geri durmak yerine, ideolojiyi bir kenara bırakarak, rakip ne tür bir politik sisteme sahip olursa olsun turnuvanın içerisinde bulunmaktan kaçınmamıştır. Oysa Stalin ülkesinde ideoloji söz konusu olduğunda Franco'dan daha güçlü ve daha sözü geçen bir liderdi. Bu süreçte Stalin politika olarak futbolu kullanmaktan çok da uzak durmak istememiştir; bu vesile ile de Sovyet takımının desteklenmesi adına halktan destek istemiştir. Turnuvada finale yükselen takımı da ödüllendirmiş ve gelecek turnuvalardaki olası başarılar için teşvik etmiştir.

Futbol için yatırım yapan ve ideoloji ile sporu bir araya getirmek adına mücadele eden Franco ise Sovyetler Birliği eşleşmesi ile bir nevi darbe yemiştir. Çünkü o yılların Avrupa'da fırtına gibi esen Real Madrid ekibinden oyuncuları barındıran İspanya milli takımının başarısı, O'nun elini güçlendirmesi adına önemliydi. Ancak ideolojik çatışma

bunu mümkün kılmadı. Yine de General Franco'nun bu hayal kırıklığında da bir politik çıkar sağlamaktan geri durmadığını söylemek gerekmekte; zira Franco, ülkesinin milli takımı turnuvadan çekilip ülke kamuoyunda bir mutsuzluk hâkim olunca, ilk halka seslenişinde bunun rejimin gerekliliği ve faşist İspanya'nın onuru için yapıldığını söylemesi de son derece çarpıcı bir konudur (Preston 1995, s. 278).

Franco'nun her ne kadar kurduğu baskıcı rejim ülkenin genelinde destek bulmuş olsa da, İspanya'da Franco'nun varlığına, ideolojisine ve futbola verdiği önem ile birlikte, O'nun desteklediği takımlara karşı olan çok sayıda da insan bulunmaktaydı. Bunlardan bir tanesi de, Franco'nun gücünün tam merkezinde, O'nun tam karşısında ve O'na karşı olan Atletico Madrid, Franco'nun ve İspanya İç Savaşı'nın varlığından çok önceleri, ilk başta Real Madrid'e rakip olarak kurulmuşsa da, takımın İspanya Komünist Partisi tarafından benimsenerek destek olması, hem sportif hem de politik anlamda Franco'ya karşı olan duruşun simgesi haline gelmiştir.

İç savaş sırasında dahi maçlar oynayan Real Madrid ve Atletico Madrid'in maçları, İspanya İç Savaşı'nın toplum üzerindeki yansımalarının ne noktada olduğunu gösterircesine sert geçmekteydi; ciddi olaylar çıkmakta ve maçtan çok bir iç savaş cephesi açıldığı görülmekteydi. İspanya İç Savaşı sırasında faşizm karşıtı İspanyol halkının faşistlere geçiş vermeyeceğine dair edilen yeminin parolası olan "No Pasaran" (Geçiş yok!), aynı zamanda Atletico Madrid taraftarının takımını desteklemek için kullandığı bir slogan haline gelmişti (Duke ve Crolley 1996, s. 34). Bilhassa Atletico üzerindeki komünist destek kulübün, halkın savaş sırasında kullandığı yöntemlerden daha fazla etkilenmesine ve sahada da bir savaş vermesine neden oluyordu. Franco için Atletico Madrid'in tam da başkentte, faşizmin en güçlü olduğu yerde var olması ve taraftar desteği elde etmesi, sosyal politikaların ideolojik konularla birleştirilmesinin önündeki ciddi engellerden biriydi.

Ancak Atletico Madrid, faşist Franco sisteminin karşısındaki futbol direnişinin tek örneği değildi. Komünist ideolojinin ve devrimci ruhun, özgürlükçü fikirlerle vücut bulduğu Katalonya ve Bask bölgelerinin futbol temsilcileri, Franco'nun her anlamda karşısında olmak adına Barcelona ve Athletic Bilbao'yu destekliyorlardı (Corelly ve Hand 2006, s. 120).

Katalanlar ise, Franco'nun faşizm yanlısı ve farklı kültürlerin yok sayılması, bu vesile ile "tek" bir İspanya düşüncesini kabul etmiyorlardı. İspanya'nın Katalonya bölgesi çok sayıda farklı dil ve insan topluluğunun oluşturduğu bir bölgedir. Ancak geçmişte bu farklılıklar bugünkü kadar normal düzeyde değerlendirilmemekteydi. Bu nedenle Katalanlar ile Franco'nun birlikleri sıkça karşılaşmak zorunda kalmışlardı. Bu karşılaşmaların bir kısmı ise futbol sahasında yaşandı. Bu noktada da Barcelona'nın Katalanların gururu olarak görülen Barcelona futbol takımı, bölge insanlarının Franco'nun Real Madrid'i karşısındaki direnişinin sembolü oldu. Bugün dahi Barcelona kulübü, bölge halkının İspanya'nın merkez yönetimine karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesinin sportif bir sembolüdür (Duke ve Crolley 1996, s. 38). Fakat o yıllarda, savaş ve çatışma olgusunun kol gezdiği bir ortamda Barcelona futbol takımının anlamı, şüphesiz bugünkünden daha yoğundu. Barcelona sadece bir futbol takımı değil, bir sosyo-kültürel olgu ve ideolojik anlamda faşizmin karşısında ayakta durmak adına bir dayanaktı.

İspanya İç Savaşı sırasında, en güçlü ve en uzun süreli direnişi gösterenler Katalanlar olarak bilinir ve onların direnişi, bir bakıma dünyada birçok faşizme ve baskıcı rejime direnen toplum bireylerinin direnişini temsil etmektedir.

Fakat Barcelona'nın ideolojik ve kültürel mücadelesi yalnız değildi; Bask bölgesinin temsilcisi olarak İspanya'da hem futbol hem de politika alanında mücadele veren Athletic Bilbao, Barcelona gibi Franco'nun baskısına her alanda direnen bir futbol kulübüydü. 1898 yılında kurulan kulüp, Franco'nun baskısının hissedildiği zamanlara kadar sadece bir futbol kulübü iken, Franco'nun şiddeti ile birlikte Bask ruhunu yansıtan bir politik kuruma dönüşmüştü (Duke ve Crolley 1996, s. 33). Bask bölgesinin General Franco ile yaşadığı sorunlar da, Basklıların direnişi ile politik bir soruna dönüşmüş ve Franco'nun en kanlı operasyonlarının gerçekleştiği yer Bask toprakları olmuştu. 2004 yılında Basklı sanatçı ve tasarımcı Dario Urzay'ın tasarladığı ve UEFA ile İspanya Futbol Federasyonu tarafından giyilmesi yasaklanan Athletic Bilbao forması da, Bask topraklarında yaşanan bu kanlı operasyonların anısına üretilmişti. Yaşanan olaylar, Bask halkının birbirlerine daha fazla kenetlenmesine ve Athletic Bilbao'nun hiç beklenmedik bir şekilde Bask insanlarının umut ışığı olduğu ve dolaylı olarak Franco'ya karşı direnişte, Real Madrid'e rakip olarak desteklenmiştir.

General Franco'nun İspanya'ya faşist bir ideoloji ile hükmetme ve futbolu kendi emelleri için kullanma arzusu, şiddetle bulunduğu noktada, seilmeyen bir liderin portresini ortaya çıkarmıştı. Real Madrid'i merkeze alarak yaratmaya çalıştığı İspanyol futbol kültürü, O'nun politik varlığına direnen kesimlerin O'nun karşısına başka takımlarla çıkarak O'nun ideolojisine direnmesine yol açmıştı. Doğal olarak bu yolda birçok insan hayatlarını, hayatta kalabilmek adına verdikleri mücadele sırasında kaybetmişlerdi. Sürpriz bir şekilde ise futbol, İspanya'daki bu iç çatışma ortamının taraflarından biri olmuş ve Franco'ya karşı İspanyol halkının yeşil sahada verdiği bir politik savaşa dönüşmüştü.

2.2.2.3. Portekiz: Salazar'ın Futbol Ülkesi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da etkin olan faşist rejimlerden biri de Portekiz'de, António de Oliveira Salazar tarafından sürdürülmekteydi. Salazar çoğunlukla Franco'ya benzetilmekle birlikte, Salazar'ın Portekiz üzerinde uyguladığı baskı, Franco'nun İspanya'da sergilediği baskıcı rejimden daha hafif olarak nitelendirilmekteydi. 5 Temmuz 1932 yılında Portekiz yönetimini ele geçiren Salazar'ın en önemli başarısı, İkinci Dünya Savaşı'na ülkesinin de katılması gerektiği yönündeki baskılara direnmiş olması ve kendisi gibi baskıcı rejimlere sahip Nazi Almanyası, İtalya ve İspanya'dan ayrı bir kanatta durmayı başarabilmesiydi (Derrick 1996, s. 39). İlerleyen süreçte halkın kendisini sevmesi adına Salazar bu konuyu sürekli dile getirecek ve bu denli kanlı bir savaştan halkını koruduğu için büyük bir lider olduğu fikrini akıllara kazımaya çalışacaktı. Salazar bir nebze olsun bunda başarılı olabildi. Uzun yıllar halkı, İspanya'daki kadar iç bölünme ve çatışmalara sürüklenmeden O'nun yönetiminde hayatta kalabildi.

Görev süresinin ve hayatının sonlarına doğru, bir gün kendisine ülkede bunca yıl iktidarda faşist ve baskıcı bir yönetimle nasıl direnebildiği sorulduğunda ise, Salazar'ın buna cevabı basitti: Fado, Fiesta ve Futbol, diğer bir deyişle "3F" (Murray 1998, s. 117). Fado, Portekiz'in kendine has, acı, keder ve hüznü merkeze alan müzik çeşididir. Oryantal kültürdeki karşılığı "arabesk müzik" olan fado, Portekiz halkının uzun yıllar hislerine tercüman olmayı başarmıştır (Meneses 2009, s. 103). Kendi döneminde

Salazar için fado, kendisinin de severek dinlediğini söylediği ve halkını isyana teşvik etmeyecek kadar dinlemeleri konusunda telkin ettiği müzik, aynı zamanda vazgeçilmez olgudur. Fiesta, Akdeniz ve Latin kültürünün, sanki olmazsa olmazı gibidir. Eğlence, hayatlarını nasıl kazanırlarsa kazansınlar, ne kadar sıkıntıları olursa olsun, Portekizli insanların eğlenmeleri adına inşa edilen bir eğlence kültürüdür. Salazar'a göre Portekiz halkının mutlu olabilmek adına birçok şeyi vardı; hayattalardı, dünya savaşının içerisine girmemişlerdi ve halk iç savaşla yaşamıyordu. Bu da Salazar için politik bir malzeme olmuştu. Öyle ki fiesta yapmak adına fazlası ile neden vardı ve bunu, O'nun lider kişiliğine borçlulardı.

Futbol ise Salazar için apayrı bir noktadaydı; tıpkı Franco gibi bir futbol rüyası yaratmak, insanların zihinlerini karıştırmak ve var olan sorunları görmelerine engel olmak adına en mantıklı hamleydi. Bu vesile ile Salazar da futbolu kendine politik bir malzeme olarak kullanmaktan geri durmadı. O dönemler Portekiz'de futbol adına en önemli konu Benfica'nın başarılarıydı. Benfica kulübü 1950'ler ile 1970'ler arasında hem Portekiz'de hem de Avrupa futbolunda söz sahibi olan güçlü bir kadroya sahipti. Bu süreçte kazanılan iki Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası şampiyonluğu, hem Portekiz'in, hem Benfica'nın, dolayısı ile hem de Salazar'ın başarıları olarak görüldü. 1966 yılında ise Portekiz milli takımının, İngiltere'de düzenlenen Dünya Kupası'nda üçüncü sırayı alması ülkede büyük bir sevinç yaratmıştı. Salazar yine bu süreci kendisi yararına değerlendirmeyi bilmiş ve faşist yönetiminin futbola verdiği destekle başarıları ulaşıldığını belirtmişti.

Tüm bu futbol dolu süreçte, Salazar'ın kendisi adına politik arenada güç vermesi adına kullandığı isim de bir futbolcuydu: dünya ve Portekiz futbol tarihinin gelmiş geçmiş en büyük futbolcularından biri olarak kabul edilen ve kısaca Eusébio adı ile bilinen Eusébio da Silva Ferreira. Asıl olarak Mozambik doğumlu olan Eusébio, denemek üzere Portekiz'e getirilmiş ve burada Benfica kulübünün yetkilileri tarafından beğenilince, yüksek bir transfer ücreti ile bu kulübe transfer olmuştu (King 2003, s. 93). Ancak Eusébio'nun kalitesi ve yeteneği O'nun uzun yıllar Portekiz'de kalmasına ve Portekiz vatandaşlığı altında milli takımda forma giymesine de olanak sağlamıştı. Bu vesile ile Eusébio Salazar'ın kişisel dikkatini çekmeyi de başarmıştı. Salazar için Eusébio çok önemli bir kozdu ve O'nun sahada gösterdiği mücadele Salazar'ın kendi

gücünü ve etkinliğini arttırması adına da son derece önemliydi. O yüzden Salazar rejimi Eusébio'nun Portekiz'e geldiği andan itibaren ülkeden çıkışına izin vermemişti (King 2003, s. 94). Aynı zamanda Eusébio'nun Benfica ekibine imza atması konusunda Salazar'ın kurmaylarının da ciddi baskıları olmuştu. Benfica'yı faşist rejimin sembolü ve kalesi olarak gören Salazar için Benfica'nın başarılarının devamlılığı için Eusébio'nun bu takımda oynaması son derece önemliydi. 3F'nin en önemli ayağı olan futbol sistematik olarak işler ve başarılar gelirse, Salazar'ın rejimi sosyo-kültürel anlamda güçlü kalmaya devam edebilecekti; Salazar kişisel olarak buna inanmaktaydı (Meneses 2009, s. 224). Nitekim Benfica'nın Avrupa'daki başarıları ve ülke futbolundaki etkinliği kitlelerin futbolu takip etmesini, dolayısı ile de Salazar'ın rejimini sevmesini sağlamaya çalışmıştı.

Futbolun bugün üzerinde konuşulan ve hem fikir olunan birleştirici gücü, insanlar üzerindeki etkinliği, günümüzden çok uzun yıllar önce faşist liderler tarafından son derece iyi bir biçimde anlaşılmıştı. Salazar da bu sürecin bir parçası olarak Portekiz halkına 3F'yi vererek, bir nevi onları uyutmaya, ancak aynı zamanda da rejimi, sistemi, ideolojiyi ve kendisini sevmeye yönlendirmişti. Eusébio'nun ülkeye getirilişi, yeteneği sayesinde fark edilişi ve Salazar tarafından sahiplenilerek, bir başka deyişle alıkoyularak Salazar'ın sözcüsü haline getirilmeye çalışılması da hep bu yüzden. Belki Eusébio hiçbir zaman bir politik ya da ideolojik çıkışla Salazar'a destek vermedi; ancak oynadığı futbol ve Benfica ile yakaladığı başarı bir bakıma Eusébio ve Portekiz'deki futbolun başarısı Salazar'ın gücünün ve baskısının ister istemez sevilmesine yardımcı olmuştu.

Salazar'ı futbolu kullanmaya iten en temel nedenlerden biri, futbolun görünümünde, insanları uyuşturan ve dikkatlerini uzun bir süreliğine de olsa dağıtan bir etki olmasıydı. Birçok lider ve politikacı, futbol olursa iyi olarak gözükeceklerini ve halkın kendilerini futbolun keyfi ile birlikte seveceklerini düşünüyorlardı. Bu son derece basit bir düşününce ürünüydü. Salazar da böyle düşünmüştü; ancak Salazar bu sistemin içerisine, futbolun, diğerleri tarafından görülemeyen uyuşturma ve unutturma özelliğini de eklemişti. Politika sıkıcı bir şeydi ve onun varlığını keyifli kılarak, onun içerisine halkın müdahale etmesine izin vermeden sürmesini sağlamak sadece futbol gibi bir eğlence olgusunun sayesinde olabilirdi. Günümüzün eğlence kültürü geçmişte var olmamıştı ve

diğer sosyo-kültürel etkinliklere nazaran futbol daha farklı, daha çekici ve daha fazla uyuşturucuydu. Bu sebeptendir ki Salazar futbolun, Portekiz kültürünün bir parçası olması konusundaki ısrarını, iktidarı döneminde, politik bir hırsla istemiştir.

2.2.2.4. Yugoslavya: Tito'nun Jenerasyonu

1940'ların ortasından sonra, Avrupa'nın birçok önemli ve büyük ülke halkının yaşadığı baskı ortamının bir benzeri de Avrupa'nın doğusunda yaşanmıştı. Balkanlar'ın yıllarca sorunlarla boğuşmuş toplumlari için, Avrupa'da neredeyse gelenek haline gelen baskıcı bir rejimin altında yaşamak çok da büyük bir sorun teşkil etmemektedir. Tek fark, Avrupa'nın batısında yer alan aşırı sağcı, milliyetçi ve faşist akımların aksine, Balkanlarda komünist ve sosyalist rejime yönelik fikirler ağır basmaktaydı. Bunun temelinde var olan neden ise, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu Avrupa'da artan Sovyetler Birliği etkisiydi. Bu mantıkla hareket eden ve 1943 ile 1980 yılları arasında, federal bir yapıya sahip olan Yugoslavya'yı sosyalist rejim ile yöneten Josip Broz Tito da Avrupa'nın doğusundaki diktatördü (Williamson 2006, s. 38).

Tito batılı diktatörlerden ziyade, ideolojik ve yönetsel yönü daha kuvvetli olan bir liderdi. 1940'ların hemen başında federal yapıya sahip bir Yugoslavya kurma fikri ülkesinin kamuoyu kadar Avrupa'nın diğer devletlerini ve Sovyetler Birliği'ni de hoşnut etmişti. Bu vesile ile kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin lideri oldu ve kafasında dizayn ettiği sistemi uygulayabilmek adına görevi ele aldı (Little ve Silber 1997, s. 142). Ancak uzun yıllar birbirinden uzak yaşayan, savaşan ve birbirinin varlığını neredeyse inkâr eden farklı toplumlari bir arada tutmak son derece zordu. Bu nedenle Tito, süreci kendi istediği şekilde yönetebilmek adına çeşitli sosyal politikaları hayata geçirme kararı aldı. Şüphesiz, Tito'nun, sürekli çatışma halinde olan toplumlari bir arada tutabilmek adına sosyal politikalar uygulama fikri son derece mantıklıydı; ancak Tito'nun karşısına çıkan temel sorun, bu toplumların çoğunun sosyal anlamda da birbirinden farklı olması ve hepsinin farklı kültürlerden geliyor olmasıydı. Bu sebepten ötürüdür ki Tito bu sürecin yönetilmesinde çok dikkatli davranmak zorundaydı. Yine de Tito için çözüme ulaşılmasını sağlayacak daha kısa ve daha etkili yollarda mevcuttu.

Tito, çeşitli Avrupa gezileri sırasında ve Sovyetler Birliği ile yürüttüğü politik münasebetler sürecinde sporun, bilhassa da futbolun ne denli büyük bir güç olduğunu fark etmişti. Bu vesile ile de Yugoslavya’da bir futbol kültürü oluşturulması adına kurmaylarına talimat verdi (Little ve Silber 1997, s. 213). Aslında bu talimat, ülkesinde futbolun kendini göstermesini bekleyen onlarca genç ve onları izlemek adına can binlerce insan için müthiş bir haber olmuştu. Tito, hepsinin önünü açacak bir işe imza atmıştı.

1950’lerin sonuna doğru ivme kazanan çalışmalar, dünya genelinde tanınan bir futbol ruhunun Balkanlar’dan duyulmasına imkân tanımıştı. Tito’nun ideolojik zihniyeti, Sovyetlerin baskıcı yapısından farklıydı ve Tito insanlarla fiziksel olarak yakınlaşmasa da, zihinsel bir yakınlaşmanın çok önemli olduğunu farkındaydı. Bu nedenle de futbolun bu süreci kolaylaştırıp hızlandırabileceğini de biliyordu (Wilson 2006, s. 89). Bu durum O’nun futbola fazladan yatırım yapmasına ve tıpkı Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi sporun, bilhassa da futbolun küçük yaşlardan itibaren çocuklara ve gençlere aşılması adına çalışmasına sebebiyet vermişti. Amacı ise basitti; spor ile birlikte, rejime, kendisine ve Yugoslavya’nın geleceğine inanmış bir toplum yaratmak. Bu, O’nun uzun yıllar görevinde kalmasına, rejimini korumasına ve kendisinden sonra gelecekleri siyaset arenasına hazırlaması adına kolaylık sağlayacaktı. Futbol, bunun için en makul araçtı.

Nitekim 1960 yılındaki Avrupa Uluslar Kupası finalinde, ideolojik dostları ve spor konusunda örnek aldıkları Sovyetler Birliği ile politik anlamda hiç de yakın olmadıkları bir ülkede, Fransa’da karşı karşıya gelmişlerdi. Geleceğin Yugoslavya futbolunun temelini atacak olan o kadro, Sovyet takımına maç içerisinde korkulu rüya göstermiş olmasına rağmen, her anlamda Yugoslavya’nın “abisi” olan Sovyetler Birliği uzatmada gelen golle maçı 2-1 kazanarak bu kupayı ilk kez kazanmış oldu. Yine de bu durum Yugoslavları üzüntüye boğan bir durum değildi. Aksine milli takımın içerisinde var olan oyuncuların mensubu oldukları farklı Yugoslav toplumları, bir arada maçları takip etmiş, bir arada sevinmiş ve bir arada üzülmuşlerdi. Turnuvanın sonunda da birbirlerini teselli etmişlerdi. Bu duruma göre, Tito’nun 17 yıllık iktidarı süre zarfında yapmak için uğraştıklarını, bir futbol turnuvasının kısa süre zarfında başarmış gibi gözükmekteydi.

Tito, yaptığı yatırımın boşa gittiğini düşünerek ilk başta çok kızmış olsa da sonucun halkını mutlu ettiğini görünce bu resmi bozmak istememişti. Öyle ki 1960 Avrupa Uluslar Kupası sırasında İspanya ideolojik nedenlerle turnuvadan çekilmişti. Oysa İspanya'nın çok güçlü bir kadrosu vardı. Öte yandan İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler finali göremeyip yolun başında saf dışı kalmışlardı. Buna rağmen futbolu yavaş yavaş tanıyan, hazmeden, anlayan ve kültürünün bir parçası haline getirmeye çalışan Yugoslav toplumu için ilk büyük futbol turnuvalarında finali görmek son derece ciddi bir başarıydı. Bu nedenle Tito oyuncuları ülkeye dönüşlerinde tek tek kutlayıp, ödüle boğmuştu. Hepsi birer askeri rütbe ve paye vererek rejimin sporu ve futbolu ne kadar önemseydiği mesajını vermeye çalışmıştı (Wilson 2006, s. 179). Ancak en önemlisi, Tito'nun bu turnuva sonucunda izlediği politikayı kullanma yolu, yani futbolun kudretiydi.

Turnuvada Yugoslavya milli takımını temsil eden oyuncuların hepsi, ülkenin farklı bölgelerindeki federal yönetimlerin birer parçasıydılar ve her birinin Yugoslavya'nın birleşmesi öncesi kimliği farklıydı (Wilson 2006, s. 181). Fakat Tito ve Yugoslavya'nın varlığı onları bir araya gelmeye zorlamıştı. Dolayısı ile bu durum bir bakıma sorundu; zira bu ülkelerin toplumları uzun yıllardır çatışma halindeydiler. Fakat bu durum Tito için bir anda, futbol sayesinde avantaja dönüştü; Tito, futbolu kullanarak önce bu futbolcuları bir araya getirmişti ve onların birlikte keyif alarak yapacakları bir iş imkânını onlara vermişti. Ardından da onların başarıları sayesinde Yugoslavya içerisindeki toplumların birlikte hareket edebileceklerini görmüştü. Bu durum O'nun futbolun birleştirici özelliğini nutuklarına eklemesine sebebiyet vermişti. Sonuçta, gelen başarı ile Yugoslavya'nın bir arada olduğu zamanlar neler başarabileceğini, herkesin o ülkede eşit olduğunu ve komünist ideolojinin yarattığı eşitlik ortamının Yugoslavya'nın yaşam kaynağı olduğunu dile getirmişti. Artık futbol Tito için bir baston gibi, rejimin ve sistemin sakatlandığı durumda yaslanabileceği güvence olmuştu.

Nitekim 1968 Avrupa Futbol Şampiyonası'nda yine final oynayan, ancak bu sefer de İtalya'ya iki maçta da kaybedip kupaya uzanamayan Yugoslavya için hayal kırıklığı hakim olsa da, başarının artık Yugoslavya için rutin hale gelmesi bir teselli idi. Bu noktada teselli için yine Tito'nun nutukları ve ideolojik yaklaşımları devreye girmiş ve halkını telkin etmek için politikanın sihirli sözcüklerini kullanmıştı. Bir yandan da

Avrupa'daki bu futbol festivalini ülkesinde düzenlemek adına çalışmaları yürüten Tito için, 1976'daki Avrupa Futbol Şampiyonası amaca ulaşılan yıl olmuştu ve organizasyon Yugoslavya topraklarında gerçekleştirilmişti. O turnuvada dördüncü sırayı alan Yugoslavya için tek teselli, turnuvanın ülkede gerçekleştirilmesi olmuştu.

Tito, bu süreci de çok iyi yönetmişti. Kendi ülkesine Avrupa'nın tüm ülkelerini getirdiğini ve ülkesinin insanlarına bir futbol ziyafeti çektiğini söyleyen Tito için kendini ön plana atabileceği başka bir konu daha vardı: Tito'nun ülkesinin çeşitli federal yönetimlerden oluşturmasına ve bu yönetimler arasında ciddi sorunlar olmasına rağmen, futbol aracılığı ile birliktelik ortamı oluşturulması Avrupa'daki birçok komünist karşıtı yönetim için de takdir vesilesi olmuştu (Wilson 2006, s. 243). Politik alanda Tito takdir edilen, hatta sevilen bir karakter bile değildi. Ancak yarattığı futbol ortamı ve nesli, O'nun politik gücü için önemli bir noktaydı. Tito, milli takımdaki her bir oyuncusu için "asker" yakıştırmaları yapmıştı: O'na göre her biri rejimin ve komünist ideolojinin neferiydi (Wilson 2006, s. 249). Bu, Tito için kendini başarılı ve sevimli göstermek, toplumlara birleştirmek ve bu birliktelikle de sorunları çözmek amacı için çok güçlü bir araçtı.

Bu noktaya kadar, genel olarak Tito'nun Yugoslavya'nın bütüne dair olan birleştirme ve futbolu araç olarak kullanma durumuna değinildi. Fakat özelde, Tito'nun dikkatini çeken ve etkisi altına almak adına mücadele ettiği bir şey vardı: Hırvat toplumu.

Hırvatlar, Yugoslavya içerisinde Tito'nun otoritesine en çok baş kaldıran ve Tito'nun otoritesine fazlası ile bağlı olan Sırlarla en çok çatışma içerisinde olan toplumdur. Hırvatlara göre kendilerine ait bir ülkelerinin olması gerekliliği, tarihin akışının getirdiği bir durumdur. Bir Hırvat ülkesi olmalıydı ve bu ülke Yugoslavya'ya, Tito'ya ve Sırlara rağmen kurulmalıydı (Little ve Silber 1997, s. 322). Bu nedenle Hırvatlar, milliyetçi kültürlerinden vazgeçmeden, uzun yıllar bölgelerinde kendilerini hâkimiyet altına almaya çalışan politik oluşumlara direnmişlerdi. Fakat mevcut politik ortam ve şartlar Hırvatların Yugoslavya'dan ayrılmasına müsaade etmemekteydi. Her ne kadar Yugoslavya'daki federal yapı bir nebze olsun isteklerini karşılasa da zaman, Hırvatları daha fazla özgürlük için kamçılamıştı. Bu özgürlük çağrısı, Tito'yu zaman içerisinde fazlası ile rahatsız etmişti. Tito, politik yollarla sonucu kendi lehine değiştiremeyeceğini

anladığında ise, federal yapıdaki ülkesini en iyi şekilde bir araya getiren futbola bir kez daha en makul çözüm olarak sarılma gereğini duymuştu.

Hırvatlar, Yugoslavya içerisinde, toplumunun tüm bireyleri ile futbola sevgi ile bakan kitlelerden biriydi. Futbola olan sevgileri, politik direnişleri ile birleşiyor, meydanlarda haykıramadıkları şeyleri stadyumlara dile getirmelerine imkân veriyordu. Hırvatların, futbol dendiğinde tüm duygularını yansıtan tek bir varlık söz konusuydu: Dinamo Zagreb. Hırvatların en köklü futbol kulüplerinden Dinamo, 1950'ler sonrasında, Hırvat toplumunu futbolda temsil etmek adına yegâne futbol takımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hırvatlar için Dinamo Zagreb sosyo-kültürel anlamda son derece önemli bir olguydu ve Tito, futbolun gücü ülke içerisinde arttıkça, Hırvatların Dinamo Zagreb'e olan ilgisini daha fazla dikkate almıştı. 1960'lar, bu nedenle iki tarafın yakınlaşması adına önemlidir (Wilson 2006, s. 144).

1966-1967 Avrupa kupaları sezonunda, günümüzde artık düzenlenmeyen, Avrupa Fuar Şehirleri Kupası'nda üç Yugoslav takımı mücadele etmekteydi: Olimpija Ljubljana, Kızılyıldız ve Dinamo Zagreb. Dinamo, 1963 yılında bu kupada final oynamış, ancak kaybetmişti. 1967 yılında ise, ilk turda elenen diğer Yugoslav takımlarının aksine Dinamo finale yükselmiş ve kupayı kaldırmıştı. O yıllarda da Tito'nun tek amacı, Hırvatların desteğini kazanabilmek ve ayrılıkçı fikirlerini bertaraf etmektir. Bu nedenle de Dinamo Zagreb'in varlığı ve başarıları Tito'ya bir fikir vermişti. Bu fikir, Tito'yu, Dinamo Zagreb'i bizzat desteklediğini ve Avrupa kupaları sürecinde Yugoslavya'nın gururu olduğunu söylemeye itmişti. 1967 futbol sezonunun bitimine kadar Tito Dinamo'nun ismini ağızdan düşürmedi ve açıkça Dinamo'yu destekledi. Bu durum, aslında, ileride ortaya çıkabilecek büyük bir sorunun da temelini atmaydı. Tito'nun bu desteği Zagreb'de sokaklarda saygı ile karşılanırsa da, Yugoslavya'nın geri kalanı bu konuya son derece temkinli bakmaktaydı. Bu süreç, Yugoslavya'nın bölünmesine kadar gidebilecek uzun bir yolun ilk kilometre taşı olacaktı. Zira Tito'nun Hırvatlara Dinamo Zagreb üzerinden olan desteği başta Sırp'ların tepkisini çekmeye başlamıştı. Tito futbolu kullanmak isterken, aslında tarihi bir hatayı da yaptığının farkında değildi.

Tito'nun futbol ile kendisini birleştirdiği noktalardan bir tanesi de, "Yugoslavya Kupası" olarak bilinse de, asıl adı "Mareşal Tito Kupası" olan organizasyondur. Tito, kupanın normal lig sezonunun ardından oynanması talimatını vermişti. Böylelikle daha

çekişmeli ve zevkli maçların oynanacağına, daha fazla insanın tribünlere bu maçları izlemek için geleceğine ve kendisinin de bu sayede ideolojik propagandasını daha güçlü nutuklarla yapabileceğine inanıyordu. Öte yandan futbolun heyecanı yıl boyu devam edecek ve topluma, diğer birçok şeyi düşünmek adına zaman ve şans kalmayacaktı. Bu nedenle Tito, futbolun ülke içerisindeki etkin konumunun yıl boyu devam etmesi adına böyle bir turnuvanın düzenlenmesi talimatını vermişti. 1947 ile 1991 yılları arasında, bir fiil düzenlenen bu organizasyon, 1980’de Tito’nun ölümüne kadar, genel olarak bir düzen içerisinde tertip edilerek, futbolun politika ile aynı yolda yürüdüğü olgusunu ülke içerisinde güçlendirdi. Tito’nun, bu kupa maçları süre zarfında genellikle önemli maçları izlemeye gitmesi, maçlar öncesinde ateşli nutuklar atması ve maçlar sonrasında basına verdiği demeçlerde ülkenin bütünlüğü ile futbolun varlığının mükemmel bir iletişim içerisinde olduğunu sık sık dile getirmesi, aslında, O’nun kendi ideolojisinden daha fazla futbolun gücüne önem verdiğinin de bir göstergesiydi. Önemli olan durumlar dışında da Tito tüm final maçlarına katılmaya ve seremonilerde boy göstermeye gayret etmişti.

Fakat Tito’nun dışarıya çok fazla belli etmediği, yine de canını sıkan bir durum söz konusuydu. Bu, ülke içerisinde spor konusunda son derece güçlü olan iki federal bölge, Hırvatistan Sosyalist Cumhuriyeti ve Sırbistan Sosyalist Cumhuriyeti takımlarının sık sık karşı karşıya gelmesiydi. Nitekim finalde bu takımlardan biri mutlaka kupaya uzanıyordu. Ancak, Hırvat toplumun uzun yıllardır istediği “bağımsızlık”, Hırvat takımlarının maçlarında, yüksek sesle olmasa da, sürekli dile getiriliyor, eğer bir Hırvat takımı zafere ulaşırsa, bu durum bir nevi isyan boyutuna ulaşıyordu (Wilson 2006, s. 148). Tito sürekli olarak bu durumu dizginlemeye çalışmıştı. Verdiği mücadele, Hırvatistan’ın, en fazla bu sportif başarılarla kendisini tatmin etmesi ve daha fazlasına yeltenmemesiydi. Bu sebepten ötürü Tito, Dinamo Zagreb’in başarılarını takdir ettiğini ve desteklediğini dile getirerek, Hırvat halkının aşırı olan duygularını bir nebze olsun sakinleştirme yoluna gidiyordu. Yine de Hırvat takımlarının neredeyse Sırp takımları kadar Mareşal Tito Kupası’nı kazanmış olması, gerçekte Tito’nun içini rahatlatan bir durum değildi. Tito’ya göre Sırp takımlarının kazanması hem sportif hem de ideolojik açıdan daha önemliydi; çünkü Sırp toplumu O’nun fikirlerine daha yakın düşüncelere sahipti ve Tito’nun sürekli olarak destekçisi olabilecek konumdaydılar (Wilson 2006, s.

151). Bu durum, Tito'nun kurmayları tarafından, kendisinin ölümünden sonra, kısık sesle de olsa dile getirilmişti.

1980 yılında Tito hem hayattaki yerinden hem de Yugoslavya'nın başındaki konumundan ayrıldığında, Mareşal Tito Kupası, Hırvat takımlarının ve taraftarlarının, spordan çok politikayı konuşma fırsatı buldukları, hatta onu ciddi bir araç olarak kullandıkları bir sportif organizasyon haline geldi. Yugoslavya'nın dağılmasının ilk adımlarının atıldığı 1990'nın hemen başında da, bu kupa, futbol takımlarından çok, insanlar arasındaki rekabetin ideolojik ve politik olarak tırmandığı bir silüete büründü.

2.2.2.5. Yugoslavya'nın Dağılması: Boban'ın Efsanevi Tekmesi

Josip Tito'nun Yugoslavya'yı kurma ve bir arada tutma çabası çok uzun yıllarını almıştı; şiddet dâhil birçok yolun denendiği, ancak Tito'nun kendini sevdirebilmek adına daha ılımlı olguları kullanma yolunu da ihmal etmediği bu sürecin en ciddi silahlarından biri futboldu. Her ne olursa olsun, Tito da bir ölümlüydü ve üstlendiği görevi bırakması için, yaşının gelmiş olmasından ziyade bu dünyada hayatta kalabilmesi adına kendisine verilen sürenin de önemi büyüktü. Nitekim 4 Mayıs 1980'de Tito hayatını kaybettiğinde, mevzu bahis olan sadece bir ölüm değil, bir ülkenin varlığının, ruhunun ve sisteminin de tükenişi olmuştu. Ne tesadüftür ki bu tükenişin ilk emaresi yine bir futbol olayının içerisinde ortaya çıkmıştır.

13 Mayıs 1990'da, Tito'nun hayata gözlerini yummasından on yıl sonra, Yugoslavya Ligi'nde oynanan Dinamo Zagreb – Kızılyıldız maçında yaşanan olaylar, Tito'nun uzun yıllar “dokunulmaz” olarak gördüğü olguları temelinden sarsmaya yetmişti. Maç sırasında tribünlerde iki takım taraftarlarının fanatik tribün grupları olan Dinamo Zagreb'in “Kötü Mavi Çocuklar”ı ile Kızılyıldız'ın “Delije” yani “Kahramanlar”ı karşı karşıya gelmişlerdi (Wilson 2006, s. 209). Tartışmanın şiddetli bir kavgaya dönüşmesi ve kavganın futbol sahasına taşınması sonucu ortalık bir anda savaş alanına dönmüştü. Ancak bu olayların başlangıcı, maç öncesinde karşı karşıya gelen taraftarların birbirlerine futbol ile ilgisi olmayan konulardan dem vurarak suçlamalar ve hakaretlerde bulunmasıydı. Kızılyıldız taraftarlarının, o dönem Hırvat karşıtı Sırplar tarafından bir

marş gibi söylenen “Zagreb Sırptır!” tezahüratını yaparak Dinamo Zagreb taraftarını sürekli kışkırtmaya çalışması, olayların fitilini ateşleyen gelişmelerden biri olmuştu (Wilson 2006, s. 210). Konuya dair önemli noktalardan biri de, maça siyasal bir boyut katan Kızılyıldız taraftarlarının önderliğini, siyasal bir kimliğe sahip, çeşitli suçlardan hükümü bulunan ve uluslararası polis teşkilatı INTERPOL tarafından aranan Sırp aşırılıkçı lider Željko Ražnatović’in yapıyor olmasıydı. Bu durum, ortamın fazlası ile gerilmesine yetmişti.

Durumu bir de Hırvat cephesinden değerlendirilecek olursak, konunun nasıl boyutlara geldiğini anlamak biraz daha kolaylaşacaktır. 13 Mayıs 1990 tarihinden yaklaşık bir hafta önce yapılan seçimlerde, Hırvatistan’ın sosyalist cumhuriyet tarihinin de ilk çok-partili siyasal ortamını yaratan partilerden “Hırvatistan Demokratik Birliği” zaferle ayrılmakla kalmamış, aynı zamanda ülkedeki siyasal aktörleri Hırvatistan’ın bağımsızlığı konusunda cesaretlendirmişti. Tam da böyle bir ortamda Dinamo Zagreb takımı ile Kızılyıldız’ın karşılaşacağı maç, özgürlüğe dair atılacak adımlar için bir gövde gösterisi anlamı taşımaktaydı. Bu nedenle Dinamo Zagreb’in “Kötü Mavi Çocukları”, Dinamo Zagreb – Kızılyıldız karşılaşmasına daha çok siyasal ve ideolojik bir çerçeveden bakılmaktaydı.

Tüm bu şartlar altında, stadyum dışından ağır tahrikle stadyum içerisinde taşınan olay, maçın oynandığı sırada seyircilerin sahaya inmesine sebebiyet verecek kadar ciddi boyuta ulaşmıştı. Sahanın büyük bir kargaşayı yaşadığı anlarda meydana gelen bir olay, tüm bu yaşananların önüne geçti. Dinamo Zagreb’in genç futbolcusu Zvonimir Boban, bir Hırvat taraftarı tartaklamaya çalışan polis memuru Refik Ahmetović’i tekmeledi. Ancak Boban’ın tekmesi, sadece bir koruma, savunma veya tepki olarak değerlendirilmedi (Wilson 2006, s. 211); Dinamo Zagreb taraftarları ve Hırvat halkı için Yugoslav yönetim yapısına ve Sırp’ların baskılarına bir başkaldırı niteliğindedir. Hali hazırda özgürlüğünü ilan etme amacıyla olan bir ülke için bu sıradan tekme bile bir şeylerin harekete geçebilmesi adına yeterli olmuştu. Boban ise genç bir futbolcudan daha fazlası, bir “kahraman” olmuştu. Bunların ötesinde, maçın sonrasında olaylara dair Boban’ın verdiği demeç ise kendisini bir sporcudan çok, bir siyasal lidere dönüştürmüştü (Wilson 2006, s. 211):

Bugün, burada halktan biri olarak hayatını, kariyerini ve şöhretini ona getirebileceklerini riske atmaya hazır biriydim. Sadece bir ideal için, bir nedenden ötürü: Hırvatistan'dan ötürü.

2.2.2.6. Fransa: Le Pen ve Politik Irkçılık

Futbol, ırkçılığın son yıllarda kendini çok gösterdiği bir mecra olsa da, alınan önlemler ve gösterilen tepkilerle bu süreç sekteye uğratılmış durumda; ancak yakın tarih, ırkçı fikirlerin politika aracılığı ile futbolun içerisine sirayet etmeye çalıştığı örneklere sahipti.

1996 yılında İngiltere’de düzenlenen UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası’nda Fransa için, turnuva öncesi ortaya atılan “takımın Fransız oyuncuların azınlığında kurulması” tartışması, 22 Haziran 1996 tarihinde, Fransa’nın penaltılarla Hollanda’yı turnuvanın dışında bıraktığı çeyrek final maçından sonra daha da alevlenmişti. Fransa politik tarihinde sağcı ve kimi zaman ırkçı ifadeleri ile tanınan, aynı zamanda siyasi Ulusal Cephe partisinin de lideri olan Jean-Marie Le Pen, Fransız futbol milli takımının çok sayıda zenci ve Fransız olmayan futbolcudan oluştuğunu, Fransız milli marşını söylemediklerini sert bir şekilde dile getirmesi bir anda konunun politik ve sosyo-kültürel boyutunu ön plana çıkarmıştı (Desailly 2003, s. 219). O dönem Fransa milli takımının oyuncularından olan, Gana asıllı Fransız zenci futbolcu Marcel Desailly, futbolu bıraktıktan sonra yayınladığı “Kaptan” isimli kitabında olayı şöyle aktarıyor(Desailly 2003, s. 219):

...Bunun ötesinde harika takımımızın çok ırklı yapısından şikâyetçiydi. Aşırı sağın lideri şöyle bir açıklama yapmıştı: Fransa milli takımı diye vaftiz etmek için dışarıdan oyuncular getirmemiz, sahte, ikiyüzlü bir davranış.

Desailly, kitabının bundan sonraki ilerleyen satırlarında takımın çok kültürlü yapısına mensup takım arkadaşlarını kısaca tanıtıyor; ancak anlaşılacak tek şey, Desailly ve takım arkadaşlarının bu konudan son derece olumsuz etkilendiği. Şüphesiz, Le Pen’in, zamansız bir şekilde bu konuyu gündeme getirmesinin çok farklı nedenleri olabilir; ancak kişisel düşüncelerinden önce, O’nun siyasi düşüncesini bu konu ile birlikte değerlendirmek gerekir.

Fransa’da, politik fikirlerini sürekli olarak aşırı kelimelerle dile getiren ve politik hayatının gençlik döneminden sonra bunu bir kimlik olarak üstlenen fikirlerini Le

Pen'in aşırı sağcı yapısı, O'nun bölgesel olarak temsilci olarak seçilmesinden ve kurucusu olduğu Ulusal Cephe partisinin genel başkanlığından fazla bir görev alamamasına sebebiyet vermişti. Bu nedenle 1974, 1988, 1995, 2002 ve 2007 yıllarından aday olduğu Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde hiçbir zaman istediği sonucu elde edememişti; zira partisi ve ideolojisi, Fransa'daki insanların büyük bir çoğunluğunun düşüncesi ile örtüşmüyordu. Siyasal hayatı boyunca çeşitli kampanyalar yürüterek seçimlere hazırlanan Le Pen, o güne kadar hiçbir şekilde bir sportif meseleyi sosyo-kültürel konularla birleştirerek siyasal arenaya aktarmamıştı. Nitekim futbolun dünya genelinde artan etkinliğini gören Le Pen, buradan olumlu bir çıkarım sağlamak yerine, Fransa milli takımının içerisindeki kimlik farklılıklarını kullanarak milliyetçi bir destek ortamı sağlamaya çalışmıştı. En önemli kozu da "milli marşın söylenmemesi" konusuydu. Bu konu, Le Pen'in düşüncesine göre Fransız halkının milli duygularını harekete geçirecek, ülkelerine sahip çıkmalarına imkân verecek ve sonuç olarak da kendisini destekleyeceklerdi. Le Pen'in tutumundaki sertlik ve söylemlerindeki güçlü etkinin bir diğer nedeni de, 1996 yılında sonuçlanan ve kötü bir şekilde kaybettiği Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimiydi. Siyasal partisi sayesinde bölgesel konsüllük elde eden Le Pen için Paris'te en tepedeki koltuğa oturamamak büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Bu nedenle Le Pen geri dönüşünü muhteşem kılmak adına böylesine sert bir üslup ile böylesine hassas bir konuyu gündeme getirmişti. 1996 UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası öncesinde de böylesine büyük bir tartışma yaratacak konunun fitilini ateşleyen yine kendisi olmuştu. Kısacası Le Pen siyasal geleceğini milliyetçi bir Fransız toplumunun desteği ile garanti altına almak adına böylesine riskli bir hamleyi göze almıştı.

22 Haziran 1996 tarihini takip eden süre zarfında da Fransa'daki televizyonlarda birçok program bu konu üzerine yoğunlaşmıştı. Mikrofon uzatılan Fransız vatandaşları, sanki Fransa'daki sporcuların, özellikle de milli futbolcuların mevcut durumlarından yeni haberdar oluyormuşçasına ve konunun boyutlarına sorgulamadan Le Pen'e katılıyormuşçasına açıklamalarda bulunuyorlardı.

Desailly, bu konuya da kitabında şu şekilde yer veriyor(Desailly 2003, s. 219):

...Le Pen amacına ulaşmıştı: Diğer politikacılar tarafından kınanan açıklamaları kamuoyunda yankı uyandırmıştı...

...televizyonda yayınlanan bir röportaj bizi yaralamıştı. Sürüp giden polemik hakkında görüşleri sorulan birçok kişi, bu takımın çok fazla "Arap" ve "Zenci"nin olmasından yakınıyordu.

Desailly'nin kitabındaki bu satırlar, konunun kendisi ve çevresindekiler adına ne derece üzücü olduğunu gözler önüne sermektedir. Çünkü bu noktada göze çarpan en önemli konu, bir ülkenin başarısı için ter döken bireylerin, sadece renk ve ırk farklılıklarından dolayı bir politik karakterin amaçlarına ve kişisel çıkarlarına alet edilmeye çalışılması olmuştur. Le Pen bu hamlesi ile kısa bir zamanda güçlü bir destek toplamayı başarmış olsa da, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Jaques Chirac siyasetleri verdikleri demeçler konusunda uyararak, halkını da sahada mücadele eden Fransız futbolcuları ve sporcuları koşulsuz desteklemeye çağırmişti. Cumhurbaşkanı'nın bu çıkışı, Le Pen'in kısa süreli zaferini baltaladığı gibi, ülke insanının ileride daha kötü noktalara varabilecek ayrılıkçı düşünceleri aklında tutmasını da engellemiştir.

Le Pen, Avrupa'nın politik geçmişinde hiç rastlanmayan bir lider profiline sahip değildi; O'nun Fransa'da ortaya çıkışından çok önceki zaman diliminde, değişik ırkçı ve aşırı milliyetçi yaklaşımları olan politik kimlikler, Avrupa'da gücü elinde bulundurmuş, bir kısmı büyük kitleleri acıya sevk eden savaflara neden olmuş ve insanların yaşama haklarını ellerinden almaya varacak derecede sert bir tutum içerisinde olmuşlardı. Belki Le Pen politika basamaklarının hepsini tırmanmadığı için yolun yarısında kalmış ve fikirlerinin tamamını pratiğe dökmemiştir. Ama yine de yürüttüğü politikalar, O'nun, kendini kimliğini açıkça ortaya koymasına ve bir gün Fransa'da liderliği elde ederse neler yapabileceğine dair insanlara bir fikir vermişti. Her ne kadar Fransa futbol milli takımını eleştirirken söyledikleri ve genel olarak göçmenlere olan yaklaşımları bir süreliğine destek bulsa da, geçmişte ırkçılığın Avrupa'ya ne denli zarar verdiğini hatırlayanlar, Le Pen'in etkinliğini sona erdirmek adına Fransa futbol milli takımına destek vermeye devam etmişti.

2.2.2.7. Heysel Faciası: İngiliz Futboluna "Demir" Darbe

1980'lere dair en önemli, futbolun adının geçtiği ve akıllarda kalan olaylardan bir tanesi de 29 Mayıs 1985 günü, Belçika'nın Brüksel şehrinde, Heysel Stadyumu'nda İtalya'dan

Juventus ve İngiltere'den Liverpool takımları arasında oynanan Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası final maçı öncesi yaşanan trajedidir. Maç öncesinde ortaya çıkan manzara, politikanın futbola müdahalesini ve yaşanan olaylar sonrasında verilecek kararların etkilenmesini gerektirmiştir.

Maç günü, karşılaşmanın başlamasından önceki saatlerde, Brüksel sokaklarında karşılaşan iki takım taraftarları, polisin aralarında barikat oluşturması sonucu, sadece birbirlerine sözlü sataşmakla yetinmiş ve birkaç saat bu şekilde maç saatini beklemişlerdi (Chris 2011, s. 62). Aslında, Juventus ve Liverpool taraftarları arasında herhangi bir sorun söz konusu değildi; yine de İngiliz taraftarların Avrupa'da sorun yaratan, "holiganlar" olarak nitelendirilmesi, ortamın gerilmesi adına yeterli olmuştu. Ancak maç saati gelip taraftarlar stadyumdaki yerlerini aldığı anda, iki takım taraftarları arasında yaşanan sözlü sataşma fiziksel saldırılara dönüşünce büyük bir arbede yaşandı. Bu arbedeyi polis kısmen durdurabilse de, polisin barikatından sıyrılan Liverpool taraftarları Juventus taraftarlarının olduğu bölüme saldırdı. Sayıları Juventus taraftarlarına göre daha fazla olan Liverpool destekçileri, kendilerinden kaçmak isteyenleri köşeye ve stadyum çıkışlarına sıkıştırarak birçok kişiyi ağır bir şekilde yaralamışlardı. Bu kötü manzaranın sonucunda, 38 İtalyan taraftar ve maça kendi ülkesinde olduğu için giden bir Belçikalı taraftar hayatını kaybetmişti (Kerr 1994, s. 47).

Yaşanan olaylara dair bilgi edinen Juventus takımı oyuncuları maç öncesi ısınmaya çıkmamış ve soyunma odasında ciddi bir şok yaşamışlardı. Bazı futbolcuların kendilerinden geçtikleri ve göz yaşlarına hakim olamadıkları belirtilmişti. Öte yandan, Liverpool oyuncularından Mark Lawrenson, Alan Hansen ve Kenny Dalglish radikal bir karar ile maça çıkmayı reddederek İngiliz taraftarların yaşattıkları bu olayları protesto etmek istemişlerdi (Chris 2011, s. 88); araya giren kulüp ve UEFA yetkilileri her iki takımın oyuncularının sahaya çıkabilmeleri adına büyük uğraşlar vermiş ve maçın oynanmasını sağlamışlardı. Tüm bu hüznü ve acı olayların ışığında oynanan maçı Juventus takımı 1-0 kazanmış ve Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı müzesine götürmüştü.

Yaşanan olaylara dair asıl yankılar ise, karşılaşmanın üzerinden birkaç ay geçmesi sonucunda ortaya çıkmıştı. Öncelikli olarak UEFA yetkilileri, yaşanan olaylardan dolayı

İngiliz seyircileri suçlamışlardı; ancak bu durum İngiliz medyasında tepki çekmişti. Olayın üzerinden geçen 18 aylık süre zarfının sonunda, Belçika polisinin yayınladığı soruşturma dosyası, İngiliz taraftarların, hukuki açıdan da sorumlu olduklarını net bir şekilde ortaya koyunca, ne İngiliz medyasının ne de İngiliz halkının direnebilmek adına bir nedenleri kalmamış oldu. Tam da bu süreçten önce, zaten konunun irdelenmesi ve gereken cezaların verilmesi adına, kurallar dâhilinde uygulanmak kaydı ile FIFA ve UEFA disiplin kurulları çalışma başlatmıştı. Amaç sporda şiddeti ve bu şiddeti yaratanları engellemektir. Bu sportif adli süreç başlamadan önce ise sürpriz bir çıkış, dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'dan gelmişti. Thatcher'a göre İngiliz taraftarların o güne değin ortaya koydukları tavırlar, sporun ruhuna aykırıydı ve İngiliz spor seyircisinin "holigan" tabiri ile özdeşleştirilmesi tüm İngiltere adına bir utanç kaynağıydı; bu nedenle, herkesin gerçekleri görüp kurallara uygun hareket etmelerinin sağlanması adına, İngiliz takımlarının, Avrupa'daki futbol organizasyonlarından belirli bir süre zarfı için men edilmesini ve Heysel olaylarında adı geçen İngiliz seyirciler iyi bir örnek teşkil etmek ve başlangıç olmak üzere, suç işleyen İngiliz seyircilere en ağır men cezalarının verilmesini İngiliz Futbol Federasyonu FA'ye teklif etti. Thatcher aynı teklifini UEFA'ya da resmi olarak göndererek duruma dair gösterdiği ciddi duruşu devam ettirmiş oldu.

FIFA ve UEFA sportif disiplin kurulları tüm bu fikir ve teklifler ışığında kararlarını almak adına toplandılar. Öncelikle UEFA, 2 Haziran 1985 günü, tüm İngiliz futbol kulüplerini süresiz olarak Avrupa'daki tüm futbol organizasyonlarından men etti. 6 Haziran'da FIFA, bu cezanın çerçevesini genişleterek, İngiliz futbol milli takımlarını tüm FIFA organizasyonlarından men etti. Daha sonra FIFA bu cezayı, İngiltere futbol milli takımlarının sadece hazırlık ve dostluk maçı yapmalarına izin verecek şekilde değiştirdi.

Daha sonrasında UEFA, tüm İngiliz futbol takımlarını 3 yıl, Liverpool'u ise 4 yıl Avrupa'da futbol kulüpleri bazındaki organizasyonlarından men ettiğini duyurdu. Ancak bu noktada devreye yine Thatcher girdi. O'nun için bu konu sadece 3 yıl ile sınırlı kalabilecek derecede basit ve kısa sürede çözüm bulunabilecek kadar "normal" bir durumda değildi. Bu sebepten ötürü İngiliz Başbakanı İngiliz takımlarının men cezasının 5 yıla çıkarılmasını istedi. Bu istek, aslında, İngiliz kamuoyunda ilk başta

cididi bir tepki ile karşılaşmıştı; zira Thatcher'ın isteği, İngiliz futbol kulüplerinin geleceğini karartabilirdi. Fakat Thatcher'ın olaya, spor, başarı, para ve şöhret gibi konu başlıklarını değerlendirerek değil de, İngiliz toplumunun ve İngiltere'nin ülke olarak imajının önemi açısından bakması, zamanla Thatcher'ın destek bulmasını sağladı. UEFA da Thatcher'ın isteğini haklı bularak konuyu tekrar ele aldı ve İngiliz futbol kulüpleri adına cezayı 5 yıla, Liverpool içinse 6 yıla çıkardı.

Yaşananlara dair sportif yargının vereceği cezadan öte, en çok dikkat çeken olay, İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın sürece etkin ve önemli bir şekilde katılımıdır. Thatcher, Heysel Faciası'nı herhangi bir zaman diliminde yaşanan sportif bir olay olarak değerlendirmemişti. Aksine, durumu, bir ülke halkının o güne değin yaşanan olumsuz olaylardan sonra ortaya çıkan olumsuz ve son derece problemlili imajı olarak değerlendirmemişti. Diğer bir deyişle İngiliz halkının ve bilhassa İngiliz futbol seyircilerinin "holigan" ve çevreye zarar veren bireyler olarak değerlendirilmesi, O'nun bu imajı değiştirme adına siyasal irade olarak duruma müdahale etmesini gerektirmişti. Heysel Stadyumu'nda yaşananlar sonrası Thatcher'ın da konuya dair fikrini açık, net ve yaptırım uygularcasına belirtmiş olması, hem ülkesinde hem de Avrupa futbol kamuoyunda beklenmedik bir durum olarak görüldüğü gibi, kısmen de tepki çekmiştir. Ancak Thatcher'ın UEFA tarafından verilmesi muhtemel 3 yıl men cezasını duyduktan sonra dile getirdiği şu fikri, O'nun konu ile ne kadar alakalı olduğunu ve siyasal iradenin, artık çığırından çıktığı düşünülen bu durumun düzeltilmesi adına müdahalesinin ne denli gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Blundell 2008, s. 179):

...Eğer bu ceza kısa bir süre zarfını kapsarsa, orada ölen insanların bir hiç uğruna ölmüş olduğu düşünülür ki bu insanların ölümünden sorumlu olan kişiler bizim ülkemizden. İşte bu nedendir ki biz İngiliz hükümeti olarak hem FA'ın hem UEFA'nın hem de FIFA'nın vereceği cezanın ağırlığına destek vermeliyiz ki bu duruma sebebiyet verenler bizlerin ciddiyetini anlasınlar.

Thatcher için konu sadece spor ile ilgili değildi; ortada ölmüş insanlar söz konusuydu ve bu durum artık sportif bir konu olmaktan ziyade politikanın da içerisinde olması gereken bir süreçti. Bu nedenle İngiltere Başbakanı, hem İngiliz kamuoyunun konuya dair ciddiyetini arttırmak hem de yaşananlara sebebiyet veren ya da gelecekte sebebiyet verecek bireylerin, siyasilerin de bu konuya ne derece sert tepki göstereceklerini anlamaları adına sözlerini sakınmadan ve "sportif yargı sürecinin yönlendirilmesi" suçlamasını da göze alarak görüşlerini dile getirmiştir. Thatcher'ın konuyu önemsemesi

Avrupa'daki birçok siyasinin de, bilhassa futbolun saha dışındaki sorunlu tarafı ile yüzleşmeleri adına önemli mihenk taşı olmuştur. Diğer yandan Margaret Thatcher, Heysel Faciası'ndan sonra Belçika polisinin oluşturduğu soruşturma dosyasının, İngiltere'de de işleme konulması ve sorumluların tespit edilip yakalanması adına İngiliz makamlarının işbirliği teklifini Belçika hükümetine teklif etmiştir (Blundell 2008, s. 181).

Bu olayların yaşandığı dönemde, İngiltere'de ve bazı Avrupa ülkelerinde Thatcher'ın olaylara dair yorumları, milliyetçi kesimin de desteğini almak gayesi ile yapılmış bir seçim yatırımı olarak değerlendirilmişti. Öyle ki Thatcher, ülkesinin menfaatlerini ön plana çıkararak, ülkesinin ismine zarar verenleri cezalandırarak günah çıkartmış ve bu sayede de İngiltere'nin olumsuz imajını toparlamaya çalışmıştı. Sonuçta da beklentisi, tüm bu yaptıklarının kendisi adına seçimde olumlu bir yansıma gerçekleştirmesiydi. Ancak Thatcher bu yaklaşımların hepsini tek tek reddetti. O'na göre yaşananlar, sadece bir spor ya da futbol konusu değil, bu olguların çok üstünde bir noktadaydı. Bu nedenle Thatcher olaylara müdahale etme gereği duymuştu. Kimilerince sert bulunan tavrı, aslında kendilerini değil, tüm İngiliz futbolunu ve İngiliz halkını temsil eden o insanların, İngiltere'nin kimliğine ve imajına ağır darbe vurduğuydu; Thatcher olaylardan sonraki söylemlerinde sıklıkla bunları dile getirmişti. O'nun için İngiltere'nin kendisi ve kurmayları tarafından iyiliğine hizmet edilen İngiltere'nin bekasına bilerek ve isteyerek zarar verecek olan her bir kişi, hukuk kuralları çerçevesinde en ağır şekilde cezalandırılmalıydı. Bu nedenle de Thatcher yaşananlara dair sert söylemlerde bulunmuş ve verilecek karar aşamasında FIFA, UEFA ve FA'yi etkileme gereği görmüştü. 1982 yılında Arjantin ile İngiltere arasında yaşanan Falkland Adaları sorununda da aynı hassasiyeti gösteren Thatcher ülkesinin çıkarlarını ön plana koyarak Arjantin ile savaşmaktan geri durmamış ve bilhassa ABD'nin baskısına rağmen Arjantin ile çatışmaya girmişti. Aynı Thatcher, Heysel'de yaşananlar sonrasında da, her ne kadar kendi insanları da olsa, İngiliz halkının geri kalanına zarar vereceklerine inandığı kişiler için kararlı bir biçimde gereken cezaların verilmesi konusunda da aynı cesareti göstermişti. Bu durum, lakabı olan "Demir Leydi"nin kendisi için ne kadar doğru bir yakıştırma olduğunun da göstergesi olarak yorumlanmıştı. Thatcher'ın yaklaşımları, daha sonraları İngiltere'deki futbol yönetim kanunlarının sertleşmesi ve futboldaki her türlü aşırılığın önlenmesi adına bir başlangıç noktası olmuştur.

2.2.2.8. AB ve Avrupa Futbolunun İlişkisi: Bosman Kuralları ve Sonrası

1990 yılında başlayan ve 1995 yılında sona eren bir hukuki mücadelenin eseri olan Bosman Kuralları, sadece futbolun değil, Avrupa'nın politik yapısının da ilgilendiği ve içerisine dâhil olduğu bir olaydı. Bosman Kuralları, sadece Avrupa'da değil, neredeyse tüm dünyada devrim niteliği taşıyan bir tabuya dönüştü. Konunun bu noktaya varması, AT'nin politik yapısı sonucu ortaya çıkardığı hukuki güç ile mümkün olmuştu.

1990 yılında, futbol oynadığı Belçika'nın Royal FC Liege takımından Fransa'nın Dunkerque kulübüne transfer olmak isteyen Belçikalı futbolcu Jean-Marc Bosman, kulübünün sözleşmesini feshetmeyerek ve bonservisi ile birlikte hakkını Fransız kulübüne devretmeyerek kendisini zor durumda bıraktığını öne sürerek, Royal FC Liege kulübü, Belçika Futbol Federasyonu ve UEFA aleyhine bir dav açmıştı. Bosman'ın dava açmasındaki temel neden, oyuncuların akıbetinin, AT içerisinde iş gücünün serbest dolaşımına dair haklardan yararlanarak belirlenmesi konusunda kesin ve hukuki bir kararın verilmesi yönündeydi; Bosman bunu sadece o günlük değil, ileriki bir süreçte de kesin bir karar olarak kendisi adına görmek istiyordu. Fakat 5 yıl süren mahkeme sonrası, öncelikle Belçika yerel mahkemesinde davayı kazanan Bosman, daha sonrasında AAD'nin verdiği kararlar uluslararası bir başarı elde etmiş oldu. Zira alınan karar, Bosman'ın sadece kaybettiği hakları geri vermek ve ona bir tazminat kazandırmakla kalmıyor, aynı zamanda, öncelikle Avrupa, daha sonrasında da tüm dünya futbolunda devrim yaratacak şekilde, sözleşmelerinin sonuna gelen oyuncuların kendi geleceklerini tayin etme hakkını onlara veriyordu. Bu durum, bir futbolcunun, kendisi adına alabileceği önemli bir karardı ve maddi anlamda özgürleşmesine yardımcı olacaktı. Öte yandan, futbol kulüpleri için AAD kararı sonrası Bosman Kuralları adı ile anılacak olan bu hukuki karar, büyük finansal problemlerin de habercisiydi.

Avrupa'da politik ortamın son yıllarda hukuki düzeyde futbolun içerisinde yer alması, AB'nin, AAD'nin Bosman Kararları ile mümkün olmuştur. Bosman kararları, AB'nin mutlak olarak Avrupa futboluna müdahale etmesi gereğinin duyulmasına yol açmış ve bu müdahale sonrasında da AB ile UEFA zaman zaman karşı karşıya gelmiştir. Bihassa Bosman Kararları'nın yayınlanması sonrasında UEFA yetkilileri AAD'nin kararlarını ağır ve sert sözlerle eleştirince, iki taraf arasında, ister istemez bir güç mücadele

yaşanmıştır. Doğal olarak da, her ne kadar konu futbol olursa olsun, AB kesin bir otorite olarak futbolun faaliyetlerini düzenleme hakkına sahip olabileceğinin sinyallerini politik platformdan vermiştir. Bosman Kararları'nın yürürlüğe girmesinden uzun bir zaman sonra, Türkiye'yi ziyareti sırasında verdiği bir röportajda UEFA Başkanı Lennart Johansson, konuya dair aldıkları kararların ve AAD'ye karşı verdikleri tepkinin yanlış olduğunu dile getirmişti (Futbol Ekstra Mayıs 2007). Johansson'un dile getirmeye çalıştığı konu, futbol piyasası her ne kadar büyür büyüsün ya da ne kadar güçlenirse güçlensin, bir noktada mutlak olarak politik otoritelere hesap vermesi gerekeceği ve bu konuda siyasal iradenin daha güçlü kararlar alabileceğinin unutulmamasıdır.

Şüphesiz Bosman Kararları, Avrupa futbolunda, futbolcuların elini güçlendiren bir durum olarak karşımıza çıkarken, futbolcuların bonservis bedellerinin başka takımlara satışı sonrası elde edilen gelirlerle ayakta kalabilen küçük ölçekli futbol kulüplerinin futbol piyasasındaki etkinliğini azaltmıştır. Oyuncularını uzun süre kadroda tutarak bonservis bedellerinin satışı üzerinden uzun vadede gelir elde etmek isteyen kulüpler, bu vesile ile fazladan bir finansal yükü üstlenmiş oldular. Bilhassa bu konuda ortaya çıkan karmaşıklıklar, sorunların çözümü için UEFA'ya başvuran kulüp ve futbolcu sayısındaki artış, UEFA'dan sonuç alınmamasının ardından konuyu AB'nin hukuk mekanizmalarına taşıyan taraflar ve ticarileşen futbol piyasasının hukuki ve ekonomik kontrollünün zorlaşması, AB'nin süreç içerisinde etkin bir rol almasına neden olmuştur.

UEFA, yaşanan bu süreci, Bosman Kararları'nın üzerinden uzun bir zaman geçmesine karşın, AB ile ilişkilerin önemini fark etmiş ve AB ile ilişkilerin aktif bir şekilde yönetilmesi adına, AB'nin merkezi olan Belçika'nın Brüksel şehrinde bir büro açmıştır. Zaman içerisinde de yaygınlaştırılarak, bir "AB-UEFA İlişkileri Seminerler Serisi" düzenlemiş, AB'nin önemi ile ilgili futbol paydaşlarını bilgilendirme yoluna gitmiştir.

AB'nin futbola dair hukuki çerçevenin belirlenmesi adına, kendi içerisinde aldığı kararlar son derece büyük bir önem taşımaktadır. Buna göre;

* *Amsterdam Antlaşması (1997)*,

* *Helsinki Raporu (1999)*,

* *Nice Konferansı (2000)*,

* *Profesyonel Futbolun Geleceğine ilişkin Rapor (2007)*, AB'nin futbol ile ilgili yaklaşımlarını geniş bir perspektifte gözler önüne sermiştir.

Özellikle de “Profesyonel Futbolun Geleceğine ilişkin Rapor”, yayınladıktan kısa bir süre sonra, futbol çevrelerinde ciddi bir tepki çekmişti. Tepkinin nedeni, AB'nin, futbol ilgili hukuki süreci, kendi belirleyeceği şekilde yönlendirmek istemesiydi. Bir diğer deyişle AB, futbol paydaşları arasında yaşanan sorunların UEFA'nın etki alanından taşarak kamu mahkemelerine intikal etmesi, hem AB'nin kendi hukuk sisteminin yavaşlamasına sebep olduğunu düşündüğü gibi, alınan kararlardaki futbol dışı içtihat kararları ile sonuca varmak isteyen yargıçların, sorunların çözümüne dair yanlış yönlendirmelerde bulduklarına inanmaktaydı.

Aslında, AB'nin temel amacı, Avrupa içerisindeki tüm kurumların ve sektörlerin, politik arenadan bağımsız olarak hareket edebilmesi ve otonom sistemlerine sahip olmasıdır. Fakat futbol, AB'nin beklentilerinin ötesinde bir gelişme ve büyüme ivmesi yakalaması dolayısı ile 1990'ların sonuna doğru müdahale edilmesi gereken bir mecra haline dönüşmüştür. Bilhassa ekonomik anlamda büyüyen futbol pastası, AB'nin ekonomik yaptırımlar konusunda etkin bir biçimde sürece dâhil olmasına ve yüksek vergi oranlarının futbol piyasası için uygulanmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, AB ile UEFA ve diğer tüm futbol paydaşları arasındaki sorunların temel olgularından biridir. Son yıllarda çok yüksek meblağlar ile futbolcuların bağı buldukları kulüplerinden başka kulüplere transfer olmaları, AB'nin bu konuyu rahatsızlık içerisinde değerlendirmesine sebebiyet verdiği gibi, sert vergi önlemlerinin de uygulanmasına yol açmıştır. Bu noktadan bakıldığında da, tıpkı Bosman kararları konusunda olduğu gibi AB, kendisi dışında gelişen ve beklentilerin üzerinde büyüyen bir sektöre, politik olarak gücünü hissettirme gereği duymuştur. Çünkü 2008 yılı sonrası AB içerisinde de etkili olan küresel ekonomik kriz, AB'nin sadece mali yapısında bir yıkıma neden olmamış, bunun ötesinde AB'nin politik varlığının da sorgulanmasının yolunu açmıştır; bugün AB, politik geleceği eskisinden daha yüksek sesle tartışılan bir kurumdur. Doğal olarak bu durum, AB otoritelerinin sıkıntı yaşamasına sebebiyet vermektedir. UEFA ile olan ve yıllardır süren çekişme de, AB'nin politik anlamda kendini ispat etmesi ve gücünün halen etkin olduğunu gösterilmesi adına büyük bir önem taşımaktadır.

2.2.2.9. AB, UEFA ve G-14

Avrupa futbolunda güç mücadelesi sadece sahanın içerisinde ya da futbolun kendi sistemi içerisinde gerçekleşmemektedir; futbolun dışında kalan birçok faktör, bu oyunun geleceğine yön vermektedir. Bilhassa Avrupa'nın politika, ekonomi ve kültürel konular bağlamında iç içe olan bir yapıda bulunması, futbolun bağımsız kalabilmesinin adına en büyük engellerden biridir. Sonuç olarak bu durum, futbolun kendi içerisinde başlayarak, politik bir süreç yaşamasına, bölünmesine, kutuplaşmasına ve futbol paydaşlarının kendi başlarına hareket etmelerine de imkân vermektedir.

Bunun Avrupa futbolundaki en büyük örneği kuşkusuz, "G-14" örgütüdür. Avrupa kupaları tarihinde, en bir kez başarıya uzanmış, final oynamış ve de ekonomik açıdan diğer birçok kulüpten daha güçlü bir yapıya sahip olan 14 Avrupa futbol kulübünün oluşturduğu G-14, 2000 yılında kuruldu (Boniface 2007, s. 139). Üyeleri, Barcelona (İspanya), Bayern Münih (Almanya), Borussia Dortmund (Almanya), Internazionale Milan (İtalya), Juventus (İtalya), Liverpool (İngiltere), Manchester United (İngiltere), Milan AC (İtalya), Olympique de Marseille (Fransa), Paris Saint-Germain (Fransa), Porto (Portekiz), PSV Eindhoven (Hollanda), Real Madrid (İspanya) ve Ajax'tır (Hollanda). 2002 yılında ise, Arsenal (İngiltere), Bayer Leverkusen (Almanya), Lyon (Fransa) ve Valencia (İspanya) örgütün yeni üyeleri olmuştur. Kurulduğu zaman diliminden 2008 yılına kadar geçen süre zarfında, sadece üyesi olan kulüplerin yönlendirdiği bir örgütken, 2008 yılında ECA olarak isim ve format değiştirmiş, daha sonrasında üye sayısı artmıştır. Bu hali ile ECA'nın 207 üyesi bulunmaktadır; bu üyeler arasında 54 UEFA üyesi ülke federasyonu da temsil edilmektedir. İsim ve format değişikliği yaşamış olmasına rağmen kurum olarak hem G-14 hem de ECA önemli görevlere sahiptirler. Bu nedenle iki kurumu da, ortaya koydukları fikirler sebebi ile ayrı ayrı olarak ele almakta fayda vardır.

G-14'ün kuruluşunun temelinde, Avrupa'daki güçlü kulüplerin kendi çıkarlarını korumak adına bir bütünlük oluşturması amacı yatmaktaydı; ancak, FIFA ve UEFA'nın 1990'ların sonuna doğru artan futboldaki güçleri ile birlikte ekonomik büyüklükleri ve politik arenada da boy gösteriyor olmaları, Avrupa futbolunun lokomotifini olduğunu düşünen kulüpleri rahatsız etmişti. Öyle ki kulüplerin kendilerini ilgilendiren hayati

konularla ilgili genellikle FIFA ve UEFA'nın kulüplerin aleyhine olacak kararların altına imza atmaları, belki de bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu nedenle de G-14 gibi bir oluşumun varlığı zaruri görülmüştü. Fakat G-14 üyesi olan kulüpler değerlendirildiğinde, ortada bir politik desteğin olduğunu yadsımak mümkün değildir. Buna göre G-14 üyesi olan kulüplerde Real Madrid, Milan AC, Liverpool, Bayern Münich ve Ajax, tarihleri boyunca ülkelerindeki politik iradeler tarafından bir destek görmüş kulüplerdir. Bu destek, saha içerisindeki başarıların sağlanması adına değil, kulüplerin devamlılığı ve kazandıkları başarıların ülkelerinin politik, ekonomik ve sosyo-kültürel ortamına destek olması adına sağlanmıştı. Sonuç olarak da ismi geçen bu kulüpler, ülkelerinin futboluna, diğer birçok konuya yaptıkları katkılar kadar yarar sağlamışlardı. Bu nedenle G-14'ün oluşturulması sürecinde politik bir desteğin varlığı yadsınamaz. Özellikle Real Madrid'in, eski krallığın bir mirası olarak bugünkü krallık yönetimi tarafından İspanya'da desteklenmesi ve İtalya'da dönemin Başbakanı ve Milan AC kulübünün sahibi Silvio Berlusconi'nin varlığı, G-14'ün avantajı olarak görülmüştür. Bu güçle G-14, birçok konuda FIFA ve UEFA ile karşı karşıya gelme cesaretini göstermişti.

Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 2004 yılında FIFA'nın, uluslararası organizasyonlar için ülkelerinin milli takımlarına davet edilen oyuncular hususunda bağlı oldukları kulüp takımlarının durumlarının dikkate alınmasının engellenmesi adına verilen kararın G-14 tarafından şiddetle veto edilmesiydi. FIFA Başkanı Sepp Blatter bu konuda G-14'ü muhatap olarak görmediklerini belirtmesi gerilimi tırmandırmıştı. 2005 yılı Eylül'ünde ise, o dönem Belçika'nın Charleoi takımında forma giyen Abdelmajid Oulmers'in ülkesi Fas için mücadele ettiği bir maçta uzun süre sahalardan ayrı kalması, G-14'ün konuya daha güçlü bir şekilde müdahil olmasına izin vermişti. Her iki olay sonunda da G-14 kulüpleri, konuyu genel perspektifte ele aldıklarını öne sürerek, FIFA'yı hem spor hukuku hem de kamu hukuku kapsamında mahkemeye vermişti. Ancak G-14'ün en güçlü destekçisi, kulüplerin bağlı oldukları ülkelerin otoriteleri ve onların desteğiydi. Bu noktada AB'nin, her ne kadar varlığını kabul etmese de, olayı insan hakları bağlamında değerlendirerek G-14'ten yana tavır koyduğu görülmektedir.

Kısa süreli bir ömrü olsa da G-14 Avrupa futbolu için bir milat teşkil emiştir. Konuyu çözüme kavuşturmak isteyen UEFA Başkanı Michel Platini de, G-14 ile masaya

oturarak, konunun sadece belirli kulüplerin yönetimi ile devamlılığının olamayacağını söyleyerek, ECA gibi bir kurum altında, tüm Avrupa kulüplerinin ve futbol federasyonlarının haklarının gözetilmesini teklif etti. Bu vesile ile de 2008 yılında ECA orta çıkmış oldu. Ancak ECA'nın rolünün G-14'ten daha etkin olduğunun söylemek gerekmektedir. Zira G-14, Avrupa'nın büyük ölçekli kulüplerinin başını çektiği ve yönlendirdiği bir örgüt olsa da, ECA, genişleyen çerçevesi ile bu kulüplerin daha fazla kulüp, federasyon ve futbol paydaşı üzerinden FIFA ve UEFA üzerinde baskı kurmasına imkân tanımaktadır. Her ne kadar FIFA dünya futbolunu ve UEFA'da dünya futbolunun en aktif ve etkili olarak icra edildiği Avrupa futbolunu yönetiyor olsa da, futbolun asıl üretim mekanizmasının kulüpler eliyle yürütülüyor olması, FIFA ve UEFA'nın kulüplerle uzlaşmak zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Son yıllarda UEFA'nın Avrupa futbolunda yaratmaya çalıştığı yenilik ortamı ve mali kriterler konusunda aldığı yeni önlemler, aslında birçok eski G-14 üyesi olan kulüp tarafından pek de destek görmemektedir. 2005 yılından beri artan bir sesle de, eski G-14 üyesi olan kulüpler UEFA'yı, alternatif bir lig kurup bilhassa Şampiyonlar Ligi'nin etkinliğini ortan kaldırmakla tehdit etmektedirler. Bu ortam, kulüplerin artık politik irade ile FIFA ve UEFA'dan daha fazla iç içe olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

İşin gerçek anlamdaki politik tarafında ise AB'nin konuya kayıtsız kalmadığı görülmektedir. G-14'ü kurulduğu ilk günden bu yana olumlu karşılamayan AB, G-14'ün ECA gibi bir kurumun oluşturulması fikrini sürekli dile getirmiş ve desteklemiştir. AB'nin buradaki endişesi, futbolun ve futbolu icra eden büyük futbol kulüplerinin Avrupa'da, hatta dünyada ne denli büyük kitleleri etkisi altına alabildiğinin farkında olmasından ve bu durumun politik arenayı da bir gün olumsuz etkilemesine dairdir. Bu yüzden G-14'ün gücü, AB'yi de tedirgin etmiş ve eğer böyle bir örgüt oluşturulacaksa bunun içerisinde tüm Avrupa kulüplerinin de yer alması gerektiği fikrini savunmuştu. Hali hazırda AB'nin futboldaki hukuki ortamı kendi hukuki yapısından kökten ayırmak istememesinin ve oluşturulacak bir futbol hukuki yapısının kendisi ile koordineli olarak çalışmasını savunmasının temel nedeni de buydu. Konu futbol olsa da, her bir aktör onu yönetebilmek adına hak talep etmekteydi. AB, politik bir gücü elinde bulundurması sebebi ile süreci, diğerlerine göre, yönetmeyi daha fazla istemiştir.

2.2.3. Latin Amerika

Latin Amerika toplumu için bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan dönem, askeri yönetimlerin kimi zaman kanlı, kimi zaman da barışçıl, ancak sonuçta pek de demokratik olmayan yöntemlerle ülkenin başına geldikleri bir buhran olarak değerlendirilir. Çünkü bu süreçte, her askeri darbe yaşanan ve yönetim değişikliği ile karşılaşan ülke politik bütünlük ve ekonomik istikrar konusunda sürekli olarak gerilemek durumunda kalmıştır. Bilhassa askeri yönetimlerin sıklıkla el değiştirdiği ülkeler, istikrarsızlığın sembolü olmuş ve dış borç krizi yaşayan bu ülkeler için kaos ve iç savaş birer “kaçınılmaz son” haline gelmiştir.

İşte tam da bu noktada, varlığı her zaman umut aşıl原因an, toplumun moralini yüksek tutan ve mağlubiyet yaşandığı anlarda dahi insanların keyifle hatırlayacakları anıları onların zihinlerine kazıyan tek olgu da futbol olmuştur. Öyle ki Latin Amerika'nın yetenekli futbolcu gençlerinin tek kurtuluş yolu futbol oynamak ve başarı kazanmak olmuşken, kulüp takımları ve bilhassa milli futbol takımları önemli başarılarla imza atmışlardır. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı'nın ardında, dünya futbolu üzerinde baskın olan bir Latin Amerika ekolünün oluşmasına da yardımcı olmuştur. Bugün Latin Amerikalı futbolcular dünyanın dört bir yanında futbol oynamaktadırlar ve ciddi rakamlarla sözleşmeler imzalamaktadırlar.

Ancak konuyu, Latin Amerika futbolunun başarısı olarak görmekle birlikte, askeri yönetimlerin futbolu bir ideolojik araç kullanmaları noktasında değerlendirmenin de yarar olacaktır. Öte yandan Latin Amerika'da askeri yönetimler ve baskıcı liderler, futbolu sadece ideolojik araç olarak görmemişlerdir; kimi liderler için futbol, bir bakıma “ego tatmini” ve politik meselelerin dışında kalan, sosyal zaman etkinliği ve eğlence olarak görülmüştür. Başka bir açıdan bakıldığında ise, liderler için futbol halk anlamına geliyor ve futbolu yöneten kendileriyle, kendilerinin halkın bizzat kendisi olduğunu öne sürüyorlardı (Galeano 1998, s. 168). Bu da, Latin Amerika futbolunun, kıta üzerindeki demokratik olmayan yönetimler görevlerinden ayrılana dek politika gölgesinde icra edilmesi anlamına gelmiştir.

Latin Amerika futbolu için en önemli olay, Dünya Kupası organizasyonları olmuştur. Siyasal otoritenin, halkın ve ülke içerisinde var olan tüm bireylerin önem verdiği Dünya

Kupası, katılmak adına neredeyse “ölümüne” bir mücadele verilen ve eğer içerisinde yer alınamazsa dünyanın sonu gelecekmış gibi bakılan birer olguya dönüşmüştür. Bunu büyük ölçüde sorumlusu da, yine, Dünya Kupası olayına haddinden fazla anlam yükleyerek organizasyonu, futbolcuların sırtında birer duygusal yüke dönüştüren siyasilerdir. Dünya Kupası öncesi ve sırasında, en önemlisi de organizasyon sonrasında, alınan sonuçlara göre belirlenen ülkesel ruh hali de siyasal otoriterinin bir dayatması gibi gözükmemektedir. Diğer bir deyişle, siyasal sistem, topluma futbolu bir ödev olarak vermiş ve bu ödevin sonunda elde edilen nota göre de halka olumlu ya da olumsuz bir paye biçmiştir. Çoğunlukla da bu paye negatif yönlü olmuştur. Hali hazırda var olan bozuk ve başarısız sosyo-politik ve sosyo-ekonomik politikalar, futbolda gelen başarılarla ya kısa bir süreliğine unutulmuş, ya da başarısızlıklarla, mevcut ortamı daha da içinden çıkılmaz bir kaosa sürüklemiştir. Arjantin, Bolivya, El Salvador, Honduras ve Şili bu durumu en ağır şekilde yaşamış Latin Amerika ülkelerinin başında gelmektedir.

2.2.3.1. Arjantin: 1978 Dünya Kupası ve Askeri Cunta

1978 Dünya Kupası'nın Arjantin'de düzenlenmesine 1966 yılında İngiltere'de karar verilmişti. FIFA bu seçimi çok uzun zaman öncesinde Arjantin'in lehine yaptığı dönemlerde, turnuvanın en müsait ülkelere verilmesi adına tercihlerini yapıyordu. Ancak 1976'da Arjantin'de yaşanan askeri darbe ve kanlı olaylar, Arjantin'in Dünya Kupası'na ev sahipliği yapması konusunda ciddi endişeleri de beraberinde getirdi. Birçok ülke, daha turnuvaya katılıp katılmayacaklarının belirlenmesi adına oynanacak olan eleme grubu maçları sonuçlanmadan turnuvaya katılma konusunda çekincelerini ortaya koymuşlardı. Bu durum, FIFA'nın da endişelerini arttırdı.

Fakat Arjantin'in politik idaresini eline alan askeri cunta, yaşanan onca kanlı olayı ve iç çatışmaları unutturmak istercesine, turnuvanın düzenlenebilmesi adına hazırlık çalışmalarına odaklanmıştı. Bu çalışmalar için de yaklaşık 10 milyon dolarlık bir bütçe ayrılmıştı (Mason 1994, s. 53). Bu durum, FIFA'nın turnuvanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair olan korkularını bir nebze olsun ortadan kaldırmıştı. Dönemin FIFA Başkanı João Havelange, yakında tüm dünyanın Arjantin'in nasıl bir ülke

olduğunu göreceğini belirterek Arjantin'e olan güvenini ortaya koymaya çalışmıştı (Boniface 2007, s. 123). Ama bu bir korku ürünü olan açıklamaydı. Çünkü FIFA'nın aklında olan en önemli şey turnuvayı düzenlemek ve ülkede yaşanan politik probleme çözüm bulmak adına bu futbol dolu süreci barış içerisinde geçirmektir. Tabii ki bu son umut, BM'nin ve dışarıdan Arjantin'i takip eden birçok ülkenin ortak düşüncesi, temennisi ve bir bakıma da planıydı. Bu ülkelerden biri olan ABD'nin o dönemki Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger Arjantin'i büyük bir geleceğin beklediğinden bahsetmişti (Kuhn 2011, s. 81). Bu tip değerlendirmelerden ve Arjantin'deki askeri yönetimin varlığından dolayı 1978 Dünya Kupası bir anda politikanın ilgi alanına daha fazla girmeye başlamıştı. Genel olarak ABD ve Avrupa kamuoyu, Arjantin'de bu denli kanlı olaylar ve problemler söz konusu iken ülke yönetimlerinin, kendi milli takımlarının bu turnuvaya katılmalarına izin vermemeleri ve turnuvayı boykot etmeleri çağrısı yapmıştı. Her ne kadar FIFA bu durumu meşru görmeyecekse de, Arjantin gibi bir ülkede Dünya Kupası'nda bulunmak bir ülkenin hem politik hem sportif kimliğindeki meşruiyetin bertaraf edilmesi anlamına geliyordu. Ancak turnuvanın başlamasına yakın bir süreçte Arjantin'in o dönemki askeri lideri ve de facto rejimin temsilcisi Jorge Rafael Videla, endişelerin yersiz olduğunu ve ülkesinin bu turnuvanın üzerinden kolayca gelerek Arjantin'in gerçek yüzünü tüm dünyaya göstereceğini söylemişti (Mason 1994, s. 124). Bu söylemler, ülke dışındaki kamuoyunda oluşturulan eleştirel ortama bir yanıt niteliği taşımaktaydı.

1978 Dünya Kupası'nın gerçekleşmesinden önce, içeriğinin futboldan ziyade politika olacağı son derece açık bir biçimde görülmüştü; bu konuya müdahil olanlardan biri de dönemin güçlü Batı Almanya milli takımının kaptanı Berti Vogts, Arjantin'e geldikleri ilk günden turnuvanın açılış maçlarının oynandığı süre zarfına kadar geçen sürede Arjantin'de hukukun ve düzenin hâkim olduğuna dair gözlemlerini belirlemiştir (Galeano 1998, s. 187). Büyük ihtimalle bu tip bir cevap, bir gazetecinin Arjantin'de yaşanan sorunlu politik sürece dair Vogts'a yönelttiği sorunun karşılığında verilmiştir. Fakat buradan anlaşılan durum, futbolculara dahi bir sorunun soruluyor olmasının, 1978'de, Arjantin'de her şeyin futbolun önüne geçmesinden kaynaklandığıdır.

Turnuva boyunca, Arjantin'in maçları sırasında Arjantinli taraftarlar, "Se va acabar, se va acabar!", yani "Askeri diktatörlük bitecek, askeri diktatörlük bitecek!" (Boniface

2007, s. 122) diyerek tezahürat yapmışlardı. Bu tezahürat, turnuvanın sonuna kadar yüksek sesle Arjantin'in her sokağında yankılandı. 1978 Dünya Kupası sona erdiğinde ise, Arjantin sanki Videla'yı haklı çıkarırcasına son derece olumlu bir turnuva geçirmişti ve ziyaretçiler, ülkede yaşanan politik çatışmalar haricinde herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamışlardı. Bu durum, ülkeye gelecek misafirlerin ve takımların, Arjantin'de aslında neler yaşandığını görmelerini isteyen ve ülkenin en önemli gerilla gruplarından biri olan Montoneros tarafından da, kendi adlarına bir başarısızlık olarak nitelendirilmişti.

Konunun futbol boyutunda ise, sanki Arjantinli futbolcular ülkede yaşanan olumsuz süreçten hiç etkilenmemişçesine iyi bir mücadele ortaya koyarak kupayı kaldırma başarısı göstermişti. Bu durum, Videla'nın yüzünü güldürmüştü; O, ülkesinin başarıyı kazanmasındaki en önemli etkenin kendisinin başında bulunduğu askeri diktatörlük olduğunu düşünmüş ve yüksek sesle olmasa da bunu basın aracılığı ile dile getirmişti. Fakat ülkede askeri rejime karşı olan muhalefet, Arjantin milli takımını da olumsuz etkilemişti ve Arjantinli futbolcular final maçından önce, kupayı kazanmaları halinde bu kupayı asla Videla'nın elinden ya da O'nun buldukları bir yerde almayacaklarını dile getirmişlerdi. Aynı zamanda hiçbir askeri yönetim yetkilisinin seremonide olmasını istemiyorlardı. Hollandalı futbolcular da ikincilik madalyalarını almak adına, bu şekilde oluşturulmuş bir şeref tribününe çıkmak istememişlerdi (Mason 1994, s. 58). Bir nevi Hollandalı futbolcular, Avrupa'daki kamuoyunun tepkisini dile getirmişlerdi. Genel olarak ise konu, futbolcular için de güçlü bir tepki koyulması gereken politik ve toplumsal bir sorun olarak benimsenmişti.

1978 Dünya Kupası ve Arjantin'in durumu aslında diğer birçok politika-futbol ilişkisi içeren konudan daha ötededir. Bunu sağlayan bazı nedenler vardı. Bunların en başında gelen konulardan biri, askeri yönetimin, FIFA ile olan ilişkilerini sıkı tutarak ve Dünya Kupası ile ilgili olan baskısını sürekli artarak devam ettirmesidir. Bu durum, FIFA'nın Arjantin'den vazgeçerek organizasyonu düzenleme hakkını başka bir ülkeye verme fikrinden vazgeçmesine neden olmuştu. Diğer bir konu, Arjantin'deki askeri yönetimin politik anlamda kalıcı ve etkili bir konum elde edebilmek adına halka kendini sevdirecek bir araç aramasıydı. Gözle görülür derecede güçlü bir şekilde Latin Amerika'da ortak bir tutku olan futbol, askerlerin kendilerine yardımcı olarak seçtikleri

bir dayanak olmuştu. Askeri yönetimin Arjantin’i kontrol altına almadan önce elde edilen 1978 Dünya Kupası’nı düzenleme hakkı da bu dayanağın gücünü arttırmıştır. Böyle bir aracın gücünü bilen askeri yetkililer, göreve geldikten sonraki süreçte futbolu önemsemiş ve ona ciddi yatırımlar yapmışlardı. Arjantin’de 1978 Dünya Kupası öncesi askeri yönetimin futbol uğruna harcadığı paranın miktarı net olarak bilinmemekle birlikte bunu sorgulayan kişiler suçlu sıfatı ile yargılanmışlardı. Çünkü askeri mantık, hali hazırda yaşanan kanlı ve üzücü olayları meşru kılmaya çalıştığı için, bu süreci baltalamaya çalışan herkesi sorguya çekiyordu. Futbol için harcanan parayı sorgulayanlar da aynı akıbete uğramışlardı. Hem 1978 Dünya Kupası’nı ülke içinde ve dışında tanıtmak hem de ülkenin dışarıdan görünen imajını toparlamak Arjantin yönetimi için çok önemliydi. Bu düşünce ile ülkenin dışı görünen yüzünü parlatmak ve pozitif göstermek adına Arjantin’deki askeri diktatörlük rejimi, ABD’den bir reklam şirketi ile anlaşma imzalayarak bu sürecin yürütülmesi işini profesyonel ellere bırakmıştı (Goldblatt 2008, s. 311). Bu sürecin içerisine futbol da dâhildi. Bir diğer deyişle Arjantin’de askeri yönetim, yaşanan politik baskının hissedilmemesi adına elde var olan futbol kozunu ve onun gücünü en iyi şekilde kullanmaya çalışmıştı. Bu durum, belki de rejimin kabul ettirilmesi adına değil, ancak en azından rejimin sindirilmesi adına çok önemli olarak değerlendirilmişti.

2.2.3.2. Falkland Adaları Sorunu ve Arjantin-İngiltere

Savaşın varlığı toplumun her bir kademesini her zaman diliminde farklı şekillerde etkilemiştir. Kimi zaman savaş toplumların umutlarını bitirirken, kimi zaman da umutlarını yeşertmiştir. Bu duyguların hepsi, karşılıklı tarafların, hislerini değişik mecralarda birbirlerine karşı göstermelerine, kimi zaman güçlünün etkinliğini daha da arttırmasına, kimi zaman da güçsüzün savaş meydanında kazanamadığını başka bir yerde, başka bir şekilde kazanmasına olanak tanımıştır. Bunlardan biri olarak “Falkland Savaşı” Arjantin ile İngiltere hükümetlerinin politik arenada karşı karşıya geldikleri, ancak çekişmelerinin daha sonrasında futbol arenasına taşındığı olaylardan biridir.

Falkland Savaşı, 1982 yılında, Arjantin’in güneydoğusunda yer alan iki adanın (Falkland ve Güney Georgia Adaları), Arjantin’in askeri yönetim lideri General

Leopoldo Galtieri'nin kişisel emrini takiben başlayan işgali sonucunda, Arjantin ile İngiltere'nin karşı karşıya gelmesi sonucu bir krizin yaşanması ve kısa sürede de krizin çatışmaya dönüşmesi ardına ortaya çıkmıştır (Mason 1994, s. 91). Askeri bir yönetim olmanın verdiği yetki ve güç ile iki ada üzerinde egemenlik iddiasında bulunan Galtieri, bu vesile ile İngiltere'ye, dolaylı olarak, savaş ilan etmişti. İlk olarak tohumları 1964 yılında BM'nin "Sömürge Sorunları Komisyonu"nda dile getirilerek atılan bu sorun, Arjantin'in adaları ülkenin bir parçası olarak görmesi ile başlamıştı. Fakat İngiltere cephesinde ise, aynı yıldan beri süre gelen, Falkland Adaları'nın kendilerine ait olduğuna dair bir tez söz konusuydu. Arjantin'in, Falkland Adaları'nın İngiltere tarafından sömürgeleştirildiği iddiası, Galtieri'nin 1982'de tekrardan canlandığı bir iddiaydı. Galtieri'nin böyle bir iddiayı on sekiz yıl sonra tekrar ortaya atmasının temelinde, Arjantin'de uzun yıllardır devam eden askeri yönetimin varlığının, kendi döneminde, Falkland Adaları'nın kendi egemenliklerine geçirilerek başarılı gösterilmesi, Falkland Adaları meselesinde ülkenin milliyetçi desteğinin kazanılmak istenmesi ve askeri yönetimin varlığının, elde edilecek muhtemel bir başarı ile meşrulaştırılması yatıyordu. 1970'lerden bu yana askeri yönetim ile halk son derece zıt noktalara ulaşmışlar ve bu durum var olan şiddet ortamını tırmandırmıştı. Galtieri'nin isteği bu süreci kendi ve askeri yönetiminin lehine değiştirmekti. Galtieri bir kahraman olabileceğini ummuştu.

Ancak altı hafta kadar süren savaş sonunda, 26 Nisan 1982'de Arjantin askerlerinin İngiliz birliklerine teslim olması sonucu İngiltere adalar üzerindeki etkinliğini korumuştur. Politik arenada Arjantin yeniden bir yönetim değişikliğine giderken, bu olay ile birlikte İngiliz Başbakan Margaret Thatcher'ın ülkedeki etkinliği daha da artmıştı. Galtieri'nin yerine tekrar, bir askeri lider olan Alfredo Oscar Saint Jean gelirken, Thatcher 1983'deki ulusal seçimlerden başarı ile ayrılmıştı.

Yine de bu yaşananlar sadece politika sahnesinde kalmadı. Futbol, yaşananların bir parçası olmak adına sadece 4 yıl beklemişti. Meksika'da düzenlenen FIFA 1986 Dünya Kupası'nda Arjantin ile İngiltere, bu kez Falkland Adaları'ndan uzakta bir yerde ve bu kez yeşil sahada karşı karşıya gelmişti. Maçın psikolojik atmosferi ile birlikte taşıdığı politik anlamda hem maç öncesinde, hem maç sırasında, hem de maç sonunda fazlası ile hissedilmişti. Bunların ötesinde ise, dünya futbol tarihinin gelmiş geçmiş en büyük

futbolcularından biri olarak gösterilen Diego Armando Maradona maça damgasını vurmuştu. Maçta iki gole imza atan Maradona'nın attığı birinci gol, maç sırasında ve sonrasında çok büyük tartışmalar yaratmıştı (Tomlinson ve Young 2006, s. 145). Havadan gelen topa İngiltere kalecisi ile aynı seviyede yükselen Maradona, iki futbolcunun birbirine yaklaştığı anda topa eli ile dokunarak topu ağlara göndermişti. İngiliz futbolcuların itirazları ve seyircilerin şaşkın bakışları arasında hakem golü geçerli saymıştı. Bu durum, daha sonrasında İngilizlerin yoğun tepkisini çekmiş ve Maradona onların gözünde “lanetli” bir kişiye dönüşmüştü. Maç sonrasında ise Maradona'nın sözleri konuya çok daha farklı ve futbolun dışında bir bakış açısı getirmişti (Boniface 2007, s. 88):

Futbolu ve politikayı karıştırmamak gerekir, demiştik ama yalandı bu. Biz sadece bu maçı düşünüyorduk. Olup biten her şeyden, Arjantin halkının çektiği bütün acılardan İngiliz oyuncularını sorumlu tutuyorduk. Delilik olabilir bu, ama bayrağımızı, ölen insanları, sağ kalanları savunuyorduk.

Maradona maç sonrasında gol sırasında kullandığı elinin “Tanrı'nın eli” olduğunu iddia etmişti. O'na göre, bu gol biraz O'nun, biraz da Tanrı'nındı (Tomlinson ve Young 2006, s. 146). Bu sözleri ile Maradona yaşananlara ilahi bir boyut da katmış oluyordu. Ancak söylediği sözlerin içerisindeki politik yaklaşım, aslında 1982'de Falkland Adaları'nda yaşananların hiç de orada kalmadığının bir göstergesi olmuştu. Olaylar, üzerinden dört yıl gibi bir süre geçmesine rağmen unutulmamış ve Arjantinli futbolcuların zihinlerine kazınarak kendilerince intikamlarını sahada almalarına neden olmuştu.

İlk bakışta Arjantin ile İngiltere arasında yaşanan Falkland Adaları sorunu, sadece bir politik krizden ortaya çıkmış olarak görülebilir. Fakat küresel dünyanın içerisinde bu konu sadece savaş meydanında kalmamıştı. Belki de Thatcher ve İngiliz futbolcular bunu unutmışlardı. Fakat öbür tarafta Arjantinli futbolcular ise konuya “sadece bir futbol maçı” gözü ile bakmamışlardı. Onlara göre bu, bir futbol olayından çok daha fazlasını ifade etmekteydi. Nitekim yeşil sahada politikanın izleri fazlası ile hissedildi ve belki de Maradona, maçtan sonra kendisinin de belirttiği gibi bu konuyu bir futbol maçı olarak görmemiş, aksine politik bir zafer kazanmak adına bir mücadele olarak görmüştü; Maradona, Machiavelli'nin düşüncesi gibi başarıya giden yolda her şeyi mubah olarak görmüş ve atmak istediği gol için elini kullanmaktan çekinmemişti. Bu, futbol kuralları adına illegal bir durumdu ama Maradona gibi konunun politik boyutuna

odaklanmış oyuncular için olaylar hiç de sporun etik ve kural boyutunda değerlendirilmemişti. Bir futbol maçı için, politik zaferin ağırlığı daha fazla hissedilmişti.

2.2.3.3. Şili: General Pinochet'nin Bölme Stratejisi

Politikada liderlik, çoğu zaman kişisel olarak sahip olunan özelliklerin dışı yansıması sonucu ortaya çıkan hükmedebilme durumudur. Bazı zamanlarda bu hükmetme gücü doğru yönde kullanılarak toplumun lidere olan bağımlılığı artırılırken, bazen de bu hükmetme gücü son derece baskın bir şekilde ortaya konarak, halkın desteğinin zorla elde edilmesi söz konusu olur. Dünya tarihine bakıldığında da çok sayıda baskıcı yönetim ve liderin varlığı görülebilir. Bu tip liderlik, sadece politikada değil her alanda kendisini gösterir; ancak politik bir liderliği elde eden kişi, mutlak olarak diğer birçok konuda liderlik sahibi olmayı, yönetmeyi ve hükmetmeyi isteyecektir. Bu sürecin sonunda ise ulaşılabilecek nokta mutlak bir diktatörlüktür.

Geçmişte Latin Amerika ülkelerinde bu tip yönetimlerin yaşandığı dönemlerde, genellikle yönetim erkini elinde bulunduran askeri liderler, ülkede sadece politik bir liderlik istememiş, her alanda bir şeye sahip olmayı ve bunları yönlendirmeyi umut etmişlerdir. Bu tezin konusu olarak, politik anlamdaki liderliğin futbolla ilişkisi de yine Latin Amerika'nın askeri liderlerinin son derece aşına oldukları bir durumdur. Ülkeyi yöneten kişi, mutlak olarak futbolu da yönetmek istemiş ve futbolun içerisine ya bizzat kendisi girmiş ya da kurmaylarını futbolu yönetmeleri adına teşvik etmiştir. Bu durum futbolun bağımsızlığını, spor olma özelliğini ve tarafsız bir şekilde, sonucun sahada belirlenmesi sürecini de sekteye uğratmıştır. Bu nedenle denilebilir ki Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda futboldaki politik baskı, başarının önüne fazlası ile geçmiştir. Bunun tek istisnası Arjantin'dir. Arjantin'de yaşanan onca askeri darbeye karşın ülke halkı mevcut askeri yönetime karşı olan direnişini futbol üzerinden yapmış ve bu direnişe katılan futbolcular, kazandıkları başarılarla halkın mücadelesine destek olmuşlardır. Fakat Arjantin haricinde, ülkede askeri yönetimin baskısı her alanda hissedilirken futbolu gelişen ve başarılarla kendini gösteren başka bir Latin Amerika ülkesi 1990'lı kadar mevcut olmamıştır.

Politik liderliğin futbol alanına taşıdığı ve politik bir kimliğin kendisini futbol kültürü ile özdeşleştirdiği olaylardan biri de Latin Amerika ülkesi Şili’de yaşanmıştır. 1973 yılında askeri darbe ile ülkenin başına gelen ve 2006 yılında vefat eden Augusto Pinochet, diğer birçok baskıcı rejim lideri gibi futbolun sosyal hayatın içerisinde ne denli bir “uyuşturucu” ve birçok politik meseleden insanları uzaklaştıran etkiye sahip olduğunu bilmekteydi (Constable ve Valenzuela 1993, s. 124). Ancak Şili, futbol kültürü anlamında diğer Latin Amerika ülkeleri kadar güçlü bir bağlılığa sahip değildi. Yine de bu durum insanların maçları heyecanla takip etmelerine ve ülkenin bağlı olduğu kıtadaki spor anlayışına bağlı olmalarına engel değildi. Diğer bir açıdan ise futbol, Şili’de, dünyanın birçok baskıcı rejim altında ezilen toplumunda olduğu gibi kutuplaşmaları ve mevcut düzene karşı olan başkaldırıyı güçlendirmek adına bir araç olmuştur. Futbolun bu gücünün etkinliğini bilen Pinochet de diğer birçok askeri lider gibi futbolun bu etkinliğini kendi lehine kullanmak adına planlar yürütmüştü (Politzer 2001, s. 56).

Pinochet’inin politik anlamdaki önemli hamlelerinden biri, ülkedeki üniversiteleri kontrolü altına alacak şekilde bir eğitim sistemi oluşturmaktır. Öte yandan üniversitelerdeki spor organizasyonlarını da, yine kendisinin denetleyeceği bir biçimde yönlendirmek niyetindeydi. Bu vesile ile de iki kurumu, üniversite ve spor kulüplerini bağımsız hareket etmeleri adına birbirinden ayırdı (Politzer 2001, s. 78). Bunu yapmasındaki amaç, her kulvarda, ayrı ayrı, kendi politik yaklaşımlarını destekleyecek kurum yapılarını oluşturmaktır. 1927 yılında kurulmuş olan Universidad de Chile takımı, üniversite öğrencilerinin desteği ile kurulan Club Náutico ve Federación Universitaria takımlarının bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. Ancak Pinochet öğrencilerin bağlı oldukları üniversitelere ve kulüplere gönderdiği emirlerle üniversite ve futbol kurumlarının birbirlerinden ayrılmasını istedi. Bu durum, üniversite öğrencilerinin tepkisini çekti ve desteklerini azaltmaları sebebi ile de Universidad de Chile takımı 1980’lerin hemen başında ciddi sıkıntılar çekmeye başladı. Diğer yandan ise, 1925 yılında kurulmuş olan Colo-Colo takımı, 1973 yılında Pinochet’inin ülke yönetimini devralması ile yükselişe geçmişti. Zira Pinochet kurmaylarına Colo-Colo takımına destek vermeleri konusunda talimat vermişti (Constable ve Valenzuela 1993, s. 136). Bu durum, üniversite, gençlik ve futbolu birbirinden ayırdığı gibi, ülkedeki politik ayrımın da körüklenmesine sebep olmuştur.

Bu durumun birkaç temel nedeni vardı. Bunlardan ilki, Pinochet'nin Colo-Colo'ya verdiği destek ile takım taraftarlarını kendi kanadına çekmesi ile birlikte, Universidad de Chile'yi destekleyen ve çoğunluğu öğrencilerden oluşan sosyalist ve komünist kesimlerin Pinochet'nin yönetimine karşı isyan etmelerine sebebiyet vermesiydi. Pinochet yaptığı hamle ile futbol üzerinden, 1973'teki darbe sonrası yürüttüğü sert politikalarla böldüğü halkı bir kez daha ayrımcılığa sürüklemişti. Diğer neden ise Pinochet'nin zaman içerisinde Colo-Colo'ya artan kişisel desteğinin sevgiye dönüşmesi ve kendisini Colo-Colo takımının onursal başkanı ilan etmesiydi (Galeano 1998, s. 168). Bu hamle, ülkede kendisine muhalif olan kesimlerin daha fazla kendisine yönelik eylemleri desteklemelerine sebebiyet vermişti. Sonuncu neden olarak ise, Universidad de Chile'nin, Pinochet'nin görev süresinin sonlarına doğru, 1988 yılında yaşadığı ligden düşme olayı gösterilebilir; içinde bulunulan üzücü durum, Pinochet'nin suçu olarak görülmüş ve kendisine olan nefret daha da fazla artmıştır. Pinochet'nin Colo-Colo'ya olan desteği, ister istemez, Universidad de Chile ile aralarında bir “derbi” mücadelesinin doğmasına da sebebiyet vermiştir. Fakat en önemlisi, bu derbinin bir futbol karşılaşmasından ziyade, daha çok bir politik çekişme haline gelmiş olmasıdır. Bu durum günümüzde de halen canlılığını korumaktadır.

Askeri rejimin liderlerinde görülen tipik “koşulsuz hükmetme” tutkusu, Şili'yi yönettiği dönemde Pinochet'nin de sahip olduğu bir duyguydu. Bu amaçla ülkede ciddi baskı uygulayarak kendi rejiminin yasallığını kabul ettirmeye çalışan Pinochet için önemli ve vazgeçilmez olarak görülen her kesimi, her koşulda ve her şekilde yönetme politikasının bir parçası olan futbol, aslında O'nun sonunu hazırlayan noktalardan biriydi. 1973 yılında başa geldiğinde sadece politika ile ilgilenen askeri lider, genel olarak futboldan uzak durmuş, ancak onu ajandasından tamamı ile kaldırmamıştır. Kendi rejimine sadık bir gençlik yetiştirmek adına el attığı eğitim konusunun ardından müdahale ettiği spor ve futbol dünyası, bir anda ülkenin isyancı kesimine başka bir güç sağlamıştır. Universidad de Chile – Colo-Colo rekabetinin oluşturulması, Pinochet'nin kişisel egosunu Colo-Colo'nun yapay başarıları ile mutlu ettiği süre zarfında, karşısında çığ gibi büyüyen bir tepkinin doğmasına sebebiyet vermiştir. Konunun başka bir boyutu ise, Pinochet'nin iktidarda ve hatta hayatta olduğu dönemde tüm şiddeti ile devam eden bu politik ve sportif çekişmenin O'nun ölümünden sonra da şiddetinden hiçbir şey kaybetmeden devam etmiş olmasıdır. Diğer bir deyişle Pinochet, futbolda sağlamaya

çalıştığı tatmin duygusu nedeni ile ülkesinin halen devam eden bir çatışmanın içerisine sürüklenmesine neden olmuştur.

2.2.3.4. Brezilya: 1994 Dünya Kupası ve Seçimler

Politik seçimler her zaman bir ülkenin geleceğinin tayin edilmesinde büyük öneme sahip olmuşlardır. Bu, ister ulusal parlamento seçimleri olsun, ister devlet başkanlığı seçimleri olsun, kimi zaman seçimler bir ülkenin geleceğini son derece olumsuz etkileyebilirken kimi zaman da bir ülke için seçimler uyanış ve ayağa kalkış anlamına gelir. Seçim sonuçlarının toplumsal yansımaları da konunun diğer bir boyutudur. Seçimlere dair değişmeyen tek şey ise politikacıların seçimler öncesi yürüttükleri propaganda çalışmalarında, yapabilecekleri ya da yapamayacakları şeyleri büyük vaatler ile artarda sıralamalarıdır. Seçim, politikanın tüm olgularının en zirve noktasında yaşandığı bir süreçtir.

Fakat kimi zaman seçimleri, politika dışı etkenler fazlası ile olumlu ya da olumsuz etkiler. Hiç beklenmedik gelişmeler, tarafların lehine ya da aleyhine bir şekilde işleyebilir. Bu gelişmelere, bazı zamanlarda planlı programlı bir çalışmanın eseri olarak ortaya çıkar ve taraflardan birine mutlak olarak fayda sağlar. Bunlar arasında birçok şey sayılabilir ama futbol, diğer sayılabilecek birçok olgudan daha farklı bir yere sahiptir. Aslında bir futbol olayının seçimlerin sonucunu tayin etme gücü, diğer faktörler kadardır. Hiçbir üstünlüğü yok gibi gözükebilir. Yine de futbolun getirdiği mutluluk ya da alıp götürdüğü hayaller, bir seçimin kaderinin tayini hususunda, son derece etkili olabilir. 1994 FIFA Dünya Kupası öncesinde Brezilya'da başlayan süreç, yukarıda belirtilen noktalara en güzel örnektir.

Her Dünya Kupası, Brezilya için olmazsa olmaz, milli takım için ise mutlaka başarı elde edilmesi gereken bir turnuva olarak görülmüştür. Bu dönemde ülke halkı televizyon başına kilitlenir, maçlardan gelecek olumlu haberleri bekler. Yapılan bir araştırmaya göre Brezilya'da futbol milli takımı Dünya Kupası'ndan elenene kadar iş verimliliğinde düşüş yaşanır ve bu durum Brezilya ekonomisinde yaklaşık 2 milyar sterlin değerinde bir kayıp anlamına gelmektedir (Kuper 2012, s. 387). Bu noktadan da anlaşılacağı üzere

Brezilya için Dünya Kupası olmazsa olmaz bir yaşamsal döngünün parçasıdır. Aynı şekilde, politik anlamda, 1994 Dünya Kupası sonrasında yapılacak devlet başkanlığı seçimlerinde halkın kimi destekleyeceğine dair vereceği kararı, Dünya Kupası'nda elde edilecek sonuca göre belirleyecek olması bu konuda önemli bir veriyi ortaya koymaktaydı. Brezilya'da politik ortam ve futbol dünyası, 1994'teki turnuvaya bu şekilde girmişti (Mason 1994, s. 134).

1994 yılının Ekim ayında yapılacak seçimler için iki adayın ismi ön plana çıkmıştı: Hali hazırdaki Maliye Bakanı Fernando Henrique Cardoso ve İşçi Partisi lideri Luiz Inácio Lula da Silva (Kuper 2012, s. 387). İki ismin de önemsedığı konu, politik başarı olduğu kadar, Brezilya'nın Dünya Kupası'nda elde edeceği konumdu. Bu noktada Cardoso daha şanslı gözükmekteydi. Zira maliye bakanı olarak görev alması ve daha öncesinde Dış İlişkiler Bakanlığı yapmış olması, O'nun halkın geniş kitleleri tarafından ismen bilinmesini sağlamıştı. Bu vesile ile Brezilya'nın olası Dünya Kupası şampiyonluğu, Cardoso'nun bilinen yüzünün ve isminin artık Brezilya Devlet Başkanı olarak anılmasına sağlayacaktı. Diğer yanda ise Lula'nın sosyalist kesimi temsil etmesi ve Brezilya'daki mevcut duruma göre daha az bilinen bir isminin olması, ancak Brezilya'nın olası bir hezimetini sonucunda devlet başkanlığı seçimlerinde şansının olmasını sağlayacaktı. Brezilya için o dönem yapılan bir analize göre ülkenin futboldaki başarısı, halkın, mevcut iktidarın başarısına olan inancı ile doğru orantılı olduğuydu (Kuper 2012, s. 388). Nitekim turnuva sona erdiğinde Brezilya Dünya Kupası tarihinde dördüncü kez zafere ulaşmıştı. Bu da, Ekim ayında yapılan seçimlerde Cardoso'nun lehine bir sonucun çıkmasına olanak sağlamıştı. Brezilya halkı için milli futbol takımının başarısı gerçektir ve kutlanmalıydı. Aynı şekilde Brezilya halkı için mevcut yönetim başarılıydı ve onun içerisinde biri Devlet Başkanı olmalıydı. Bu psikolojik yönlendirmenin sonucunda Brezilyalılar Cardoso'yu destekleyerek O'nun Devlet Başkanı olmasını sağladılar.

Bilimsel araştırma olarak, futboldaki başarı ile politik seçimlerin sonuçları arasında doğrudan bir bağ olduğunu gösteren herhangi bir bilimsel çalışma söz konusu değildir. Ancak 1994 FIFA Dünya Kupası öncesi Brezilya'da yaşanan durum ve daha sonrasında gerçekleşen seçimlerin sonuçlarının Dünya Kupası'ndaki başarı ile olan doğrudan bağı, Brezilya gibi bir futbol ülkesi için son derece normaldir. Brezilya gibi bir futbol ülkesi

olan Arjantin’de de politik konuların futboldaki başarı ile bağı vardır; bu kimi zaman doğru kimi zaman da ters orantılıdır. Zira Arjantin’deki askeri yönetimlerin uzun yıllar süren baskısı, kazanılan başarıların, halk nazarında baskıcı rejimlere karşı bir direniş sembolü olmalarına el vermiştir. Diğer, askeri yönetim baskısı yaşayan birçok Latin Amerika ülkesinde de durum Arjantin’dekinden farksızdır. Fakat Brezilya’nın toplum olarak sergilediği olumlu tablo, aslında toplumun politik konularla ilgili fikirlerini beyan ederken, futbolu da kullanarak, onun getirdiklerine göre bir ruh haline bürünmesine sebebiyet vermiştir. Başka bir deyişle Brezilya’da halk futbolu politika ile ilişkilendirirken bir intikam almak ya da mevcut yönetime karşı tepkisini sert biçimde göstermek yoluna gitmemiştir. Bu noktada da Brezilya’da demokrasinin uygulanış şekli ile diğer birçok Latin Amerika ülkesinde demokrasiden yoksun olma durumunun zıtlığı göze çarpmaktadır. Futbol Brezilya’da sadece sonuca giden yolu belirleyen etmenlerden biri olmuştur. Ekonomik boyutu düşünüldüğünde de futbol, Brezilya’nın politik sisteminde önemli değişken ve etmenlerden biridir.

2.2.4. FIFA

Bir futbol organizasyonunun ya da kurumunun politik arenada güçlü olması durumu, uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin gücü düşünüldüğünde, pek mümkün gözükmemektedir. Ancak küresel dünya düzeninde, hükümet dışı aktörlerin varlığının ve gücünün bu denli etkili olması mevcut düzenin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. BM gibi örgütlerin ve BP gibi ulus aşırı şirketlerin gücü aşıkârdır ve hükümetlerin kararlarını etkileme konusundaki güçleri artık politik süreci yönetecek boyuttadır.

İlk kurulduğu günlerde olmasa bile, kurulduktan uzun yıllar sonra FIFA bu güce erişmiş durumdadır. İlk olarak 1904 yılında kurulan FIFA, günümüzde dünya futbolunun tepesinde bulunmaktadır ve futbola dair tüm kurallar, ekonomik kararlar, projeler ve hukuki süreç FIFA tarafından yürütülmektedir. FIFA’nın dünya genelinde, kıtalara bölünmüş olarak 6 adet konfederasyon ile dünya futbolunu yönetmektedir. Bu konfederasyonlar, Asya’da AFC, Afrika’da CAF, Kuzey Amerika, Orta Amerika ve Karayipler’de CONCACAF, Güney Amerika’da CONMEBOL, Okyanusya’da OFC ve

Avrupa'da UEFA'dır. Her bir konfederasyon, bağlı bulunduğu kıtanın futbolunu düzenlemek ve yönetmek görevine sahiptir. Ancak en üst yönetim kurumu yine FIFA'dır. FIFA'nın en ciddi ve en güçlü ilişkilerinin bulunduğu konfederasyon ise, gelirleri de göz önüne alındığında, UEFA'dır. Her iki kurumun da merkezlerinin İsviçre'de bulunması (FIFA-Zürich, UEFA-Nyon) bu süreci kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

FIFA her ne kadar dünya futbolunun zirvesindeki kurum olsa da, kuruluşunun ilk yıllarından sonra Avrupa'da yaşanan savaş tehlikesi, FIFA'nın büyük organizasyonlar düzenlemesini ve geleceğe dair atılımlar yapmasını engellemiştir. 1914 yılına doğru geleceği belli olan savaşın hazırlıkları ve 1918 yılına kadar süren savaş, FIFA'nın organizasyonel kimliğini askıya almasına neden olmuştur. Birçok futbolcunun ve futbol adamının Birinci Dünya Savaşı döneminde hayatını kaybetmesi, FIFA ile politik hayatın ilk yakınlaşması olarak görülmüştür.

FIFA'nın en önemli futbol organizasyonu, 4 yılda bir düzenlediği Dünya Kupası'dır. Son yıllarda yaklaşık 2 milyar izleyici ile geniş kitlelere ulaşan Dünya Kupası, FIFA'nın finansal anlamda güçlü olmasını sağlayan en kazançlı organizasyondur. İlk kez 1930 yılında düzenlenen Dünya Kupası, 1938 yılındaki turnuvadan sonra, Avrupa'da yaşanan İkinci Dünya Savaşı nedeni ile 1950 yılına kadar düzenlenememiştir. 1930 ile 1970 Dünya Kupası organizasyonları "Jules Rimet Kupası" adı ile anılırken, 1974'teki turnuvadan itibaren ismi "Dünya Kupası" olarak değiştirilmiştir. FIFA, Dünya Kupası'nın haricinde, çeşitli yaş gruplarında uluslararası organizasyonlar düzenlemektedir. Aynı zamanda FIFA, kadın futbolunu da yönetmektedir. Son yıllarda FIFA'nın fazlası ile önemseydiği kadın futbolu, 2011 yılın Almanya'da düzenlenen FIFA Kadınlar Dünya Kupası ile büyük bir ivme, finansal destek ve izleyici kitlesi elde etmiştir.

FIFA 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı tamamı ile bittiğinde, birçokları için, dünyanın yeniden toparlanması uzun yıllar alacaktı. Bilhassa ABD'nin Japonya'ya karşı kullandığı iki atom bombası, hem dünya ekonomisini hem de dünya toplumunun psikolojisini alt üst etmişti. Her ne kadar dünyanın toparlanabilmesi adına ciddi bir mücadele verilmişse de, her şeyin eskisi gibi olması uzun süre alacaktı. Bu durumun, en ağır şekilde yaşandığı yer ise Avrupa'ydı. Avrupalı liderler, ülkelerinin

toparlanmasının, tüm dünyada bir toparlanmaya yol açacağını bildikleri için, süreci hızlandırmak adına hızlı adımlar atmak istemişlerdi. Avrupa'daki politik atılımlar, tüm dünya için önemli olacaktı. Fakat her şeyin politika üzerinden sürdürülecek olması, pek de kolay olarak gözükmemişti. Zira ekonomik anlamda çökmüş olan ülkeleri ve halkları toparlamak adına bazı atılımların ve insanların yaşananları unutmalarını sağlayacak bir şeylerin ortaya konması gerekmişti. Futbol konuda en büyük yükü taşıyabilir, insanlara 1930'da başlayan Dünya Kupası keyfi ile farklı şeyler hissettirebilirdi. Dünya toplumunun toparlanabilmesi adına futbol da sürece katılabilirdi.

Bu nedenle, 1950 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 5 yıl sonra, dördüncü Dünya Kupası organizasyonu, İkinci Dünya Savaşı'nın uğramadığı Brezilya'da düzenlendi. Politikanın futbola olan ihtiyacı ve onunla amacına ulaşabileceğinin en önemli örneği 1950 yılında Brezilya'da düzenlenen Dünya Kupası'nda görülmüştü; daha önceki üç kupada erişilen toplam katılımlarından daha fazla olarak, bir milyon üzerinde insan, turnuvaya katılım gerçekleştirdi ve FIFA 1950 Dünya Kupası, ilk kez en çok katılımın yaşandığı Dünya Kupası olarak tarihe geçti. Kazananın kim olduğunun önemsenmediği bu turnuvada, politika futbolu, toparlanma sürecini hızlandırmak adına kullanmış ve başarılı olmuştu.

Belki 1945 sonrasında, politikanın bir aracı olarak görülse de, FIFA ve futbol, 1950'lerden sonra ciddi bir güç haline geldi ve futbolun yönetimi konusunda "tek" olma hususunda büyük bir güç elde etti. İlk kurulduğunda sadece 8 ülkenin futbol federasyonunun bir araya gelmesi ile oluşturulan FIFA, ilk dönemlerinde bu üyeler sadece Avrupa'dan gelen futbol federasyonlarıydı (Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve İsviçre). Fakat bugün FIFA 209 üye ülke federasyonu ile BM'den daha fazla üye sayısına sahiptir (193 üye). Aynı zamanda FIFA'ya üye olup BM'e üye olmayan 18 ülke bulunmaktadır (Anguilla, Hollanda Antilleri, Aruba, Bermuda, İskoçya, Cayman Adaları, Guam, Hong Kong, Cook Adaları, Faroe Adaları, Kuzey İrlanda, Macao, Montserrat, Yeni Kaledonya, Galler, Porto Riko, Tayvan, Turks ve Caicos Adaları). Bu, FIFA'nın daha fazla yerde daha fazla söz sahibi olmasına imkân vermektedir. Öte yandan, bu kadar üyenin varlığı FIFA'nın zaman içerisinde artan gücünün de bir göstergesidir.

FIFA'nın sahip olduğu gücün bir benzeri de IOC için söz konusudur. IOC, dünya genelinde olimpiyat organizasyonlarını yönetmektedir. Ancak FIFA'nın sahip olduğu koz, futbol gibi küresel bir spora ve güce hükmetmesidir. Mutlak olarak futbolun asıl hükmedeni seyircidir, ama FIFA'nın, konuyu hem sportif, hem hukuksal, hem de ekonomik olarak yönetmesi onu daha fazla güçlü kılmaktadır. Bu nedenle FIFA'nın etkinlik alanı IOC'den de daha geniştir.

Bu güç FIFA'nın birçok politik konuda da fikrini beyan etmesini, hatta kendi bünyesinde bazı politik konularda BM gibi uluslararası örgütlerin ve uluslararası ilişkilerdeki çabaların sonuçlandıramadığı sorunlara çözüm bulunması adına zemin yaratmaya çalışmıştır. Çin-Tayvan arasındaki sorunun çözümü sırasında FIFA, futbolu kullanarak önemli bir adım atmış ve iki ülkeyi bir organizasyon çatısı altında bir araya getirmeyi başarmıştır. Asya Kupası ve Dünya Kupası ele grubu maçları, bu iki ülkenin aynı anda mücadele ettikleri turnuvalar olmuştur. Bir nevi FIFA futbol ile, BM'nin ve diğer birçok devletin başaramadığını gerçeğe dönüştürmüştür. Bu durum, iki ülke arasında uzun zamandır dondurulmuş ve birbirini uluslararası ilişkilerde tanımama şeklinde gelişen politik münasebetlerinin başlamasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur.

FIFA'nın politika konusunda son derece problemleri konularda da, tehlikeli sorumluluklar aldığından bahsedilebilir. Bilhassa İsrail-Filistin sorununun uluslararası politikada şiddet boyutuna ulaşmış olmasına rağmen, FIFA, Filistin'e 1998 yılında üyeliğin kapılarını açmış ve Filistin'in uluslararası maç yapmasına imkân tanımıştır. İsrail bu sürece baştan itibaren karşı çıkmış, böyle bir konunun var olan sorunu tırmandıracağını ve FIFA'nın bu sorumluluğu üstlenmek zorunda olacağını belirtmişti. Ancak FIFA Filistin'in üyeliği konusunda, o yıllarda BM'nin sergilediği tavrın aksine daha olumlu bir duruş sergileyerek kendi bünyesinde Filistin'e yer vermiştir. 2012 yılı sonunda BM'de gözlemci ülke sıfatını almasına kadar geçen sürede, BM Filistin'in durumunu sürekli olarak askıda bırakmıştır. FIFA ise bu süreci, daha önceki yıllarda Filistin lehine sonuçlandırmıştır.

1904 yılında kurulduğunda 7 üyesi ile neredeyse herhangi bir kaynağı bulunmayan FIFA, bugün yaklaşık 1 milyar dolarlık bütçeye sahiptir. Bilhassa Dünya Kupası'nın sahip olduğu tüm pazarlama hakları ve düzenli olarak FIFA'ya destek veren sponsorlar

ciddi bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Gün geçtikçe genişleyen FIFA'nın bütçesi, kurumun dünya üzerindeki varlığının daha fazla hissedilir olmasına imkân vermiştir. Bugün, FIFA'nın yatırım yaptığı ve düzenlediği her organizasyon, organizasyonun düzenlendiği ülke ve o ülke halkının beklentileri için son derece önemli bir gelişmedir. Sosyal sorumluluk alanında ise FIFA'nın "Football for Hope" (Umut için Futbol) organizasyonu, sadece futbol içerikli bir organizasyon değildir. FIFA, bu organizasyonu düzenlediği ülkede, futbolun eğitim için bir araç olmasına imkan verirken yaptığı yatırımla insanların kazanç elde etmesine ve bu şekilde insanların umutlarının taze tutulmasına yardımcı olmaktadır. "Football for Hope", FIFA'nın çoğunlukla Afrika ülkelerinin haddinden fazla yoksul olan bölgelerinde sıklıkla düzenlediği bir organizasyondur. FIFA'nın bu organizasyon aracılığı ile hissedilen varlığı, Afrika'daki politik problemlere de dikkat çekilmesine yardımcı olmaktadır. FIFA'nın gittiği yerlerde yaptığı araştırmalara ve raporlarına yansıttığı önemli noktalar, Afrika ve diğer bölgelerde yaşanan politik problemlerin nelere mal olduğunu ve futbolun bu konulara çözüm bulunabilmesi adına ne denli olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Yine de 1998 yılı ve sonrası, FIFA'nın daha fazla sıkıntılarla boğuştuğu ve daha fazla politika ile münasebet içerisinde bulunduğu süreç olmuştur ve bu süreç FIFA'nın politik arenada da eleştirilerek çalışmalarının mercek altına alınmasına neden oldu.

1998 yılında, FIFA'yı 1974 yılından bu yana başkan olarak yöneten Joao Havelange, seçimle yerini yeni varisine bırakmaya karar vermişti. İki aday, FIFA Genel Sekreteri Sepp Blatter ve o dönemki UEFA Başkanı Lennart Johansson 1998 yılındaki seçimler için yarışacaktı. Genel olarak bakıldığında Johansson'un kazanması beklenen seçimler için, Afrika ve Avrupa'dan birçok ülkenin kendisini desteklemesi öngörülüyordu. Bu beklenti öylesine büyüktü ki Avrupa'daki futbol otoriteleri Johansson'un başkanlığında dünya futbolunun nasıl şekil alacağını tartışmaya başlamışlardır. Fakat seçimler sona erdiğinde ortaya çıkan sonuç, FIFA tarihinde ilk kez bir başkanlık seçiminde şaibe olabileceğine dair söylentileri beraberinde getirmişti. Başkanlığı elde eden Blatter için, Johansson'u destekleyenler ağır ithamlarda bulunmuş ve bilhassa Afrika ülkelerinin oylarını yönlendirmek adına çeşitli hilelere başvurduğu suçlamalarında bulunmuşlardı. Bu durum, Avrupa'daki siyasal otoritelerin konuya müdahil olmasına neden olmuştu. Bu da FIFA başkanlık seçimlerinin tarihinde ilk kez yaşanan bir olaydı. Fransa'nın o

dönemki Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, Sepp Blatter'in seçimi kazanmasının dünya futbolu için büyük bir şans olduğunu ve başarılı olacağını iddia etmişti. Johansson'un da UEFA Başkanı olarak görevini layığı ile yerine getirdiğini belirterek, bir bakıma görevleri, bir siyasi olarak, iki isim arasında paylaştırmıştı. Chirac'ın bu yorumu, Blatter'in tartışmalı başarısının kamuoyu nezdinde meşrulaştırma çabası olarak değerlendirilmişti. 1998 seçimleri sırasında Blatter'in seçim kampanyasının Körfez ülkelerinin yönetimleri ve petrol zenginleri tarafından finanse edildiği iddiası ortaya atılmıştı. İddianın gerekçesi ise, Blatter'in bu desteği alarak, bir Dünya Kupası ya da büyük ölçekli bir FIFA organizasyonunu, organize etmesi için Körfez ülkelerinden birine vereceğini şeklindeydi. Tüm bu söylentiler, ileriki yıllarda Blatter'in başını fazlası ile ağrıttacak olayların başlangıcını teşkil etmişti.

Uzun yıllar sadece hakkındaki dedikodularla basın üzerinden mücadele eden Blatter için, 2011 yılına gelindiğinde ise, FIFA'nın sadece bugünü değil, geçmişini de tehlikeye atan ve FIFA'nın güvenilirliğini sarsan bir dizi olaylar yaşandı. Belki olaylar futbol dünyasının içerisinde yaşanan gelişmeler olarak değerlendirilebilecekse de, ilerleyen süreçte yaşananlar politik arenaya da sıçradı ve FIFA'nın politik dünya ile ilişkileri bir anda gerildi.

Yaşanan olaylardan ilki, 2018 ve 2022 Dünya Kupası organizasyonlarının hangi ülkelerde yapılacağına dair kararın açıklanmasından sonra ortaya çıkan yolsuzluk skandalıydı. FIFA Genel Sekreteri Jerome Valcke'nin, 2022 Dünya Kupası'nı düzenleme hakkının Katar'a verilmesinin ardından o dönemki FIFA Başkan Yardımcısı Jack Warner'a gönderdiği elektronik postada, Katar'ın bu hakkı elde etmek adına maddi bir destekle FIFA'nın kararını etkilediğine dair imalara yer vermesi ve bu konunun kamuoyuna yansımaları, hem FIFA'yı, hem Blatter'i, hem de adaylık sürecinde ciddi zaman, emek ve para harcayan Katar'ı zora sokmuştu¹. Bu iddia ile ilgili tartışmalar devam ederken en ciddi tepkilerden biri de İngiltere'den gelmişti. Adaylık sürecinin sonunda bu konulara dair çekincelerini ortaya koyduklarını belirten İngiltere Futbol Federasyonu, adaylık karar sürecinin şaibeli olduğunu belirterek haklı çıktıklarını sert bir dille ortaya koymuştu; bu vesile İngiltere Başbakanı David Cameron da konuya müdahil olarak FIFA'yı suçlamıştı. Yine de FIFA'dan da İngiltere sert yanıt gelmişti.

¹Heckmann, D. O.. 2011, FIFA'daki yolsuzluk skandalı büyüyor, DW, <http://www.dw.de/fifadaki-yolsuzluk-skandal%C4%B1-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-15118296> [31 Mayıs 2011].

Ancak konu sadece FIFA'nın Katar ile olan ilişkilerindeki uygunsuzluklarla sınırlı kalmamıştı; bir anda önceki tarihlere dönenler, 2006 Dünya Kupası organizasyonunun hangi ülkeye verileceğine dair karar verilen oylama öncesinde, Almanya'nın da parasal anlamda FIFA'ya menfaat sağladığı söylentileri ortaya atılmıştı. FIFA bir anda, 2006, 2018 ve 2022 Dünya Kupası organizasyonları ile ilgili karar verme sürecinde usulsüzlük yaptığı gerekçesi ile ciddi suçlamalarla karşılaşmıştı.

Diğer bir olay ise, FIFA ile politika dünyasını karşı karşıya getirmişti. FIFA'nın 2011 yılının Haziran ayında gerçekleştirilecek başkanlık seçimleri öncesi, Surinam Futbol Federasyonu Başkanı Louis Giskus tarafından ortaya atılan “rüşvet” iddiası tüm futbol dünyasında büyük bir tartışmaya neden olmuştu. Giskus'un iddiasına göre FIFA başkanlığı için adaylığını açıklayan eski AFC Başkanı, Katarlı Muhammed Bin Hammam, Surinam Futbol Federasyonu'nda seçimlerde kendisini desteklemesini istemiş ve bu amaçla da Surinam futbol federasyonunun 40,000 dolar ve elektronik aletler vererek oylarını kazanmak istemişti². Bu durumu FIFA ve kamuoyu ile paylaşan Giskus, bir bakıma Hammam'ı seçimlerden birkaç gün önce zor bir duruma sokmuş, Blatter'in de elini güçlendirmişti. Tüm bu tartışmalardan dolayı seçimlere tek başkan adayı olarak giren Blatter galip gelmişti. Yine de yaşananlar sadece rafa kaldırılmış, fakat unutulmamıştı. Diğer yandan ise, FIFA'nın eski Başkan Yardımcısı Jack Warner'ın görevinden ayrıldıktan sonra basına verdiği demeçte, eğer Hammam'ın adaylığı sekteye uğramasaydı, Blatter'i yenebileceğini belirtmesi, kafalardaki soru işaretlerini arttırmıştı. Her ne kadar 2012 yılı sonunda Hammam futboldan ömür boyu men cezası olsa da Blatter'in bu konudaki rolü sık sık sorgulandı.

Seçimle ilgili skandalın ortaya çıkmasından sonra, FIFA'ya dair düşüncelerinin kendilerinin belirttiği şekilde netleştiğini ortaya koyan David Cameron, FIFA'yı ağır bir dille eleştirerek, İngiltere futbolunun, FIFA'nın dünyada en önemli futbol paydaşlarından biri olduğunu belirterek FIFA'nın şeffaflığını kaybettiğini ve İngiltere'nin politika ve futbol nezdinden bu konunun hukuki takipçisi olacağını belirtmişti³. Bir önceki sefer İngiltere'nin sert tepkisine aynı derecede bir üslup ile

²FIFA'da yolsuzluk skandalı. <http://spor.milliyet.com.tr/fifa-da-yolsuzluk-kandalı/10.06.2011/1400856/default.htm> [10 Haziran 2011].

³İngiltere Başbakanı Cameron, FIFA'yı topa tuttu. <http://spor.milliyet.com.tr/ingiltere-basbakani-cameron-fifa-yi-topa-tuttu/13.06.2011/1401985/default.htm> [13 Haziran 2011]

cevap veren FIFA, Blatter'in ağızında son derece barışçıl mesajlar göndererek İngiltere'nin konuya dair hassasiyetinin kendi aleyhine sonuçlanmaması adına gayret göstermiş, ancak yaşananlar FIFA için son derece sorunlu bir sürecin başlangıcı olarak nitelendirilmişti.

Yaşanan en son ve FIFA'nın konumunu en ciddi şekilde sarsan olay ise 2012 yılının yaz aylarında, İsviçre Savcılığı'nın başlattığı soruşturma sonunda, ilk belirlemelere göre FIFA'nın İcra Kurulu Üyesi olan iki kişinin toplam 41 milyon dolarlık rüşvet aldıkları belirlendi; bunun ötesinde ise, yapılan araştırmalar sonucunda, 1974 ile 1998 yılları arasında FIFA Başkanı olarak görev alan Joao Havelange'ın ismi açıklanmayan bir pazarlama şirketinden yaklaşık 1,5 milyon dolar değerinde maddi kazanç sağladığı belirlendi. Bunlara ek olarak, parça parça bugüne kadar FIFA'ya, toplamda 140 milyon dolarlık bir rüşvet akışı sağlandığı tespit edildi⁴.

2.2.5. UEFA

Dünya futbolunda en kaliteli maçların ve oyuncuların olduğuna inanılan, aynı zamanda dünya futbolunda en ciddi rakamların konuşulduğu ve ödendiği Avrupa'nın futboldaki en yüksek karar merci olan UEFA, 15 Haziran 1954 yılında kuruldu. İlk kurulduğu yıllardan 1980'lere kadar sadece oyunu düzenleme, denetleme ve kuralları hukuki anlamda uygulama görevlerini üstlenen UEFA, 1980'lerin sonu itibari ile, artan bir ivme sonucunda Avrupa politik hayatında ve futbolunda giderek güçlenmiştir. Bilhassa 1985 yılında yaşanan Heysel Faciası sonucunda alınan kararlar, UEFA'nın otorite olarak gücünün kanıtlanmasında son derece önemli rol oynamıştır. Bu noktada da UEFA'ya destek çıkan isimlerden biri olan, dönemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, UEFA'nın konuyu sanılandan daha fazla önemsemesini isteyerek hem kurumun görevlerine önem atfetmiş hem de politik anlamda kurumun siyasilerle olan ilişkilerinin önemini bir nevi Avrupa'daki ilk ciddi örneklerinden birini ortaya koymuştur.

⁴FIFA'da 140 milyon dolarlık rüşvet skandalı. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20972830.asp> [13 Temmuz 2012]

UEFA mevcut yapısı ile 54 üyeye sahiptir. Bu üyelerin bir kısmı, UEFA'nın sahip olduğu maddi güç ve organizasyonlarının daha fazla kitlelere ulaşması sebebi ile, Avrupa kıtasında toprakları bulunmamalarına rağmen UEFA'ya üyedirler (İsrail, Kazakistan, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan). Türkiye, topraklarının bir kısmı Avrupa'da olması, Rusya ise Avrupa'ya olan komşuluğu nedeni ile UEFA'nın üyesi olarak belirlenmişlerdir. Yine de konu politik açıdan değerlendirilmeye de açıktır. Zira Rusya topraklarının çok büyük bir kesimi ile Asya kıtasındadır ve büyük yüzölçümü sebebi ile UEFA organizasyonlarında mücadele eden Kuzey, Güney ve Batı ülke milli takımlarının ve ülke kulüplerinin ulaşım konusunda zorlandığı bir bölgedir; bu durum, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Kazakistan için de geçerlidir.

Öte yandan İsrail ise son derece farklı bir konumdadır. İsrail'in topraklarının Arap yarımadasında bulunmasına rağmen, 1994 yılı itibari ile UEFA üyesi olmuştur. Bu süre zarfına dek AFC üyesi olan İsrail için, Müslüman Arap ve Afrikalı komşuları ile olan olumsuz ilişkileri, aynı zamanda Filistin ile olan sorunları, futbol karşılaşmalarında çeşitli güvenlik endişelerinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Yine İsrail ile ilişkilerin en alt düzeyde olan Arap ülkeleri de, AFC nezdinde İsrail'in üyeliğine olan çekincelerini sürekli dile getirmişlerdir. Bu durum da İsrail'in AFC üyeliğinden ayrılma sürecini hızlandırmıştır. Ancak İsrail'in UEFA üyesi olması, sadece futbol hukukunun ve UEFA'nın kuralları çerçevesinde gerçekleşmemiştir. Aksine, politik anlamda etkinliğini kullanarak konuyu çözümlenmek isteyen İsrail, siyasiler aracılığı ile konuya bir çözüm bulmaya çalışmış ve 1994 yılında politik baskının hakim olduğu bir oylama sonucunda UEFA üyeliğini elde etmiştir. İsrail'in durumu, UEFA'nın sürekli olarak politik arenanın içerisinde olmasına sebep olmaktadır. İsrail'in bilhassa Filistin ile olan problemleri ve terör saldırılarına açık olması nedeni ile UEFA, birçok kez, İsrail'de organize etmeyi planladığı maçları ertelemek ya da iptal etmek durumunda kalmıştır. İsrail'in 1994 yılında UEFA'ya üyeliğinin ardından 1998 yılında Filistin'in FIFA'ya olan üyeliği de, İsrail ile Filistin arasındaki politik gerilimi tırmandırmış, bu durum politik arenaya taşınmıştır. Böylelikle de UEFA'nın konuya endişeleri bir kat daha artmıştır. Son olarak ise, UEFA'nın tüm bu endişelere rağmen sürpriz bir şekilde 21 yaş altı Avrupa Futbol Şampiyonası'nın 2013 yılında İsrail'de düzenlenmesine dair kararı hem Arap ülkelerinde hem de Türkiye'de büyük tepki çekti. Özellikle Türkiye'de konuya sert tepki gösterilerek TFF'nin turnuvaya katılmaması yönünde baskı

oluşturulmaya çalışıldı⁵. İsrail'in politik konumu nedeni ile bu turnuvayı düzenlemeyi hak etmediğini ve bu durumun yaşanan gerilimi arttıracaklarını düşünen çeşitli sivil toplum kuruluşları UEFA'nın kararından vazgeçmesini istediler. Tüm bu yaşananlar, UEFA'nın aldığı kararlar ile istemese dahi politik bir sürecin içerisine girmekten kendini alamayacağını göstermektedir; İsrail konusunda yaşananlar ise bunun en belirgin işaretidir.

UEFA'nın politik alanla ilişkisinin kuvvetlenmesini sağlayan etmenlerden birisi de kurumun sahip olduğu güçlü finansal yapısıdır. UEFA, 2011 yılı sonunda açıklanan ve 2012 yılının Mayıs ayında İstanbul'da yapılan 36. Olağan Kongre'de onaylanan bütçesinde, Şampiyonlar Ligi, Avrupa Ligi, diğer futbol kategorilerindeki organizasyonlar ve UEFA havuzundaki gelir kalemlerinin toplamı yaklaşık 1 milyon 453 bin €⁶. Bu gelirlerin içerisinde Şampiyonlar Ligi, 822 milyon € değeri ile birinci sırayı alıyor⁷. Dört yılda bir düzenlenen ve sonuncusu 2012 yılının yaz aylarında gerçekleştirilen Avrupa Futbol Şampiyonası döneminde ise bu gelirlerin toplamı iki katından fazla bir rakama yükseliyor. Bu rakamlar toplamı, UEFA'yı FIFA ile birlikte mali anlamda diğer birçok futbol kuruluşuna karşı son derece güçlü kılmakta ve UEFA'ya sadece Avrupa için değil, dünya futbolu adına da söz sahibi olma şansı tanımaktadır.

Politikanın içerisinde yaşananların, UEFA'nın düzenlediği organizasyonlara etki etmesi de çoğunlukla gözlemlenen bir durumdur; bunun en önemli örneklerinden bir tanesi de, uzun yıllar aralarında ciddi politik sorunlar bulunan Yunanistan ile Türkiye'nin, UEFA tarafından hiçbir organizasyonda karşı karşıya getirilmemiş olmasıdır. Bilhassa, Avrupa Futbol Şampiyonası eleme grubu maçlarında, aynı gruba düşme ihtimali olmasına rağmen, UEFA sürekli olarak bu duruma engel olmaya çalışmıştır. Bu süreç, İsviçre ve Avusturya'nın ortak olarak düzenlediği 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası öncesindeki grup elemelerinde Yunanistan ve Türkiye aynı gruba düşene kadar devam etmişti. 1999

⁵UEFA'ya İsrail protestosu!<http://haber.gazetevatan.com/uefaya-israil-protestosu/438460/5/Haber> [23 Mart 2012]

⁶UEFA, Yıllık Rapor, 2012,

http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/EuroExperience/uefaorg/Finance/01/77/26/17/1772617_DOWNLOAD.pdf [21 Haziran 2012], s.11.

⁷UEFA Yıllık Rapor, 2012,

http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/EuroExperience/uefaorg/Finance/01/77/26/16/1772616_DOWNLOAD.pdf [21 Haziran 2012], s. 7.

yılında Türkiye’de yaşanan deprem felaketi ardına Türkiye’den Galatasaray ile Yunanistan’dan PAOK takımları arasında oynanan maç her ne kadar dostluk emareleri taşısa da, iki ülkenin milli takımlar düzeyinde bir araya gelmesi uzun zaman almıştı (Boniface 2007, s. 85). İki ülkenin aynı gruba düşmesinin normal karşılanabilmesi adına geçen süreçte, politikacıların da sürece dâhil olduğu bilinmektedir; UEFA, sadece iki ülkenin futbol yetkilileri ile değil, iki ülkenin siyasileri ile de bu süreci yürütmek durumunda kalmıştır.

Aynı durum, Avrupa kıtasında toprakları bulunmamasına rağmen UEFA üyesi olan ve uzun yıllardır politik anlamda birbirleri ile negatif ilişkileri olan, kimi zaman da aralarında silahlı sınır çatışmalarının yaşandığı Azerbaycan ile Ermenistan, herhangi bir UEFA organizasyonunda karşı karşıya gelmemek adına gereken zemini oluşturmuşlardır. Bu nedenle de UEFA iki ülkenin karşılaşmaması adına azami gayret göstermektedir.

3. METODOLOJİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Günümüze kadar politika ile futbol arasındaki ilişkiyi ön plana çıkaran birçok çalışma, genellikle konunun arka planında kalan, toplumun yaşanmışlıklarına fazlası ile değinen ve politikanın futbol ya da futbolun politika üzerindeki etkisini merkeze almaktan uzak kalan çalışmalar olmuştur. Bunların dışında kalan çalışmalar ise, politika ile futbol ilişkisini bölgesel düzeye indirgemeye çalışmış ve bu nedenle de kısıtlı bir çevrede yaşanan olayları dile getirmiştir. Bu sebepten ötürü bu tez çalışması iki temel amaç üzerine oluşturulmuştur.

Bunlardan ilki, politika ile futbolun ilişkisinin çok uzun yıllardır var olduğunun ve bu ilişkinin, futbolun kat ettiği yol ile daha da fazla geliştiği yönündedir. Her ne kadar futbol bir sosyo-kültürel olgu olsa da, ulaştığı ekonomik boyutlar ve paydaşlarının sayısının artması, futbolun gözden kaçırılmayacak bir aktör olarak politik dünyanın karşısına çıkmış olmasıdır. Politika da bu konuya duyarsız kalmamış ve futbol ile olan ilişkisinin şeklini değiştirerek kimi zaman işbirliği, kimi zaman kendini kabul ettirebildiği ve kimi zaman da kendi eksikliklerini giderebilmek adına kullandığı bir sürecin içerisine girmiştir. Bu durum, toplum yapısı, kültürel değerler ve sosyal aktivite gibi konu başlıkları ile değerlendirilemeyecek derecede önemli ve anlam ve içerik bakımından başka bir konu başlığına bağlıdır. Nitekim bugüne değin ortaya konan birçok çalışma, “kısmi” olarak politika ile futbolun evrensel anlamdaki ilişkilerini ve etkileşimini ele almıştır. Bu yüzden bu tez çalışması, politika ile futbolun uluslararası alanda var olan uzun soluklu ve karşılıklı etkileşime dayalı ilişkisini, göz önündeki örneklere değinerek açıklamaya çalışmıştır.

Diğer bir amaç ise, politikanın üretimini sağlayan asıl aktör olan devletlerin, artık bir küresel aktör olmaları sonucu, futbol ile aynı seviyeye indirgenmiş olması sonucu ortaya çıkan tablonun ortaya konmak istenmesidir. Buna göre politika, kendisini ortaya koyan kişi ya da kurum her ne olursa olsun, kendisini etkileyen onca faktörün arasında futbolu da önemli bir başlık olarak dikkate almak zorundadır. Bir diğer deyişle futbol

sadece bir oyun ya da sadece bir seyir zevki aracı değildir; çok daha fazlasını ifade etmektedir. Kitlelerin kendilerini her anlamda ifade edebilmeleri adına önemli bir araç olan futbol, içerisinde mutlak olarak toplumun kültürel öğelerini barındırdığı gibi, oyuncuların kişisel ideolojik görüşlerini dışa vurması, kulüplerin bir politik aktör ya da siyasal parti ile kendisini özdeşleştirilmesi ve bir kulübün taraftarlarının politik amaç uğruna, destekledikleri futbol kulübünü kutsallaştırması, politikanın futbolun içerisinde, tahmin edilenden daha fazla bir yere sahip olduğunun göstergesidir. Yani bir futbol takımı bir siyasal parti gibi rol üstlenebilirken, bir politik aktör, bir futbol takımı taraftarları nezdinde bir futbol kulübü ya da oyuncusu muamelesi görerek onların futbol dünyalarının politik bir parçası olabilir. Fakat bu durumun ne denli güçlü olduğunu değerlendirmekten uzak olan bir çok çalışmada politika ile futbolun arasına, sanki aralarında hiçbir bağ yokmuşçasına uzun bir çizgi çizilerek birbirlerinden uzaklaşmalarına çalışılmıştır. Bunun yerine sosyo-kültürel olgular ön plana çıkarılarak politika ve futbol bu kavram içerisinde eritmeye çalışılmıştır. Bu sebeple, bu tez çalışması iki olgunun da birbirine ne kadar yakın mesajlar taşıdıkları ve aynı seviyede etkiye sahip hale geldiklerini ortaya koyamaya çalışmıştır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Tezin kapsamı, genel olarak politika ile futbolun ilişkisinin etkin bir biçimde görüldüğü olaylar olarak belirlenmiştir. Buna göre politika ile futbolun uzun yıllar bir arada, etkileşim içerisinde buldukları ve toplumları peşlerinden sürükledikleri kıtalar olan Afrika, Avrupa ve Latin Amerika, bu tezin içerisinde yer alan olayların yaşandığı bölgelerdir. Bu bölgelerde politika uzun yıllar hüküm sürmüş, çoğunlukla çatışmaya sebebiyet vermiş ve sonucunda tarihe olumsuz şekilde yansıyan olaylar cereyan etmiştir. Aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan insanlar için futbol vazgeçilmez bir tutku olmuştur. Afrika ve Latin Amerika bölgeleri için futbol, çoğunlukla, yoksulluğa ve üzerlerindeki politik baskıya karşı mücadele veren halkın yegane eğlence kaynağı olmuştur. Avrupa’da ise, Afrika ve Latin Amerika’ya göre daha iyi standartlarda yaşayan yer yer “elit” olarak nitelendirilebilecek insanlar için futbol, önceleri boş zaman geçirmek için bir araçken, zaman içerisinde vazgeçilmez bir eğlence ve hatta tutku

haline gelmiştir. Geriye kalan kıtalar Antarktika, Asya, Kuzey Amerika ve Okyanusya, politika ile futbolun sık olarak bir araya gelmemesi ve futbolun karşısında güçlü rakip olarak insanların başka spor dallarını da tercih etmesi sebebi ile bu tez çalışmasının kapsamı dışında kalmışlardır.

Tezin içerisinde, araştırmanın kapsamında bulunan konulardan bir diğeri ise, politika ile futbol dünyası arasında yaşanan olayların, mutlak olarak çevreyi de olumlu-olumsuz etkilemiş olması ve geniş kitlelerin dikkatine değer olaylar olmalarıdır. Zira Afrika, Avrupa ve Latin Amerika, politika ve futbolun birer tutku olarak görüldükleri bölgeler olması sebebi ile haddinden fazla kitleyi etkileyen olayları yaşamışlardır. Tezde değinilen konular, bu kapsamda ele alınmıştır. Bir diğeri deyişle, politika-futbol etkileşiminin kapsamı tüm toplumlar ve tüm ülkelerdir; dolayısı ile tüm futbol paydaşlarıdır. Küresel dünyanın içerisinde politik alanın futbola, futbolun da politik alana olan etkisi, mutlak olarak dünyanın başkanı bir yerinde etkisini göstermiştir.

Tezin kapsamı içerisinde değerlendirilebilecek diğeri bir konu ise, politikanın kendisi adına çıkar sağlamak amacı ile uyguladığı tüm uygulamalardır. Bunlar baskıcı bir rejim kurmak, ideolojik anlamda toplumu yönlendirmeye çalışmak, ırkçı ve milliyetçi söylemlerle toplumun içerisinde bulunduğu durumun dışına taşınması ve politik iradenin istediği yönde hareket ettirilmesi gibi tutum ve davranışlardır. Tüm bu tutum ve davranışların her biri için, futbol, bu tez çalışmasının içerisinde de değinildiği gibi önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Diktatör bir kimliğin futbolu rejimin bir parçası görmesi, ırkçı söylemlerin futbolun içerisinde önemli bir propaganda aracı olarak nitelendirilmesi ve toplumun tüm bu fikirler üzerinde yoğunlaştırılarak futbolla birlikte politikayı stadyumlarda solumalarına dair liderlerin arzusu, hep futbolun aracılığı ile mümkün olabilmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Politika ile futbolun arasında tarihsel anlamda gelişen bir etkileşim sürecinin anlatıldığı bu tezin öne sürdüğü iki önemli hipotez vardır.

İlk hipotez, *politika ile futbolun hitap ettikleri kitleler bakımından eşit seviyeye sahip olması ve bu nedenle birbirlerinin gücünden yararlanmak isteklerinin olduğudur*. Politik bir düşüncenin toplum üzerinde kabul ettirilebilmesi adına, bilhassa faşist liderlerin öngördüğü üzere futbolun çok ciddi bir pozitif etkisi mevcuttur. Bu nedendir ki bu liderlerin hepsi futbolla, belirli bir futbol kulübü ile ve kimi zaman futbolcularla kendilerini sürekli olarak bir arada tutma eğiliminde olmuşlardır. Günümüzde de liderler, futbolun icra edildiği saha içi ya da saha dışı her alanda yüzlerini göstererek halkın karşısında farkındalık yaratmaya çalışmaktadırlar.

Diğer bir hipotez ise, politika ile futbol ilişkisinde *politikanın, tarih boyunca elinde bulundurduğu güç vesile ile futbol üzerinde baskın bir etkisinin olduğudur*. Bu durum sadece faşist, baskıcı ya da askeri bir rejimin baskın olma durumu ile açıklanamaz; bunun ötesinde demokratik olan rejimlerde de politik dünya futbol dünyası üzerinde sürekli bir egemenlik kurabilme telaşı içerisinde olmuştur. Bu görünüm, politikanın icra edenleri olarak devletlerin ve politikacıların uzun yıllardır ellerinde bulundurdukları yönetme ve karar verme erklerinden kaynaklanmaktadır. Futbol ekonomik ve erişilebilirlik anlamında politikanın eriştiği seviyeye ulaşırsa da, bir sosyal aktivite temelinde değerlendirilmesi sebebi ile halen, hükmeden taraf olmaktan uzaktır.

3.4. Bulgular

Bu tez çalışmasının elde ettiği bulgular, genel anlamda politikanın gücünün kesinliğini ortaya koymaktadır. Buna göre tezin bulguları olarak belirlenen 4 temel nokta vardır ve bunların her biri ele alındığında futbolun modern tarih sürecinde her ne kadar güçlenmiş olsa da politikanın var olan gücüne karşı gelebilmesinin mümkün olmadığıdır.

Teze dair ilk önemli bulgu olarak ortaya konacak nokta, mutlak olarak, politikanın var olan hali hazırdaki gücünün ve karar verme konusundaki nihai mekanizmaya sahip olma avantajının, onu futbola karşı daha fazla güçlendirdiğinin bir göstergesidir. Öncelikli olarak politik dünyanın temel aktörü, futbolun, topraklarının üzerinde icra edildiği devletlerdir. Devletler artık futbolun ekonomik ve hukuki boyutunu da yönlendirmekte ve söz sahibi olmaktadır. Futbolun varlığı ve gücü tahmin edilen boyutundan daha

öte bir noktaya ulaşmış olsa da, futbol halen politika üretenlerin denetimi ve gözetimi altındadır. Bu noktada futbolun özerk yapısı akla gelebilir ancak devletlerin hükmetme gücü olduğu ve politika üretmeye devam ettikleri sürece bu durumun tamamı ile mümkün olması beklenemez. AB'nin Bosman Kuralları sonrası süreçte spor hukuki sürecinin içerisine bir futbol parantezi açarak yıllar içerisinde futbola dair düzenlemeler yapması ve Avrupa içerisinde, UEFA dâhil hiç bir kurumun buna itiraz etme konusunda gücünün olmayışı elde edilen bulgunun kanıtlarından biridir. Var olan Avrupa ve evrensel hukuk kuralları çerçevesinde AB'nin kararlarına itiraz edilse bile bu itiraz, AB'nin yaratmış olduğu yasal yapının varlığı nedeni ile tekrardan başa dönülmesine sebebiyet verecektir.

Araştırmanın elde ettiği ikinci bir bulgu ise, günümüze değin süren, hatta Afrika ve Latin Amerika gibi bölgelerde yer yer kendisini gösteren, faşist, diktatör ve askeri yöneticilere dayanan politik mekanizmanın futbola baskı yapmaya devam etmesidir. Her ne kadar günümüzde bu durum eskisine nazaran daha etkisiz olsa da, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendisini gösteren bu yönetim yapılarının sınırsız bir şekilde yönetme ve futbolun gücünü kullanma isteği yaşanmış bir gerçektir. Bilhassa Avrupa ile Latin Amerika ülkelerinin çok uzun yıllar bu tip bir sistemin içerisinde kalması, sürekli olarak ya da dönemsel olarak değişen baskıcı rejim yapılarının varlığıdır. Bir diğer deyişle politik baskı varken futbol bundan kaçamamış, o baskının, sistemin ya da ideolojinin, zorunlu olarak bir parçası olarak kalmıştır. Bugün, sayıları azalmış olsa da, dünya politik tarihinden ve futbolun geçmişinden geriye kalan bir “baskıcı futbol yönetimi” mirası mevcuttur.

Elde edilen diğer bir bulgu, bir önceki bulgu ile bağlantılı olarak, baskıcı rejimlerin etkinliğinin azalıp demokrasilerin dünyanın önemli bir bölümünde hayat bulmasının yanında etkinliği artan futbolun gücünün, dengeleri çok fazla değiştirmedir. Sürece bakıldığında futbolun üzerindeki baskı kalktığında ve futbol bu denli büyümüşken, artık otonom ve özerk bir futbol yapısından bahsedilebilecekken, günümüzde, demokrasinin egemen olduğu ülkelerde dahi, halen futbolun kendi başına hareket etme gücü kısıtlıdır. 2011 yılında İngiltere ile FIFA arasında yaşanan söz düellosu sonucu İngiltere Başbakanı David Cameron'un tehditkâr konuşması ile birlikte FIFA'nın ılımlı bir eksene kayan tavrı, politikanın gücünün halen futbolun gücünün üstünde olduğunun bir

göstergesi olarak algılanmıştır. Öte yandan büyüyen futbol ekonomisi aslında futbol için tam da arzulanılan özgürlüğü ve gücü getirmemiştir; aksine, futbolun üzerindeki baskı ve denetimin daha da sıklaşmasına sebebiyet vermiştir. Miktarlar büyüdükçe politika üretenler futbolu kısıtlamak ve büyümesine engel olmak istemiştir. Futbol dünyasında yaşanan yolsuzluk ve hukuki usulsüzlük gibi durumların ardına da devletlerin futbolun yönetimine el koyması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu tez çalışmasında son elde edilen ve önemli olan bulgu ise futbolun önemini niteler durumdadır. Araştırmada ortaya konulan futbol ile ilgili örneklere bakıldığında, futbolun varlığının, politika için topluma karşı bir kalkan olarak kullanıldığıdır. Öyle ki futbolun varlığı ve göz önünde bulunması, toplumun politik meselelerle ilgilenmesinden önce futbola odaklanmasına ve politikayı icra edenlerin sorunlara çözüm bulmaları konusunda vakit kazanmalarını sağlamaktadır. Araştırmada konu edinilen FIFA Dünya Kupası, UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası, UEFA Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası ve CAF Afrika Uluslar Kupası gibi organizasyonlar, sadece düzenledikleri dönemler değil, organizasyon öncesi ve sonrasında da uzun süre tartışılırlar. Bununla birlikte ülkelerin kendi ulusal futbol ligleri de ayrı bir ilgi merkezidir. Bu nedenledir ki futbolun çok güçlü bir pazarlama mekanizması vardır ve bu mekanizma futbola dair her ürünü satabilir. Bu da futbolun, toplumun en büyük eğlencesi haline gelmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak futbolun bu denli dünyanın çok büyük bir bölümü için eğlence olması, politikanın kendisini bir süreliğine de olsa unutturmasına ve kendi çıkarları için, negatif bir şekilde, gerçekleri çarpıtmasına yardımcı olmaktadır. Uzun vadede toplum için zararlı olsa da bu plan, politikanın gücünün devamlılığı için fazlası ile işe yaramaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın hem politik arenada hem de futbol dünyasında en çok tartışılan noktası, politikanın futbol üzerine kurduğu ve kimi zaman dayanılmaz hale gelen baskıdır. Bilhassa UEFA'nın Avrupa'daki ülke futbol federasyonları için sürekli olarak dile getirdiği “özerk olma” çağrısı, halen tartışılan bir konudur. Ancak bu tartışma konusu, birçok sorunun ve bu tez çalışmasının ortaya koymaya çalıştığı bulguların da cevabıdır.

Futbol, asla tek başına bir ülke yönetme yetisine ya da dünya politikalarında tek başına yer alabilecek derecede güce sahip değildir. Her ne kadar ekonomisi ve hitap ettiği insan sayısı gün be gün büyüse de, futbol bir sosyal aktivite aracıdır. Bu nedenle futbolun kendi kabuğu içerisinde dışarı çıkması geçmişte kolay olmadığı gibi gelecekte de kolay, hatta mümkün olmayacaktır. Zira futbolun üstünde bir yönetim mekanizması, hukuk gücü ve ekonomik etki mutlaka mevcut olacaktır. Devletler bu sürecin en önemli yönlendiricileridir. Belki de futbolun herhangi bir yerde adı geçmiyorken politik mekanizmaların dünyayı yönlendiriyor olması, politika ile futbolun karşı karşıya geldik noktalarda politikaya mutlak bir avantaj sağlamaktadır. Son yıllarda da futbolun içerisinde, dünya genelinde yaşanan ve hızla büyüyen usulsüzlükler, saha içi ya da dışı fark etmeden kitlelerin dikkatini çekmekte ve eleştirilerini almaktadır. Aynı durum, politik dünya için yüzyıllardan beri var olmasına karşın, futbolun daha fazla göz önünde olması, politik mekanizmanın futbol üzerinde bir hâkimiyet kurmasına sebebiyet vermektedir. Futbol hukuk kurallarının düzenlenmesinin, mali yapıların denetlenmesinin ve futbolcuların birer işçi olarak görülerek değerlendirilmeye alınmasının temel nedeni de devletlerin futbolun kabuğunu kırarak etkin bir güç olmasına mutlak suretle engel olma isteğidir. İşte bu nedenledir ki futbolun tamamı ile ve süresi olmadan bir özerk yapıda olması gelecek için mümkün gözükmemektedir. Teori de olsa bile pratikte sınırsız özgürlüğü olan ve her noktada kendi başına karar verme yetkisi olan bir futbol yapısının, ileride politik dünyaya bir silah olarak doğrulması işten bile değildir. Bu nedenle politikanın eli sürekli futbolun üstündedir.

Bu açıdan bakıldığında ise bu tez çalışması, birçok ket atlanan bu noktaya ışık tutmaktadır. Bilimsel anlamda politika ile futbolun arasındaki ilişkinin boyutlarını rakamlara dökmek ve bir sonuca varmak kolay olmayacaksa da, politika ile futbolun

ilişkinini değerlendirirken yukarıdaki noktaların varlığı, politikanın üstünlüğünün ve gücünü ispatlamaktadır. Bugüne değin sadece yaşananlar üzerinden bir değerlendirme yaparak sonuca varamayan ve futbolun artan gücünü temele yerleştiren çalışmalardan farklı olarak bu tez, politikanın mutlak gücünü ve belirleyici rolünü ortaya koymaya çalışmıştır.

Daha önce dile getirilen hipotezlerden politika ile futbolun hitap ettikleri kitleler bakımından eşit seviyeye sahip olması ve bu nedenle birbirlerinin gücünden yararlanmak isteklerinin olduğu ve politikanın, tarih boyunca elinde bulundurduğu güç vesile ile futbol üzerinde baskın bir etkisinin olduğu gerçekliği de, Afrika, Avrupa ve Latin Amerika gibi futbol ile politikanın iç içe geçtiği bölgelerde yaşanan belli başlı olaylarla ispatlanmaya çalışılmıştır. Mutlak olarak futbol da sürecin bir aktörüdür ve onun da futbolun üzerinde yönlendirici etkisi mevcuttur. Kimi zaman futbolun kimliği politika için bir koruma kalkanıdır. Ancak futbolun bu noktada öne çıkması, onun sahip olduğu mutlak güç ve etkiden değil, daha çok, geçici bir süreliğine de olsa toplumu uyuşturma ve yaşamlarına dair birçok şeyi unutturma kabiliyetinden kaynaklanmaktadır. Kısacası bu durum futbola geçici bir etkinlik ve aktör olma konumu sağlar. Politika içinse sahip olduğu geniş yetki alanı ve güç, politikanın bir kaç adım daha önde olmasına imkân tanımaktadır. Latin Amerika ile ilgili bölümde değinildiği üzere, futbolun kimi yerlerde politik süreci yönlendirebilecek şekilde devlet başkanlığı seçimlerinin sonuçlarına tesir edebilme etkisi söz konusudur. Brezilya'daki seçimler bunun bir örneği olarak verilmiştir ve Brezilya halkının Dünya Kupası sonucunda elde edilecek başarıya göre oy tercihini yapacak olması, futbolun politikaya bir etkisi olarak nitelendirilebilir. Yine Afrika ile ilgili bölümde Kamerun'un 1990 Dünya Kupası'nda elde ettiği tarihi başarının ardından ülkenin futbolundan çok devlet başkanı nezdinde itibar görmesi daha fazla önem kazanmıştır ve futbol yine politikada belirleyici bir rol üstlenmiştir. Sonuncu olarak da eski Güney Afrika Devlet Başkanı Nelson Mandela'nın futbola verdiği önem üzerinden Güney Afrika'daki politik ortamı huzura kavuşturma çabası, futbolun politikaya olan etkisinin olumlu ve önemli örnekleridir. Ancak örneklerden de görüldüğü üzere birinci hipotez pratikte gerçekleşiyor olsa bile, bu süreç kısıtlı bir zaman dilimini kapsamaktadır. Seçimler, politik bir huzur ortamının sağlanması ve geçici olarak devletin politikalarına destek vermek bunlardan sadece

birkaç tanesidir. Yine de ikinci hipotezde belirtilen politikanın gücü ve etkinliği daha fazla belirleyici ve kapsayıcıdır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde hem birinci hipotez geçerliliğini yitirmemekte hem de ikinci hipotezin gerçekliği kanıtlanmaktadır.

5. ÖNERİLER

Bu araştırma, gelecekte derinlemesine yapılacak araştırma ve analizler için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bu sebeple bu tez çalışması, belli başlı noktaları öneri olarak ön plana çıkarmaktadır. Bu öneriler şu şekildedir:

* Bu tezi takip edecek çalışmaların, belirli kıtalarda yaşanan olayların merkezine indirgenmiş bu araştırmayı, ülke ülke, politikacıların ön plana çıkmış olanları, etkili futbol organizasyonları ve futbol kulüpleri bazında daha detaylı bir şekilde ele almasıdır.

* Gelecek çalışmalar adına en önemlisi, rakamsal verilerden ziyade, olay analizlerinin daha fazla daha derin yapılması yönünde olacaktır. Bu tip bir araştırma için rakamların ifade edeceği olgular sınırlı bir veri sağlayacakken, yaşanan olaylar ve sonuçlarının değerlendirilmesi, daha somut sonuçlara varılmasına yardımcı olacaktır.

* Bu çalışmada Avrupa'da yaşanan olaylar daha fazla ön plana çıkarılmıştır; bunun nedeni, Avrupa'daki politika ve futbol ortamının, aynı zamanda tarafların ilişkilerinin, diğer birçok kıtada yaşananlara göre daha aktif ve daha etkin bir biçimde meydana gelmesidir. Ancak araştırmanın Avrupa merkezinden diğer bölgelere geniş bir yelpazede gerçekleştirilmesi çalışmanın güvenilirliğini ve bilimselliğini arttıracaktır.

* Tezin başlığında ve içeriğinde kullanılan “politika” terimi, siyaset başta olmak üzere, politika uygulanması gereken her konuyu (sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik vb.) kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Fakat konuyu sadece siyaset temeline indirgenmesi ve siyasetin çıkarları doğrultusunda futbol ile olan ilişkiler ele alınması gerektiğinde, başlıkta ve konunun içeriğinde siyasetin baz alındığı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Alegi, P., 2010. *African Soccerscapes: How a Continent Changed the World's Game*. Washington: Ohio University Press.

Armstrong, G.& Giulianotti, R. 2004. *Football in Africa: Conflict, Conciliation and Community*. Londra: Palgrave Macmillan.

Amstrong, G. &Testa, A., 2010. *Football, Fascism and Fandom: The UltraS of Italian Football*. Londra: A & C Black Publishers Ltd.

Bloomfield, S., 2010. *Africa United: Soccer, Passion, Politics, and the First World Cup in Africa*. Londra: Harper Perennial.

Blundell, J., 2008. *Margaret Thatcher: A Portrait of the Iron Lady*. New York: Algora Publishing.

Boniface, P., 2007. *Futbol ve Küreselleşme*. Istanbul: NTV Yayınları.

Constable, P.& Valenzuela, A., 1993. *A Nation of Enemies: Chile Under Pinochet*. New York: W. W. Norton & Company.

Corelly, L.& Hand, D., 2006. *Football and European Identity: Historical Narratives Through the Press*. Londra: Routledge.

Chris, R., 2011. *From Where I Was Standing: A Liverpool Supporter's View of the Heysel Stadium Tragedy*. Londra: GPRF Publishing.

Darby, P., 2002. *Africa, Football and FIFA: Politics, Colonialism and Resistance*. Londra: Routledge.

- Derrick, M., 2010. *The Portugal of Salazar*. Virginia: Ihs Press
- Desailly, M., 2003. *Kaptan*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Galeano, E., 1998. *Gölgede ve Güneşte Futbol*. İstanbul: Can Yayınları.
- Goldblatt, D., 2008. *The Ball is Round: A Global History of Soccer*. New York: Riverhead Trade.
- Hawkey, I., 2010. *Feet of the Chameleon: The Story of African Football*. Londra: Anova Books.
- Kerr, J. H., 1994. *Understanding Soccer Hooliganism*. Londra: Open University Press.
- Kuhn, G., 2011. *Soccer Vs. The State*. Kaliforniya: PM Press.
- Kuper, S., 2012. *Futbol Asla Sadece Futbol Değildir*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kuper S. ve Szymanski, S., 2010. *Futbolun Şifreleri*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Koonyaditse, O. A., 2010. *The Politics of South African Football*. Johannesburg: African Perspectives Publishing.
- Little, A. & Silber, L., 1997. *Yugoslavia: Death of a Nation*. Londra: Penguin Books.
- Martin, S., 2004. *Football and Fascism: The National Game Under Mussolini*. Londra: Berg Publishers.
- Mason, T., 1994. *Passion of the People?: Football in South America*. New York: Verso.
- Meneses, F., 2009. *Salazar: A Political Biography*. New York: Enigma Books.

Payne, S. G., 2011. *The Franco Regime, 1936-1975*. Washington: University of Wisconsin Press.

Preston, P., 1995. *Franco*. Washington: Fontana Press.

Politzer, P., 2001. *Fear in Chile: Lives Under Pinochet*. London: New Press.

Tomlinson, A. & Young, C., 2006. *National Identity And Global Sports Events: Culture, Politics, And Spectacle in the Olympics And the Football World Cup*. New York: State University of New York Press.

Williamson, D., 2006. *Europe and the Cold War, 1945-91*. Philadelphia: Trans-Atlantic Publications.

Wilson, J., 2006. *Behind the Curtain: Football in Eastern Europe: Travels in Eastern European Football*. Londra: Orion Books.

Diğer Yayınlar

UEFA'ya İsrail protestosu! <http://haber.gazetevatan.com/uefaya-israil-protestosu/438460/5/Haber>[23 Mart 2012]

UEFA Yıllık Rapor, 2012, http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/EuroExperience/uefaorg/Financ/e/01/77/26/17/1772617_DOWNLOAD.pdf[21 Haziran 2012], s.11.

UEFA Yıllık Rapor, 2012, http://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/EuroExperience/uefaorg/Financ/e/01/77/26/16/1772616_DOWNLOAD.pdf[21 Haziran 2012], s. 7.

İngiltere Başbakanı Cameron, FIFA'yı topa tuttu. <http://spor.milliyet.com.tr/ingiltere-basbakani-calemon-fifa-yi-topa-tuttu/spor/spordetay/13.06.2011/1401985/default.htm>[13 Haziran 2011]

FIFA'da 140 milyon dolarlık rüşvet skandalı. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20972830.asp>[13 Temmuz 2012]

Heckmann, D. O.. 2011, FIFA'daki yolsuzluk skandalı büyüyor, DW, <http://www.dw.de/fifadaki-yolsuzluk-skandal%C4%B1-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-15118296>[31 Mayıs 2011].

FIFA'da yolsuzluk skandalı. <http://spor.milliyet.com.tr/fifa-da-yolsuzluk-kandali/spor/spordetay/10.06.2011/1400856/default.htm>[10 Haziran 2011].